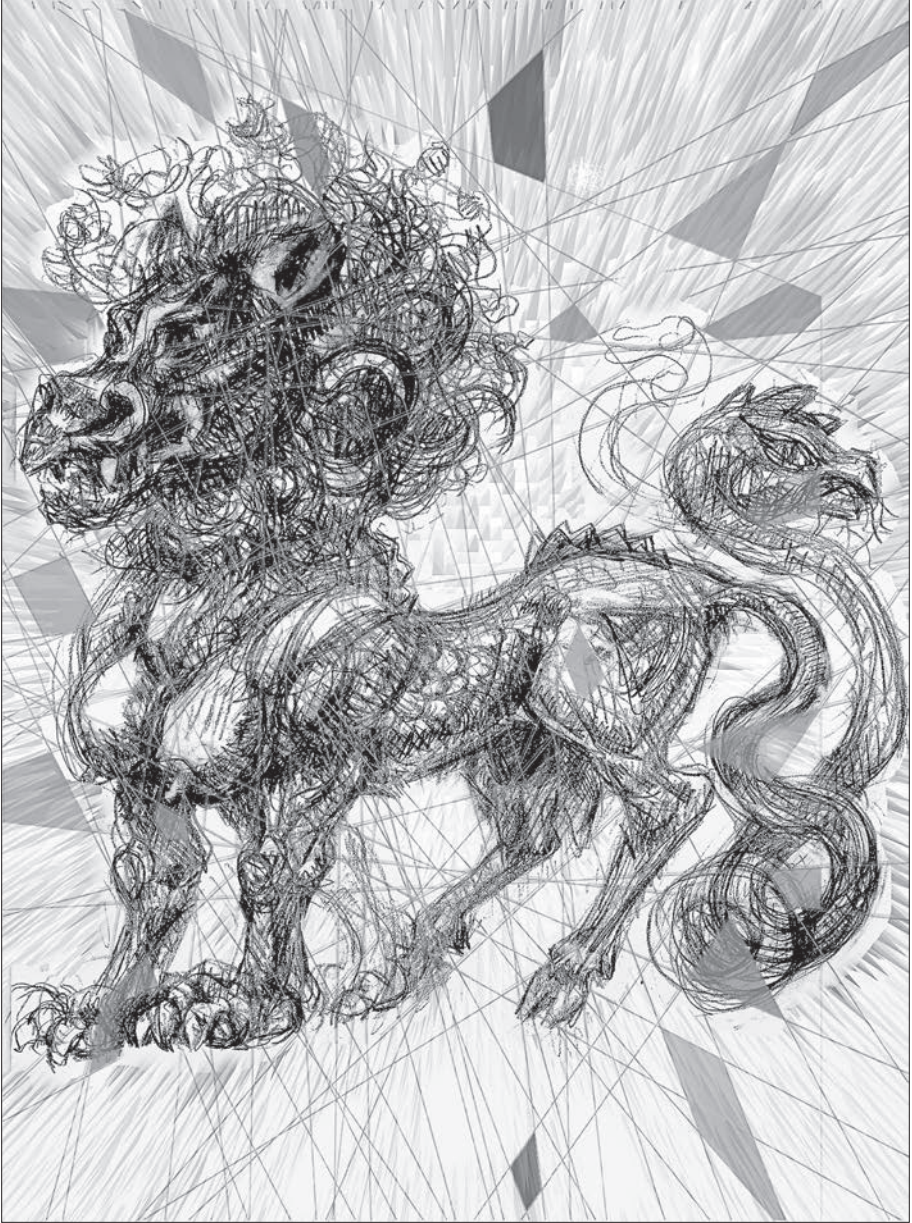

ДУЖАЯ

№ 6 2019

ДУКЛЯ

Рік видання 67 № 6 2019

літературно-мистецький
та публіцистичний жур-
нал. Видає Спілка україн-
ських письменників
Словаччини, Пряшів.

DUKLA –
literárno-umelecký
a publicistický časopis.
Vydáva Spolok ukrajín-
ských spisovateľov
na Slovensku, Prešov.

Realizované s finančnou pod-
porou Fondu na podporu kul-
túry národnostných menšín.

ІВАН ЯЦКАНИН,
головний редактор.

РЕДКОЛЕГІЯ:

ГРИГОРІЙ ГУСЕЙНОВ,
АНАТОЛІЙ КАЧАН,
ВАСИЛЬ ДАЦЕЙ,
СТЕПАН ГОСТИНЯК,
ЯРОСЛАВ ДЖОГАНІК,
ПРОКІП КОЛІСНИК,
ОЛЕКСАНДРА ІГНАТОВИЧ,
ГАННА КОЦУР,
МИРОСЛАВ ІЛЮК.

Виходить раз на два місяці.
Передплатна ціна на рік –
3,98 €.

Адреса редакції:
080 01 Prešov,
Ul. Janka Borodáča č. 5
Комп'ютерний набір
NITECH s.r.o., Prešov,

Objednávky na predplatné prijíma každá
pošta a doručovateľ Slovenskej pošty.
Objednávky do zahraničia vybavuje
Slovenská pošta, a.s., Stredisko pred-
platného tlače, Ul. Uzbecká 4, P.O. Box
164,82014 Bratislava 214,
e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk
ISSN 0419-8131

ЗМІСТ

Мілан Бобак Добірка поезії	2
Василь Голобородько Значення без слова	13
Василь Густі Притча про щастя	23
Йолана Голенда Тільки одна-єдина ніч	29
Надія Вархол Ген мен	37
Вид з вікна	39
Ольга Токарчук Гра на багатьох барабанчиках	43
Болеслав Прус На вакаціях	54
Микола Штець Русинська літературна мова у світлі лінгвістики	57
Микола Зимомря Платити за любов болем і працею	64
Група «Першого грудня» записала звернення з застереженням до влади	68
Іван Златокудр Добірка віршів	70
Тетяна Шпичук Добірка віршів	74
Михайло Роман Івана Мадзинського «Вибране»	85
Вийшла друком книга О. Павліва «Скалічена доля»	87
Броніслава Волкова Вітер на колінах	88
Ладислав Пушкар Графічні цикли Ореста Дубая	91

ПОЕЗІЯ

Мілан БОБАК

ОСІНЬ

Імла від ранку плаче над ярами,
рікою вниз, мов на човні, пливе...
Кудись у мандри мокрими стежками
невтішний вітер дружелюбно зве.

Виходжу я за ним, щоб тут, на грунях,
впізнати в очі таємничу млу.
На рінях міцно світ кляне бабуня
і прайником шматує осінь злу.

В оцю от пору є лиш дві дороги:
одна у землю – в теремок малий,
а друга вверх – на ті гірські відроги,
де вітер варить самогон із мли.

КОНИ

Чвалали коні, гарні білі коні,
і був нестримний їх тривожний біг;
із-під копит пилюки білий сніг
сідав щоденно батькові на скроні.

Чвалали коні, гарні білі коні;
у чужині подобався наш ліс;
жовтіли сяги, тріскались долоні, –
і ревматизму праліс в тілі ріс.

ВЕРЕСЕНЬ

На срібній павутинці бабиного літа
усілися росинки.
І не страшне їм сонце...

Я й сам – не сам:
є трохи смутку ще зі мною.
В моїй душі від нього шрам,
і з ним я завжди у двобою.
Просив я ніч узяти в мене смуток –
вона ж ховає смуток цей.
Та я – мов снів зів'ялих жмуток, –
нових чекаю я ночей!

ВІТЕР

Є в нього руки, є свій зір,
душа, що снами оповита.
Домівка вітру – лоно гір,
земля, квітками рясно вкрита.

Є в нього теж легенькі ноги,
легені на імлу і дим,
є і порядок, завжди строгий,
і пісня –
з римами й без рим.

ЗАДУМ

Про все сказати, що на світі є,
і те згадати, що вже відгуло.
Мені наснаги пам'ять додає.
Схиляю перед предками чоло.

КОРІННЯ

Збирає нас
вечір щирий,
вечір багатий.

Збирає нас
нове народження,
оздоблене нашою згодою.

Збирає нас
прах предків
і вічне рідне слово,

ще й мамине:
– Чекаю!
Повертайте скоріш!..

ЗІЗНАННЯ

Зі своєю правдою
йду лише до себе.
Іншим дарувати –
заважає страх,
що зненацька хтось пристане:
– Вибачте, шановний пане,
вас рахують між невдах.

ПОВЕРНЕННЯ

Птахи
повертаються
на запрошення,
з якого вирости
їхні крила,
без покручених доріг.

Повертаються
з поглядом,
втупленим
у сонце,
з почуттям,
якому доводиться
заздрити.

ХОЧ РАЗ

Хоч раз
примусити себе
бути
безтурботним.

Хоч раз
позбутись нападу
цікавостей,
сумнівів
і запитань.

Хоч раз
бути
спокійним!

ПИТАННЯ

Чому втекли із наших лук
грайливі жереб'ята?
Немає діда, вже і тата,
а внук –
не вміє загнuzдати.

ОСІННЄ

Кольори
з запахом землі і сонця
вийшли на роботу.
Й вітер в полі
панахиду править
по людському поту.

У мою запізнену радість
вплутався смуток.
І тепер
щодня
серед зотлілого щастя
сперечається
життя
з вічністю.

ПЕРЕСТОРОГА

Вже завтра
над блудним натовпом
нависне
сльоза відчаю,
і наша
байдужість
нам буде мститись.

СУДНИЙ ЧАС

Що для нас
вигадав цей час?..

Під крилом
птаха
ми – в обіймах
страху.

До зневіри
котяться вібрації
наших почуттів.

З небуття
повертаються судимі –
в споминах
зримі.

ЛЕМКІВЩИНА

І досі тут душа бездомна
вслухається до співу дзвона.

І досі ще несуть їй втому
і зазіхають на ікону.

І досі... Мабуть, аж до скону,
вона вклоняється святому.

У моєму ріднім краї,
де, здавалось, зникло зло,
зганьблене дідівське поле
вигадками поросло.

А я тут шукаю
клаптик для врожаю.

ПЕРЕДВІСТЯ

Зима бере нас на приціл.
В повітрі вже німі погрози.
Сто тисяч невидимих стріл
готують нам майстри морози.

А потім прийде снігопад –
землі накриє вічні рани.
І білий вітер – снігу брат –
всіх зажене у світ омани.

З крайцем ночі у очах
спішать здобути
свою щоденну втому
годовані гарячим молоком
півсонні ранки.
Твій ранок в ліжку забарився,
не встиг іще в дорогу білу.
Він ласує любов продажну
у світі буднів показних,
бо й сам із них.

ОБРАЗ

На твоєму обличчі –
знак любові.
А в розмові –
перші спогади
про молодість.

В твоїх очах –
блиск доброти.
Для життя-буття
тільки ти,
лиш ти!

ОДКРОВЕННЯ

У день, коли мене вбиває місто,
шаную тишу.
Дзвінку і кольорову.
Вивчаю

її сповідну мову,
обличчя розглядаю.

У день, коли мене лікує тиша,
я без упину гучно воскресаю.

А ЩО ДАЛІ?

Ми досі спромоглись
на виглядання долі.
Цікаві з-поміж нас
питають: «А що далі?»

На видноколі,
як на долоні,
танок шаманів.

ВХОДЖЕННЯ У ЗАПОВІТ

Як настане осінь –
вчитимуся забувати
про майбутнє.

Розділюся
на «був» і «є».

Згодом всім на добру згадку
залишу свою загадку.

ДАР

З точністю своєї вдачі
час доплив
до хвилини нашого мовчання.

В книзі одного життя
він поставив крапку.

Все, як на початку.

Провидіння
кличе нас
набиратися відваги
жити.

ЗАПРОШЕННЯ ДО ОСЕНІ

Журавлиний ключ
браму літа замикає.
Плахтами із туч
хтось простори накриває.
Наші коні спінені
вже летять до осені.
Ти мене не лай, не муч,
як прийду я голіруч.

ВІДЛУННЯ ЧАСУ

За перевалом
скажений час
червону млу ковтає
і раз у раз
стікає калом.

Безструнній скрипці
тут лаври сняться.

Від перевалу –
відлуння чвалу
коня,
що вершника шукає.

Що за зима?
Світ дивиться в калюжі.
Та вже дарма.
Немудрі ми, хоч дужі.

Що за зима
без снігу і морозу?
Краси нема.
Життя втікає в прозу.

НАДІЯ НА ДІЮ

Даремно.

Занадто
багато
тих слів –
«любов» і «віра».
Коли, нарешті,
почнеться дія
вигнання
із себе бузувіра?

Є ще надія.

ВЕРНІСАЖ

Дарунок осені
в доробку майстра.

Усім на смак
його картинні яблука
і виноград.

А він –
завжди дивак –
від імені
своєї сивини
на цей раз
не радить їсти інше,
окрім садовини.

З весни до осені
на нашому городі
невпинно проростає,
цвіте і дозріває
любов матусиних рук,
що із землею в згоді.

І озвалося
те, що сталося
на моїх очах.
Самотою зранений
гинув чорний птах.

Птах-монах
по ночах
у моїх снах
дзьобає страх.

ПАЛІЙ

Жестами завзяття
спонукаю
до життя багаття.

Світиться обличчя,
в небо йдуть картини
божої провини.

Вже мене обсипав
золотистий рій.

Хоч-не-хоч
я – палій.

ПРОВЕСІНЬ

Зима пропала.
Лиш гаряче
до дерева
сльоза пристала.

Зими не стало.
Тепла замало,
навколо
і – в нас.

ДИЛЕМА

I.

Обличчя часу,
набрякле від знемоги, –
котрого класу
знамення перемоги?

II.

Обличчя класу,
набрякле від знемоги, –
котрого часу
знамення перемоги?

Ні тут, ні там – мене ніде.
Стараюся, та не виходить.
Можливо, світ не так іде,
а що як з розуму він сходить?

Щодня видніє інший знак,
на кожнім кроці – перехрестя.
Вже чую: «Он, який дивак!
Не знає, що життям це зветься».

І лишилися...

Тихий плач
від невдач,
чистий сміх
від утіх.

Ходить сміхоплач
коло наших вдач.

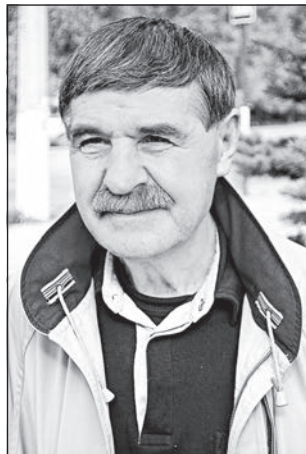
Редакція журналу «Дукля», українські письменники Словаччини вітають Мілана Бобака, поета, перекладача, громадського діяча з його життєвим ювілеєм – 75-річчям.

Зичимо Вам, пане Мілане, міцного здоров'я, щастя, невичерпної творчої наснаги, успіху. З роси і води!

Василь ГОЛОБОРОДЬКО

ЗНАЧЕННЯ БЕЗ СЛОВА

Голос, який пролунає здалеку,
чуєш, ніби він іде згори,
чуєш голос, але не можеш визначити,
що саме тобі було сказано,
а через невизначеність того повідомлення,
воно набирає довільного змісту
якогось попередження,
якоїсь застороги,
хоча і невідомо, чого саме слід берегтися.
Так і ходиш увесь час
роздумуючи, про що ж було сказано,
але сумнівів у тому, що то було щось важливе,
не виникає ні на мить.
Якась парадоксальна ситуація складається:
слово неможливо однозначно артикулювати,
а його значення реально існує
і впливає на твоє життя.

квітень 2016

МІНЛИВЕ ДЕРЕВО

Те дерево ми могли оминати,
без шкоди нашому напрямку,
але ти вибираєш дорогу
саме проходячи під тим деревом:
здалеку воно зеленіє
і рясно обсажене пташками,
а зблизька, коли підійшли уже впритул до нього,
виявилось зовсім без листя та пташок,
а кожна гілка тримає на собі отруйних плазунів,
товщі гілки – старих гадюк,
а тоненькі гілочки – малих гадюченьят,
які щільно попритулялися до гілок,
тому це дерево із гілок гадюк та гадюк гілок.
Ніхто з нас і не торкався дерева,
але ті плазуни опадають з гілок на землю,
нам під ноги.
Я дуже дивуюся, для чого ти завела мене під це дерево,
але швидко догадуюся:
ти розпочинаєш давити отруйні голови

усіма своїми сімома ногами:
однією ногою – хресь!
другою ногою – хресь!
третьою ногою – хресь!
четвертою ногою – хресь!
п'ятою ногою – хресь!
шостою ногою – хресь!
сьомою ногою – хресь!
Ти привела мене під це дерево
не для наближення до небезпеки,
а для того, щоб показати, що не така вона
й смертельна, як я думав перед тим.
Обернувшись на дерево, бачимо,

що воно усе у пташках листя та у листі пташок,
які кожне повертається до нас
своїми зеленими грудьми.

квітень 2016

ВИХОДЖУ З ДОМУ

Мамо,
мамо мої 1968 року,
я не по своїй волі
сьогодні відходжу з дому:

беру із собою клубочок
Ваших чорних доріг,

а Вам залишаю
дві коробочки з вишневого листя
ходити по воду до криниці.

травень 2016

ДІВЧИНА, ЯКА СПІВАЄ

Дівчино, твоє обличчя –
квітка-семиквітка:
що одне око – квітка проліска,
що друге око – квітка рясту,
що третє око – квітка медуниці,
що четверте око – квітка горицвіта,
що п'яте око – квітка косарика,
що шосте око – квітка дзвіночка,

що сьоме око – квітка ромену.
Дівчино, твоя пісня –
голос-семиголос:
що один голос – туркотіння горлиці,
що другий голос – кування зозулі,
що третій голос – цівкання синиці,
що четвертий голос – підпадьомкання перепелиці,
що п'ятий голос – скрекотіння сороки,
що шостий голос – тьохкання соловейка,
що сьомий голос – посвистування очеретянки.

лютий 2017

ХАТКА У ХАТІ

Жовтенькими курчатками під крилами квочки
будуємо хатку, отут у траві, біля стебел із квітками,
затишно нам тут, усім трьом, захищеним стінами із трави,
аж під саму стріху.

Той горобчик, що пролетів над нашою трав'яною хаткою,
хай буде нам півником,
бо що то за двір без півника,
усі радісно погоджуються із завершенням побудови
трав'яної хатки у хаті.

Крізь віконця між стебел трави
ми бачимо, як на подвір'ї ходять наші матері,
які теж під стріхою хати,
як і ми, отут на вигоні,
і наша хатка у батьківській хаті.

липень 2017

ЗУСТРІЧІ НА МІСТКУ

По дорозі до школи, переходячи містком через річку,
ми кожного разу зустрічаємо старого чоловіка, із саморобною вудкою,
і він кожного разу, коли ми виходимо на місток, щось нове каже,
ось і сьогодні:

«Пліточки грають,
виплигують високо над поверхнею річки –
дивляться, чи вже розцвів на березі терен,
щоб розпочинати нерест,
тертися».

І ми починаємо розуміти, що він не за пліточкою прийшов,
а щоб нас зустріти та промовити ці слова для нас,
щоб ми почули і запам'ятали, і понесли ті слова через усе життя,
бо коли ми підходили до містка, ми були іншими школярами,
бо ж іще не знали цих слів,
а коли відходили, то були вже іншими,
бо уже знали ці слова.

Йдучи далі від містка, коли ми озиралися, то бачили,
що той старий чоловік перестає ловити пліточок,
збирається йти додому,
і ми розуміємо, що він уловив замість трьох пліточок
нас, трьох школярів,
і, задоволений успішною ловитвою, йде від містка,
щоб завтра знову прийти на те місце,
закинути в плесо вудку,
та проказати знову щось нове для нас,
як продовження сказаного напередодні,
коли ми вийдемо, усі троє школярів, на місток.

липень 2017

СІМ'Я НА СІНОКОСІ

Прийде на поклик батька
наша корова
із вилами-двійнятами –
допомагати складати сіно у копички:
ось несе на рогах
один навильник –
цілу копичку.

Батько втішається
і мені, малому, увечері розповідає,
як із нашою коровою сіно громадили.

липень 2017

НА ВУЛИЦЮ

Стежка від нашої хати запитує у мене:
«Куди ти йдеш?»
«На вулицю», –
кажу.

І стежка лягає мені під ноги,
вивертається боком,
щоб рівно було мені ступати.

Соловейко із нашого садка запитує у мене:
«Куди ти йдеш?»
«На вулицю», –
кажу.

І соловейко співає тільки для мене
свою пісеньку,
щоб весело було мені йти.

Так і йду я сьогодні на вулицю.

липень 2017

НЕТРИВАЛА ГОСТИНА

Ти приходиш,
завжди без попередження, хоч і очікувано,
ти приходиш розшукувати в мене забуту тобою сопілку,
на якій я не виспіваю,
а зберігаю її тільки для тебе.

(Епіфанія:
сопілка-не-сопілка –
символ за ознакою
«бути тим, що із сімома дірочками для перебирання пальцями,
яке під час гри повторюється безліч разів»).

Ти береш до рук сопілку,
але до губ не притуляєш,
чую, як ти пальцями затуляєш дірочки на сопілці,
одну за одною, одну за одною,
тільки й чую ці звуки, а наспіву не чую.

Хоч та сопілка і зберігається в мене,
он вона лежить на підвіконні,
але я зберігаю її не для себе, а для тебе,
бо знаю, скільки б ти не був відсутнім,
ти все-таки колись прийдеш до мене,
знову без попередження, але очікувано.
Я не беру її до рук, бо не зумію
не те що грати на ній, а й пальцями перебирати
по усіх семи дірочках,
та й не навчений грати на ній.

Завжди від того, хто до тебе завітає,
чи проханий, чи непроханий, але завжди сподіваний, гість,
чекаєш якоїсь доброї вісті,

а ти побув небагато часу,
потримав у руках сопілку,
навіть і трохи не подув у неї,
а тільки пучками поперебивав по дірочках,
та й пішов,
щоб знову колись навідатися.

серпень 2017

КІНО БЕЗ НАЗВИ

На сільській автобусній зупинці
громадка бабусь зібралася,
усі у святковому вбранні
і білих ситцевих хустинках –
вибралися до церкви у сусіднє село.

«Їде, їде», – прошелестіло поміж бабусь.
Ось спиняється автобус,
виходить водій, стає перед розчиненими дверима,
заводить бабусь до автобуса:
кожну бере на руки і заносить усередину,
всадовлює по місцях,
кожній у руки дає по квітці
з однією білою пелюсткою.

Коли розсадить усіх, автобус рушає,
сидять бабусі у святковому вбранні
і білих ситцевих хустинках,
і кожна тримає у руці білу квітку,
сидять, як у залі, де буде кіно,
якесь кіно, що і назви йому немає.

«Їдемо, їдемо», – прошелестіло поміж бабусь.

Автобус рушає, водій кермує,
і всю дорогу до церкви у сусідньому селі
обдумує, як назвати отаке кіно
(і я разом із ним),
кіно для стареньких бабусь.

січень 2018

НЕСПОДІВАНІ КВІТИ

Несподівано
почув від тебе, давнього знайомого, втішні слова,
вони мені, хворому на задавнену хворобу, як ліки,
та й ліки ти порадив, де дістати, бо не всі мені доступні,
почув
випадково
зустрівши тебе біля твого двору,
де я давно не проходив,
а якби частіше там ходив, то зауважив би
у твоєму городчику перед хатою
великі сині квіти, яких я не бачив ні в твоєму городчику,
ні по всьому селу:
вони такі великі і такі сині,
що аж здаються не природними, а штучними.

Або це хатні квіти, висаджені на літо у городчику,
або це якісь заморські квіти,
або наші звичні сині проліски,
які отакими великими вирости у твоєму городчику.

«То у тебе штучні квіти?»
«Ні, справжні, віднедавна ростуть».

(Епіфанія:
великі сині квіти-не-квіти –
символ за ознакою
«бути тим, що несподіване»).

лютий 2018

ЗЕЛЕНИЙ ЖУК

Не на роботу у поле йдучи,
не з роботи повертаючись,
не на побачення йдучи,
не з побачення повертаючись,
а просто йдучи знайомими полями та пагорбами,
без жодної мети,
ніби усі твої походеньки були доцільними,
а не просто відпочинком для очей
від звичних обставин,
неуважно роззираючись навколо,

ні на чому не затримуючи свого погляду,
та й під ноги інколи звертаючи свій погляд:
там і там – нічого немає такого,
що надовго привернуло б увагу,
не так, як думки, від яких не відійдеш у поле,
якось зауважуєш під ногами
яскравого зеленого жука,
мабуть, уже неживого у цю передосінню пору,
залетів із зеленої весни та й лишився на цьому місці,
зеленіючи своїми над крильцями так,
що аж змусив тебе спинитися, щоб довше розглядати,
хоча що там роздивлятися –
жук весняний і належить тільки весні,
а тут, у полі, перед твоїм поглядом, він неживий.

(Епіфанія:
яскравий зелений жук-не-жук –
символ за ознакою
«бути тим, що привертає увагу та спрямовує
думки на себе весняного»).

лютий 2018

ДИТЯЧИЙ ЛІТАЧОК

Із купи дитячих літачків,
зібраних в оцьому місці,
ніби хтось награвся та й покинув їх,
один літачок якось відлітає.

А який дитячий літачок:
дві палички зв'язані навхрест чорною ниткою,
але головне, щоб були пофарбовані
в блакитний колір,
щоб були, як небо,
я завжди знав, що їхня здатність літати
розпочнеться із уподібнення небові,
хоч би забарвленням.

А тепер я стурбований: літачок може пропасти,
бо ж і небо блакитне і літачок блакитний –
треба було його позначити червоним,
але хто ж знав, який саме відлетить!

(Епіфанія:
дитячий літачок-не-літачок –
символ за ознакою
«бути тим, що може неочікувано десь пропасти»).

серпень 2018

ЗАВТРА

Ніколи не міг припустити, що через тривалу відсутність у моєму рідному селі, краєвиди змінять свій вигляд:
ось я стою перед воротами мого брата,
вітаюся з ним, кажу: «Доброго ранку, брате!»,
а він, чи то не чує, чи то чує моє якимось інакше,
бо чому б то він на моє привітання відповів:
«Завтра!»

Я дивлюся поза двір братів, а там недалечко кладовище,
ніколи раніше не зауважував, що воно так близько
розташоване до подвір'я мого брата.

Усі мої троє старших братів проживали в селі на різних кутках,
іду я від першого брата привітатися з другим,
знову підходжу до воріт, а за ними бачу брата,
кажу йому: «Добрий день, брате!», але й цей
або не розчув, або йому щось інше почулося, бо на моє
привітання відповідає:
«Завтра!»

А коли дивлюся поза подвір'я брата, бачу наше сільське
кладовище, знову дивуюся, що воно так близько до братового двору,
раніше ніколи не зауважував, а тепер, після повернення,
побачив і це було для мене, як відкриття.

Іду тепер на той куток, де живе третій мій брат,
підходжу до воріт, за якими серед двору стоїть найстарший брат,
я звичайно вітаюся з ним, кажу: «Добрий вечір, брате!»,
але і цей не чує мене, або чує мої слова якимось інакше,
бо чому ж він на моє привітання відповідає, як і ті
двоє моїх братів:
«Завтра!»

Я дивлюся понад голову брата і тут помічаю,
що наше сільське кладовище було поряд із двором братовим,
але я цього ніколи не зауважував,
коли приходив до нього у гості,

коли так проходив повз його двір,
поспішаючи кудись у своїх справах,
а сьогодні, після повернення у рідне село, побачив
і не здивувався, подумав: як же я міг раніше цього не бачити?

листопад 2018

ВИРОК

Вони, купка людей, чоловіків і жінок,
я навіть упізнаю серед них своїх знайомих
(Любо, і ти – тут?),
я розумію, що це усі ті, хто виконуватиме вирок,
дають мені аркуш паперу,
виявляється, що це вирвана сторінка із якоїсь книжки,
і змушують мене читати.
А там написано: я маю з'їсти обід,
і той обід - не якась екзотична дивина,
яка б мені смертельно нашкодила,
не якісь овочі, із напханими голками,
не якісь напої із розчиненими пігулками –
звичайний, стандартний обід,
який я споживаю здавна і щоденно.
Не розумію, у чому ж полягає їхнє покарання,
і мої кати нічого ж не робитимуть,
тільки спостерігатимуть,
як я їстиму той мій стандартний щоденний обід.
Але вони, купка людей, чоловіків і жінок,
задоволено посміхаються, коли дослухали,
як я дочитав ту вирвану сторінку
із невідомої книжки
невідомого автора,
який і гадки не мав, коли дописував свій твір,
що якась сторінка буде комусь смертельним
вироком.

Василь ГУСТІ

Вже із самої назви нової збірки ліричних поезій українського поета Василя Густі «Притча про щастя» (Ужгород: «ТИМРАНІ», 2019. –160 с.) випливає її суть. Це прагнення кожної людини бути щасливою, коханою, реалізувати свої можливості у творчості, повсякденних трудах.

Притча про щастя

* * *

Божественне щастя –
Прокинувшись вранці,
Відчути всім тілом повернення світле
До праці, до люду, до всіх, кого любиш,
До колоса, древа, до сонця, до квітів.
Очі заплющую. Бачу усе це.

Ранок – це щастя,

Коли він:

без болю,
без крові,
без жахів,
побоювань різних,
поглядів хитрих,
зажерливих,
грізних,
без гупання чобота
брязків залізних.

Ранок –

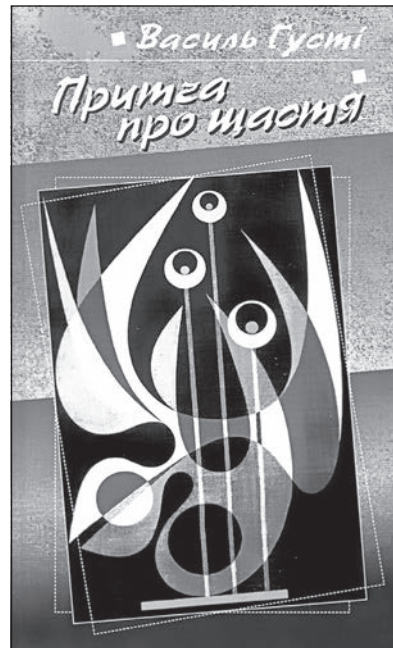
Всевишнім дароване щастя.

* * *

Старенькій жінці, що живе навпроти,
Не спиться, як не спиться і мені.
Мабуть, думок несила побороти
Про вже дорослих, сивих вже синів.

А вдома, в цю ж пору, в моєї мами
Вікно так само світиться в селі.
І теж вона замучена думками
Про діток, що давно вже не малі.

За це безсоння нікого винити.
До себе лиш пригляньмося пильніш.

Нам треба так на цьому світі жити,
Аби в тих думках щастя було більш.

Тінь від журавля

На білий світ я з журавлями
В час рівнодення прилетів.
Під голубими небесами
Свій березневий світ узрів.

Мені ласкаво і привітно
Всміхнулась батьківська земля.
На ній, жаданій, заповітній,
Я зріс під тінню журавля.

І під його крилом тружденним
На світі білому живу:
То в безнадії, то натхненним
У морі пристрастей пливу.

В новітні бурі, все грізніші,
Судьба вривається моя.
Хоч журавлина тінь (й не більше) –
У просторі і часі я.

Нелегко це було збагнути:
У прамах тіло і душа,
Адже не раз я був закутим
В трудах, не вартих і гроша.

Тому без остраху і жалю,
Допоки сили є, іду.
А потім в невідомі далі
Із журавлями відійду.

Залишиться така ж вродлива
Ця рідна батьківська земля,
Душа моя була щаслива
На ній під тінню журавля.

Коріння

У глинистій землі,
У пісках,
У скелястій породі,
У мочарі,
У воді,
У родючому ґрунті –

Наскільки воно різне,
Наскільки різна у нього доля,
Настільки
Одне-єдине призначення –
Вижити!
Жити!
Щоб вижив і жив
Наш рід і світ.

* * *

Кують на цвинтарі зозулі,
І тиша... Тиша навкруги...
І як незримо дні минулі
В сучасні входять береги.
Усе отут незвично просто:
Спинись на мить і зрозумій –
Отут ти поки що лиш гостем,
Настане час – і на постій.
Тебе сюди, як і годиться,
Живі поважно принесуть,
Й два метри рідної землиці
До Суду Божого дадуть.
А поки що кують зозулі,
Нам зичать радощів земних,
Мов дякують, що не забули
Ми тих, кого нема в живих.

* * *

Гортаючи старі записники,
Дивуюся, як з легкої руки
Рядками я, словами розкидався,
Неначе жити двісті літ збирався.
І звалював усе на час і втому,
На лінь русинську, всім давно відому.
Не дописав, не достраждав я часто,
Щоб вірш сприймався, мов святе причастя,
Щоб з гідністю проніс я через битву
Даровану з небес мені молитву:
То сил не мав, а іноді й не міг.
Усе одно – то неспасенний гріх!
На березі срібернім свого віку
Жалкую – тих гріхів було без ліку...

* * *

Легше все в житті здолати
В морі щастя і жалю,
Коли є кому сказати
Просто: «Я тебе люблю!»

І відчути, як одвітом
Хвиля радості пливе,
Що й для тебе хтось в цім світі
Теж таким чуттям живе.

Усе інше лиш додасться
У дорозі до мети.
Не дадуть слова ці впасти –
Додадуть снаги іти.

* * *

Люди є щасливі. Їх кохають,
Їх, звичайно, лихо омине.
Як я заздрю тим, кого чекають,
А чекають, звісно, не мене.
Люди є, яким серця дарують,
їх життя – всуціль весінні дні.
Їм добра і радості віншують,
Прагнеться таких щедрот й мені...
Люди є, в яких веселка – обрій,
І шляхи в них – з променів ясних.
Це прекрасно! Це чудово! Добре!
Я радію сонячно за них.

* * *

Крізь часу товщ, крізь твердь земну
Звелись два ніжні пагінці.
І так живуть – з весни в весну,
Листком в листок, рука в руці.

Дарує небо їм блакить,
Життя дарує щастя їм,
Яке зірничкою горить
Наперекір незгодам всім.

Аж вітер перед ними стих –
Сплелись листочки й корінці...

Ми схожі долею на них –
Із дня у день – рука в руці.

І щоб в цьому світі не було,
Здолаєм все, повір мені.
Мое тепло – твоє тепло –
Єднає ночі наші й дні.

Обнімуть нас, пригорнуть нас
До себе сонця промінці.
Веди нас, доле, в добрий час –
Із року в рік, рука в руці.

* * *

Ти мене питаєш – як живу?
Глянь на ту затоптану траву,
По якій промчались табуни.
Не гадали про траву вони.
В них – своя біда, своя мета,
В душах їх безмежна глухота.
Вдарили морози і сніги –
Їм судьба трави не до снаги.
А трава прибита – все ж жива...
Не болить про неї голова
На цьому світі білому ні в кого.
Милість є для неї лиш у Бога.
Час колись настане і її!
Може дні засвітяться й мої...
Вірю в себе, як земля в траву,
Доки ти питаєш – як живу?

Притча про щастя

Carpe diem *

Все буде – потім, потім, потім –
Спершу віддаймося роботі,
Умовностей круги здолаєм...
В нас щастя добре. Зачекає...
Воно – ласкаве, терпеливе.
Без нього, бачиш, ми щасливі.

* *Лови мить (лат.).*

Так довго тішилися двоє.
А щастя? Що ж – жило собою
Поблизу них, але не з ними,
Покіль щасливими такими.
Та раптом, вирішило щастя:
Й без мене їм в житті все вдасться.

Піду собі і погуляю
Тут недалечко. Зачекаю.
Вернусь, як стану їм потрібним,
Як дрібка солі, кусень хліба,
Їм – час віддатися роботі.
А я? Для них я буду – потім.
...А краще я до тих долину,
Яким потрібне в цю хвилину.

* * *

Раз чоловік один мені признався
(Це був таки могутній чоловік):
– А ти не жив, якщо не сумнівався,
Якщо не знав поразок за свій вік.
Якщо не був ти в розпачі такому,
Коли немилый навіть цілий світ,
Коли й куточок затишного дому
Стозначну недомовленість таїть.
Коли тебе в житті не розлюбила
Ота, що – СВІТ,
Ота, що ВСЕСВІТ твій.
Судьба тоді у тебе – однокрила,
І не спіши подякувати їй.

* * *

На дзвіниці, в селі
Був старий дуже дзвін.
Різним голосом вмів
З людом мовити він:
То довірливим був,
А, бувало, й пустим.
Все залежно від тих,
Які правили ним.

Йолана ГОЛЕНДА

Тільки одна-єдина ніч

(Уривок)

Зоран саме добіг до Сашиного дочасного житла, до будинку госпожі Міліці, в ту саму мить, коли вона переступила поріг і зачинила двері. Свого імені не чула, бо було вимовлене тихо, він не бажав нікого будити своїм криком. Що ж, подумав Зоран, прийдеться навідатись вранці, бо не можемо розійтись, наче ніколи не знали. Розумію, чому вона втекла, засоромилась, але я не хочу, аби наші такі гарні стосунки так раптом обірвались. Обов'язково слід обміняти адресами, дати їй «сліки» – фотографії і розпрощатись, як належить, домовитись... Думки про Сашеньку, як її називав ось уже два тижні, окупували його мислення. Він вважав, що вона – його доля.

Між тим Саша тихесенько проковзнула до кімнати, в якій солодко спали її племінниці: старша на рік Лівія та молодша Лідія. Швиденько роздяглась і пірнула у ліжко. Тільки дотулилась до подушки, як гіркі сльози нестримно стали стікати потічками по обличчю. Обняла подушку, тамуючи плач, сумна, а, головне, сердита на себе, за почуття власної вини. Усвідомлювала, що існують певні границі, які людина не сміє перекрочити. Та ще ота її імпульсивність, що успадкувала від нелюбого батька.

Голова повна всіляких думок, що гули, як бджоли у вулику. Що буде зі мною? Як буду жити без нього? Що я зробила? Запитання горнули, але відповіді не знаходила. Впевнена, що розсердився і не захоче більше мене знати, бачити. Та й коли бачити, якщо ми вранці від'їжджаємо додому.

Саша відчувала чуттєву вичерпаність, злість на себе, жаль і сум, але вголос виплакати біль не могла. Тільки шморгала носом. Мушу тримати себе, наказувала, в руках. Не смію прозрадитись, аби Марта помітила, що зі мною щось робиться. Мушу опам'ятатись. Починаю відновлювати в пам'яті весь вчорашній післяобідній час, проведений із Зораном. Від приємної вечері, на яку запросив на прощання Зоран, – до нещасної моєї втечі з міського пляжу.

Середовище літнього ресторану серед дерев, кущів, розквітливих троянд. Приємно, гарно, духмяно. Вечеряємо смачну «плекавицю», запиваємо одним погариком червоного вина, яким пишається Хорватія у світі. А на самісінський кінець – як звичайно, – запашна «црна кафа».

Грає тутешня капела. Мелодія і слова пісні «немогу на тебе забувати», тобто забути, глибоко торкаються мого серця й створюють якусь незвичайну атмосферу. Може, тому, що була остання, прощальна?

Кілька пар танцювало, бо місця було обмаль. Мені теж хотілося танцювати та не наважилась запропонувати.

Після вечері Зоран, поглядаючи на годинник, повів мене на міський пляж. Казав, що чекає мене несподіванка, сюрприз, щось небачене й дуже гарне.

Йдемо, розмовляючи, хвилин двадцять-тридцять, минаємо типові вузьень-

кі вулички, будинки-особняки з розкішними садами, в яких, як правило, ростуть «смокви» – фіги – інжири, оливи, помаранчі, лимони. По стінах будинків тягнуться різнокольорові вістерії.

Ось і пляж. Він не той, де ми, сухоземці, зустрілись вперше з морем, і куди ходили Марта з родиною купатись та смажитись на сонці, а вечорами й я любила освіжитись. Я поганенький плавець, не можу рівнятись ані з Мартином, а тим більше зі Зораном. Навчилась плавати в шкільному басейні. Видно, така наука не забувається, але умов для плавання не було.

Розглядаю порожній пляж. Тут немає бетонних плит, скрізь зернистий теплий білий пісок. Сюди туристи не ходять, лише місцеві жителі.

Неозоре море не лише бачу на власні очі, милуюсь ним, але й чую, бо хвилі у неспинному русі – доганяють одна одну, б'ються, плескаються об берег, але також смакую ним, бо дихаю його солоним вологим і свіжим ароматом.

Ані сама не знаю чому, відчуваю якесь незвичне піднесення, радість, наче чекаю, що щось дійсно прийде неочікуване й гарне, прекрасне.

Мені гарно, приємно так, як ще ніколи не було.

– Який маєш на увазі сюрприз? – питаю Зорана, сідаючи на гарячий ще пісок. Каже, що побачу неповторну природну красу: як западає до моря сонце.

Це, думаю, дійсно цікаво, бо мені не доводилось бачити це явище. У місті його важко спостерігати та й вечорами сиділа дома, читала чи займалась домашніми справами.

Слідкую за морськими хвилями, плывуть собі спокійно, ліниво, аж монотонно, хлюп-хлюп, хлюп-хлюп, плескаючись об берег, створюючи якусь особливу морську мелодію, до якої від народження звикли жителі морського побережжя.

У думках прощаюся зі спокійним приятельським морем. Відчуваю сум, що завтра, в неділю, воно вже буде для мене недосяжне. Знову прислуховуюсь: хлюп-хлюп. Радіє чи сумує? Не хоче прозрадити.

Незвичайне задоволення від узрітого міцно охоплює мене, і мені здається, що на мить розчиняюся в морській воді, як якась хімічна речовина.

Чайки – «галеби», доньки моря, ширяють безмежним простором, кигичуть, – шкрягочуть, бо так сприймає мій слух їх жалібний крик, зойк. Вони занурюють то одне, то друге крило до грайливого блакитно-зеленого моря, наче охолоджуються від цілоденної спеки.

Останній червневий суботній вечір здається неповторний, святковий, урочистий, незабутній. Кожну мить записую глибоко до пам'яті. Слова в моїх думках множаться, але з вуст не виходять.

Сидимо, дивимось, мовчимо, бо жаль порушити незвичайну релятивну тишу. Розуміємось без слів, бо лише щасливі люди розуміють таємну мову природи.

Вечоріє, поволі сутінки згущуються, збираються до купи, хоч влітку смеркати починає пізно. З нетерпінням чекаю на сюрприз. Тепер наші погляди вперлися до сонця, яке поволі котиться по небу, наче м'яч по луці, прямуючи до крайнеба.

Притягую свої коліна під саму бороду й охоплюю їх руками. Приємно й зручно так сидіти, уважно спрямовуючи свій зір на виднокруг, де небо з морем, мов коханці, ось-ось зустрінуться. Сонячне колесо почало швидко котитись. Ні, ні, це не колесо. Це – величезний сито-оранжевий грейпфрут. Ось він знову на мить зупинився, розглянувся, потім передумав і помчався до яскравої морської лискучої гладіні.

Грейпфруту, певно, не терпиться, хочеться після цілоденної праці – спеки скупатися, освіжитися. Ось перша половина його вже понурилась у воду, а

друга – задоволена, бо впевнена, що і її чекає це задоволення, свіжість морської цілющої чистої як сльоза води.

Нарешті, грандіозний грейпфрут знайшов своє ліжко-відпочинок, «одмор», як кажуть хорвати.

Ілюзія. Мій зір спочиває на широченній смузі, яка грає кольорами. Дивлюсь, роззявивши рота. Серце завмирає в німому захваті.

Сонце – найдосвідченіший митець, що вміло чарує кольорами. Спочатку розпростерлось широчезне пасмо розжареного оранжевого, потім золотистого, а з нього – рубінового, багряного, криваво-червоного.

Пасма, сонцем намальованих кольорів, віддзеркалюються в морі. Подвійна краса видовища. Та ненадовго. З усіх сил на них тисне вечірній колір неба, темно-синій, як нам здається, але, за свідченням космонавтів, це чорнильно-ліловий чи фіалковий колір неба, перемагаючої ночі, який спочатку ще світлий, потім – ситіший, темніший. Мить, коли день ввійшов до вечора й женеться до ночі. Ніч поступово опановує неосяжним небозводом, видно-кругом, небосхилом, горизонтом. Нічний простір намагається підкорити для круглолицього володаря Місяця, який посіяв небо безкінечною кількістю яскравими блимаючими зорями. Це вже не ілюзія, а дійсність. Важко знаходити слова, які б хоч трохи наблизили це природне, мною вперше спостережене, явище, видовище неповторне, захоплююче.

Усвідомлюю, що це не під мою сулу, але краса, враження зворушливо торкається мого людського серця. Недарма, прийшло на гадку, що наші давні-предавні предки поклонялись Сонцю – творцю життя на Землі.

Урочисте видовище закінчилось. Мовчимо. Майже не дихаємо. У моїй думці виникають німі запитання: як народились кольори? Певно, спочатку були лише два кольори: білий і чорний. Потім виник третій – колір вогню і крові – червоний. Або навпаки, цей останній був перший? Не знаю, не спречаюсь. А яр-весна сплодила зелений... Друге запитання: куди скрізь може сховатись сонце? За море, за гори, ліси, піски, степи, за горизонт, де небо і земля обнімаються. Звідки беруться такі думки, не знаю. Сама дивуюся.

Зоран раптом тягне мене купатися. Вода тепла, зігріта сонечком. Борсаємось у воді, пустуємо, дуріємо, мов діти. Мені приємно бути в його товаристві, сміятись, веселитись, радіти. Вкрай задоволена. Ніщо мене не турбує, наче ані не існує. Після купання сіли відпочити, трохи обсохнути, бо повітря все ще гаряче.

Враз Зоран повернувся до мене, взяв у свої долоні моє обличчя і ніжно приклав свої вуста до моїх, рідко, або майже не цілованих вуст. Поцілунок розхвилював, почав розпалювати жагучим вогнем моє тіло. Перший наш поцілунок мав смак меду. Мені здалось, що ним він з'єднав наші споріднені душі. Усвідомлюю, що так мене в житті ніхто не цілував. Яюсь несвідомо спало на думку шлюбний поцілунок, ледь чутний дотик, що був найдовший і єдиний. Зрозуміло, ми не кохались, між нами жодного вогню не було. Проганяю з думки ці непрохані спогади, хоч щось підказує мені все порівнювати, набиратися досвіду. Може, то моє неспокійне серце?

Та Зоран торкався не тільки вуст, він цілував мої очі, волосся, шию, груди... Вся тремчу, але мені приємні його дотики. Чомусь боюсь, чому, питаю. Відповісти не знаю. Знову наші вуста зустрілись і тривало досить довго, ніж змогли вільно надихнутися. Тільки той, зродилась у мене думка, хто вперше по-справжньому цілується, може відчутти чарівність, смак і близькість людини, милої своєму серцю.

– Не бійся мене, Сашенько. Не візьму нічого, що б ти сама не хотіла дати, – шептав заспокоююче Зоран.

Притулююсь ближче до нього. Бажала у своїх потаємних мріях бути близь-

ко нього з першого погляду, але заборонила собі думати про це, переконуючись, що приїхала не пару собі шукати, а відпочити, щось нове бачити, відреагуватися від усіх моїх вдівських проблем, що звалилися на мене горою.

Але як відмовитись від медових поцілунків, коли вони такі ніжні, як китайський шовк.

Потім поцілунки дістали смак свіжої джерельної води, бо ми обидва спрагли, дуже спрагли. Горимо, як смолоскип, невидимим полум'ям, в якому топимось як віск і втрачаємо тверезий розум.

Відчуваю, як Зоран воює з тугою, не може її подолати. І він лише людина. Страшенно хотів кохатися зі мною, бо кохав щиро, хотів мати свої спогади, не думав, що робить щось заборонене, недозволене, переконував себе, що цим назавжди привласнить мене, буду лише його, іншого вже не захочу.

Він повторює моє ім'я, як рефрен до пісні. Шепче до вуха: «міле мойо, волім те, волім», «ми створені бути разом». «Ти – моя суджена, серденько моє, зіронько моя єдина», «душе моя мила, ніщо і ніхто нас не розділить», «мусиш трохи почекати, і я прийду за тобою», «вже не віддам тебе, душе моя кохана, нікому, бо ти моя, тільки моя...»

Зоранів шепіт легко проникає до мого схвильованого мозку, як найкраща мелодія, яка ласкала мою душу. І я раптом вперше відчула себе жінкою, наповнена теплим, божевільно солодким чуттям, задля котрого готова була пірнути в незнану глибіню...

Лежимо горілиць, не рухаємось, важко дихаємо... Блаженно усміхаюсь примруженими очима, але він цього не бачить, бо навколо розпростерлась зоряна ніч. Тільки повноликий місяць сріблясто світить і спостерігає нас, наче якийсь детектив. Він не усвідомлює, що не личить йому, місяцю, заглядати в чужу інтимність. Він, певно, не має з ким кохатись. Заздрить нам. Правую рукою Зоран міцно тримає мою спітнілу руку. Наш зв'язок не втрачається, триває, тулюсь до нього, мов моя кішка до мене. Теж, як Зоран, дивлюсь на блимаючі зорі. Мені мариться, що вони, кліпаючи, сміються, глузують з мене. Намагаюсь нормально думати. Не можу, думки розлетілись, розпурхнулись, як стайка голосистих горобців. Все ще літаю на сьомому небі. Мені гарно, приємно, блаженно, солодко. Враз клітини мого мозку починають озиватися, сперечатися, бунтувати: одна гуде – добре, добре, що ти стала його; друга – що ти заробила, нещасна; а третя аж верещить – ти знаєш, що тебе чекає, де ти розум загубила, дурепа...

А я, оп'яніла від щастя, благаю мить зупинитись, аби так було вічно і ніщо не змінювалось. Чую, як в унісон б'ються наші серця, голосно, як церковний дзвін, що б'є на спалах. Лякаюсь, міцніше тулюсь до милого. Але розум своє гуде: Будь обережна! Не дай себе обаламутити гарними словами, дотиками. Слова – не вчинки. Так роблять усі чоловіки, коли хочуть досягти свою мету.

Та хіба я знала, що роблять чоловіки з жінками. У мене досвід кепський, майже нульовий. Розум, розум! Мовчи, наказую, дай мені спокій. Моє серце інше підказує: ти сама залишилась, вдова нікому не потрібна, бо чоловіки хочуть бути першими, а не останніми... Сама, самісінька, ніхто не хоче бути сам. Бачиш, як приємно бути з кимось. Може, це твоя доля. Тримайся її!

Безмежно вірила серцю, бо лише воно справедливе, все гарне, прекрасне, добре твориться серцем. Завдяки серцю усвідомлюємо добро. Серце мудріше за розум.

А я? Була закохана, кохала кожною клітинкою свого тіла. Слова серця перемогли, розум мусив примиритися. Ой як важко спрямовувати, керувати свої вчинки розумом, коли серце наповнене коханням. Що хотіла я? Впізнати невпізнане? Незрозуміла для мене висока математика. Мені море по коліна, а радість, щастя не мали меж, були невичерпні.

Та враз мене наче хтось вдарив, пробудив від гарного сну, до мене дійшло, власне, що стало. Дарма тепер кличу розум на допомогу... Що я, дурна, з курячим розумом, зробила, питаю себе? Я ж повелася, як та остання... Ні, це слово не можу вимовити! Яка ганьба, який сором! Я ж тепер ані не смію на нього глянути, бо згорю на місці від сорому. Що він подумає про мене? Певно, думає, бо мовчить, вже розчарувався...

У голові засіла одна думка: зникнути, бігти геть, випаритися, крізь землю провалитися, не показуватись на очі...

Зоран сів і збирається встати. Кличе купатися. «Не хочу!» – злісно кажу, маючи на меті не його, а себе. Вириваю свою руку, схоплююся на ноги, хапаю свої речі, надіваю спідницю, блузку, у руки сандалі – і без «будь здоров», «прощай», втікаю геть, беру ноги на плечі, як кажуть, і, мов шалена, залишаю його, втікаю, а очі блищать, наповнені сльозами, не бачу, куди ступаю босими ногами. Чую Зорана, що наздогін кричить: «Куди ти, Сашенько, зачекай... не втікай! Почекай мене, я...»

Біжу, як навіжена, не оглядаюся, повторюю єдине: «кінець, кінець, кінець». Завертаю в якусь вуличку – і вже Зорана не чую. Біжу, спотикаюся. Все навколо незнайоме. Повторюю: треба дібратись до храму св. Марка, а там вже недалеко.

Величезна ганьба, сором підганяють, женуть мене чимдалі від нього. Приспала розум, не слухалась його – тепер не нарікай. Моє тіло мене підвело, зрадило, виправдовуюсь, але сама тому не вірю, бо я його теж дуже хотіла. А сльози струмочками ллються, затуманюють зір і не бачу, куди втікаю. Я вперше була на цьому пляжі. Коли йшли, були зайняті іншими розмовами, не дивилась на дорогу.

Кляню, дорікаю за свою необдуману поведінку, одночасно заспокоюю себе, боюсь, аби, вернувшись, не запримітила Марта, що зі мною щось робиться. Добре, виспалась один-єдиний раз, оправдовую себе, світ від цього ані не подобрішає, ані гіршим не стане. Ніхто про це не мусить знати. А на чолі не написаний мій величезний гріх, моя ганьба. Вранці поберемось додому, більше моя нога не ступить сюди. Біда біду знайде, коли сонце зайде. Чи не так сталося? Як буду жити без Зорана? Хто відповість на це запитання?

Лежу з відкритими очима, бо сон мене не бере, дивлюсь у стелю. Прислухаюся, як гуде, шумить, гомонить невтомне, грайливе, ласкаве, привітне безмежне море. Але мозок працює в поті чола. Все ще сварюся за свою непередбачливу поведінку. Не можу в жодному випадку звинувачувати Зорана, бо це я винна. Одна половина мого розуму дорікає, ганить, звинувачує мене, а друга – намагається виправдати, заспокоїти, змиритись. Адже, думаю, була щаслива, задоволена, блаженна. Видно, щастя швидкоплинне, короткочасне. Як та пташка, що сіла на конарик, мить поспівала – й полетіла, більше не повернеться. Що таке щастя? Глибоке й тихе заспокоєння, миттєва радість. Чи можна щастя виміряти і чим його міряти? Певно, як і кохання міряється часом: на мить, на годину, на ніч, на два тижні, на місяць, на рік, аж до смерті. Щаслива людина готова цілий світ обняти. А може, це все не так?

Гарний світанок останнього червеневого недільного ранку. За вікном – рання пташина симфонія під мелодію моря. Їм, пташкам, весело, радісно, не так, як мені. Чую, як у кімнаті поряд, де спали Марта і Мартин, якийсь рух. Вони вже повставали. Час і мені піднятись, одягнутися у дорогу. Про мої речі потурбувалась сестра, недарма її ім'я означає «турботлива господарка». Добре мати таку сестру.

Тихо входить у кімнату Марта.

– Доброго ранку! Ти вже не спиш? – питає і прямує до ліжка дівчат. Будить Лівію та Лідію. Їм хочеться ще спати. Мати тягне їх за ноги, обіцяє, що як ся-

дуть у «Шкоду», можуть далі спокійно спати. Напівсонні дівчата слухаються матері, одягаються і йдуть до машини, яка стоїть посеред двора. Кладу свою валізку до відчиненого багажника. На порозі стоїть усміхнена госпожа Мілиця, красива жінка в літах, що прихилила нас на цілих два тижні. Вона роздає кожному якийсь пакунок. Це, каже, сніданок на довгу й далеку дорогу. Не забудьте, попереджає, взяти з собою пляшку в воду. Це – турбота Мартина. Ми щиро прощаємось з госпожею Мілицею, вибачаємось, якщо щось було не так, як мало бути, дякуємо за турботу.

Сідаємо у «Шкоду» і вирушаємо в далеку дорогу у напрямі на Мадярщину, а звідти – на Словаччину, до рідного міста.

Мої думки все ще неспокійні, але прикидаюсь, що сплю і що все в найкращому порядку.

Їдемо швидко, поки дороги релятивно порожні, рідко промчатся одна-дві машини у нашому напрямі.

Марті хочеться розмовляти, розважати Мартина, бо боїться, аби він, не дай Боже, не задрімав. Та він собі тихесенько посвистує, міцно тримає кермо в руках. Він, людина відповідальна, не може собі дозволити заснути, коли везе свою родину.

– Як тобі сподобалась відпустка? – звертається сестра до мене, бо переконана, що я не сплю.

– Гарна, сподобалась, – відповідаю. – Багато чого бачила, задоволена. Дякую вам. Правда, досить коротка. З великим задоволенням залишилась би ще хоч на тиждень.

– Ми теж, – погоджується, – але Мартинові та і мені час на роботу. Та й тобі теж.

– Тому й кажу, що залишилась би, якби... Дякую тобі й Мартинові, що припустили мене йти з вами, – знову заплющую очі. Але Марта, як щось почне, то вже важко позбутися одним-двома реченнями.

– Прозрадь, де ти скрізь пропадала. Вранці відходила, а ввечері верталася. Ми майже не бачились. Ані купатись не ходила.

– Ні, ні, купалась увечері, перед приходом. По-перше, познайомилась із цілим містом. Ви собі смажились на сонці, а я відвідала Храм с. Марка, була в унікальному Музеї мушлів, який колись заснували монастирські ченці, позбиравши мушлі з усіх морів світу. Це унікальне видовище матінки-природи. Знаєте про те, що це місто називають Макарською рів'єрою? Що Хорватія – «країна тисячі островів»? Найвідоміші: Гвар, Корчула, Крк, Брач та інші. На Брачі була, туди легко дібратись трайлером. Знаєте, що ціле Балканське побережжя Ядранського моря належить Хорватії?

– Так, ти, видно, багато бачила, – погодилась Марта.

– Та це ще не все. Неподалік Макарської, у селі Веприця, знаходиться природна святиня, яку називають «Хорватським Лурдом».

– Шкода, що ми цього не знали, могли теж подивитись, – обізвався Мартин.

– А ще була у місті Спліт, де бачила залишки помпезного палацу римського імператора, – пишалася своїми новими враженнями, знаннями.

– Прозрадь, сестричко, хто тебе водив по цих місцях? – цікавилась Марта.

– Один знайомий, – раптом почервоніла, як дозріла черешня, і закусила нижню губу. Жаліла, що не закусила до язика, перш ніж вимовила «знайомий»!

– Знайомий? – здивувалась Марта, а Мартин на мить повернув голову у мій напрям. – Ти ніколи не згадувала, що маєш знайомих у Макарській.

– Ну, то й що, як не згадувала, – насупилась мов індик, не знаючи, як відвернути їх увагу від Зорана. – Ви що, цілу дорогу хочете мене сповідати?

Хочу трохи поспати, поки ще не запанувала спека: – категорично заявила і демонстративно заплющила повіки.

– Ти дивись, яка вона мудра стала, – звернулась з усмішкою до чоловіка, але вже нічого не розпитувала. Лише додала: літо в Хорватії було чарівне. Повне сонячного сяйва, свіжої зелені, квітів, теплої морської води. Може, ще колись пощастить нам вдруге сюди приїхати.

Марта була задоволена, що досягла свого: вирвала Сашу із мушлі, до котрої залізла на повні два роки після трагічної Іванової смерті. Уже не сумувала, була весела, часто чула її ввечері сміятись, розповідаючи дівчатам щось із своїх подорожей, мандрівок.

Час летів, мов на пташиних крилах, а ми доганяли його зі «Шкодою». Мартин лише півроку тому, як придбав напівнову автомашину, і дорога до Хорватії – його перша найдальша відстань.

Сиджу із заплющеними очима, але спати не можу. Переслідують мене всілякі думки. Нормально мислити не було змоги, бо племінниці, виспавшись, тепер торохтіли так голосно, перекикуючи одна одну, як порожній макарський напіврозвалений вітряк. Єдине, що вдавалось мені в думках прощатися з Хорватією, Макарською, Сплітом, сплітськими мінаретами, різнокольоровими олеандрами, вістеріями, пальмами, що гідно стерегли дороги, як у нас липи, дикі каштани чи тополі. Прощалась із моїм першим великим коханням. Жаліла, що не додумалась на всякий випадок лишити свою адресу для Зорана.

Нарешті, щасливо доїхали до Мадярщини. Зупинились трохи відпочити, порухатись, бо ми всі на сидниці вже мозолі мали. А, головне, напиться, бо всіх нас мучила незвичайна й сильна спрага. Вода, яку взяв Мартин, була не тепла, а гаряча. Марта напоїла цілісіньку родину смачною свіжою водою. Мадяри, підсумувала вона, вмійють кожній дрібниці дати певний смак. П'єш ту воду – і не можеш нею насититися, така вона добра, смачна, лагідна, холодна.

Про мого так званого «знайомого» Марта більше не згадувала. Певно, забула.

Їдемо далі у напрямі до своєї країни, міста. Мої думки все ще блукають то по Макарській, то по Спліту чи Брачу. Скільки прекрасних вражень. Адже це моя перша в житті поїздка за кордон, мій перший справжній відпочинок. Зоран теж присутній у моїх думках. Що чекає мене дома? Самотність та смуток. Вранці встану і скажу по-саганівськи: «Добрий день, смутку!» Краще й мудріше не скажеш.

Думаю над тим, чи чекає мене Сіса.

Сіса – це єдина жива істота в моїй оселі, яка щиро полюбила мене, а я – її. Сіса, до вашого відома, кішка, яку подарувала мені сестра, коли обірвалася нитка молодого Іванового життя, і я стала вдовою. Тоді опинилась у досить скрутному становищі, залізла до своєї мушлі і не хотіла нікого бачити, чути. Коли Марта не могла на мене уже дивитися, а я відмовилась йти до психолога, вона, бачачи мій депресивний стан, принесла мені мале котеня, такий малий, білий пухнастий клубочок. Може, їй краще підходило ймення Сніжинка, але я назвала її в честь одної словацької співачки.

– Що з ним, отим котеням, буду робити? – незадоволено й злякано питаю сестри.

– Нічого особливого. Будеш турбуватися ним, кормити «Віскасом», бо телереклама твердить, що «кішки купували» б цей продукт котячого харчування. Ось тобі на перший раз «Віскас». Котеня швидко виросте. Буде тобі, Сашо, веселіше жити вдвох, перестанеш думати про всілякі дурниці, – переконувала Марта, а вона вміла переконувати.

– Тобі легко казати. До твого відома, про ніякі дурниці не думаю, – запротестувала я.

– А ти знаєш про те, що кішки мають чудову властивість і вміють лікувати.

– То, по-твоєму, я хвора? – образилась, а в очах заблищала роса.

– Та слухай, що кажу. Кішки знімають стрес, зміцнюють серце, знижують кров'яний тиск і, головне, гладять людську душу. А тобі треба душу погладити, влити життєрадісність, аби схопилася і стала нормально жити, а не сидіти в тій своїй мушлі.

– Думаєш, що як вдова маю великі можливості, – питаю тремтячим голо- сом, готова ось-ось розплакатись.

– Вдова, вдова... Та викинь ти це слово з свого вжитку. Ти ж казала, що від перших днів не клеїлось ваше спільне життя. Може, винні ми, але хто знав, що у нього була кохана дівчина. Не признався Мартинові, мовчав. Та краще залишмо цю розмову, вона ні до чого не веде, – переконувала мене Марта, бо, певно, чулася винною.

Бачу, що вона почала нервувати. Краще, думаю, не буду її чіпляти. Та вона враз схопилася – і вже й слід її простив.

Як я не впиралася, Марта мала правду. Спочатку котеня-дитя було грай- ливе, скрізь лізло, все хотіло попробувати. Усвідомлювало, що його відірвали від мами-кішки, бепомічне, самісіньке, як і я. Почала приділяти тому біль- ше уваги: гралася з котеням, привчала до норм поведінки, купила шикарне котяче ліжко, воно мало свій туалет, дві мисочки – на воду і їжу.

Турбуючись Сісою, поволі забула про свою нехіть до всього, припинила дорікати долі за своє вдівство, почала цікавитись кішками.

Дочиталася, що дика кішка була приручена чотири з половиною тисячі років до нашої ери.

У великій пошані кішка була у стародавніх єгиптян, вони вважали її свя- тою, оберігали храми й домівки. За вбивство кішки чекала смерть.

Богиня Бастет була її охоронцем. Вона мала розмальоване обличчя у ви- гляді кішки, про що свідчать малюнки на стінах давніх храмів. До Європи кішку з Єгипта таємно привезли фінікійські купці.

Дванадцять вусиків із одного і другого боку мордочки кішки служать сен- сорами, завдяки яким вона реагує на будь-який рух чи звук. Кішки, як твер- дять знавці, не знають кольорів. У них все сіре, навіть трава.

З часом я навчилася розуміти німу кошачу мову. Кішка виявляє свої почут- тя хвостом. Наїжений хвіст говорить про її боєздатність; вертіння хвостом з боку в бік – вияв поганого настрою і подразнення; горизонтальне тримання хвоста – зацікавленість до чогось; опущений хвіст майже до задніх ніг – ро- зуміння власної провини.

Окрім того, коли вона голосно мнявчить – вітає свою пані, виявляє своє ставлення до неї; коли мордочкою-голівкою штовхається до ніг – вимагає уваги до себе; коли треться тілом до ніг – вимагає їсти чи пити, або пустити погуляти на двір, бо кішки істоти волелюбні; звившись калачиком на колі- нах своєї пані – доказ приязні, ласки.

Марта мала правду, з Сісою мені стало веселіше жити. Коли котеня підрос- ло в дорослу кішку, я вела з нею свої довгі монологи про все, що накопичи- лось у моїх думках, і з чим поділитись з сестрою не могла. Сіса уважно мене слухала, мружила свої великі жовто-зелені оченята, мурчала, наче розумі- ла, про що їй кажу – сповідаюсь, погоджувалась і схвалювала мої суджен- ня.

Мені тоді ставало легше на душі, бо недарма кажуть, що поділений надвое біль стає легшим.

ГЕН МЕН

Марічко, а чи ти знаєш, як моя баба Параска опинилась в Америці? Справді не знаєш? Прикрутив її в повітрі дід Василь. Як прикрутив? Отак, просто, кип'ятив її онучки, а обертаючи, примовляв «подь, подь, подь...». Баба якраз готувала тісто на хліб, коли дід Василь почав її до себе крутити в луфті, та й прикрутив її з опалачкою, коритцем в руках. Певно, мусив її крутити в луфті низько, бо бабині наволочки¹ люди знайшли на березині пуд Прислупом. Що за дурниці верзу? Ніякі дурниці, лем такі собі народні вірування про крутильника-ворожбитта... Питаєш, Марічко, який крутильник прикрутив мене в Америку? Бізніс мен крутильник... я так само туди прибула повітряним шляхом – літаком після оксамитової революції. Водяним шляхом мало хто в сучасному подорожує. А про дротяний шлях чула, Марічко? Ні? ... От, розкажу тобі і про цей неблагонадійний шлях, дорогесенька... Малою дівчинкою я дитячого самокату прагнула. Я вельми канючила за самокат, то й нянько буркнув злісно, що самокат незабаром присунеться по дротах зі Снини. І я, дурнесенька, денно ходила стояти під дроти, чекаючи тої благодатної миті, коли по них, нарешті, присунеться зі Снини мій вимріяний самокат... Маєш рацію, Марічко, що стояла б я там, певно, донині, якби не опинилася за океаном. Чи я там мала свою рідню? Аякже, до нинішнього дня маю, Марічко. Нашадків баби Параски. Всі мої землячки, що прибули в Америку, виконують підрядну роботу новочасних служниць. Уяви, що Меланка Єхова... ота... ота... зі вставленим золотим зубом... розголосила в селі, що їде до свого законного робити агенду, бо ж пофуртонило в бізнесі... Еге ж, в бізнесі... Бачила б ти той бізнес... Він інсталятор в колледжі, а вона бігає по чужих віллах з мітлою та ганчір'ям. Ой, як добрі я розбираюся в такій агенді! Спочатку доглядала трійко дітей в одній лікарки... Сама ортодоксальна, строга, повна заброн... Марічко, ти не можеш уявити, що то були за муки! Те не мож, оте не смієш, це не підходить... та коли я оцих хлоп'ят почаствовала нашими цукерками, добре не подавилися ними, так смакували... І вона, прийшовши з лікарки додому, підняла таку веремію і давай з милом вимивати їхні порожнини рота, бо це не кошер. Вони ревуть, з ротів їм витікають мильні бульбашки, наче б вони сказалися... Лікарка мене негайно виставила за двері... А тут ще отримала листа від доньки. Про що повідомляла? Про те, чому я нічого не пишу, вже місяців зо два не мають про мене жодної вістки і чутки такі йдуть, нібито в мене полюбовник і я про них забула. Уявляєш це, Марічко? Два місяці! А я кожного тижня поцілувала зароблену двадцятидоларівку, всунула в конверт і відправляла доньці у край. Виявилось, що листоноша винюхала долари в конверті, які собі привласнювала.... Вдруге я влаштуувалась на роботу в старій сербки Лілли, яка жила на окраїні Нью-Джерсі. Доглядала її, та й дім, та й домашню птицю... Ясно, біо яечка...

¹ *Наволочки* – діалектне слово, шнурки до вершців

біо курятинка... Майже кожного дня пропала одна курка... Може, куниця між курками? Ні, ні, ніяка куниця, Марічко, а чорний великий пес. Я його, проклятого, підстерегла, коли ніс в зубах півня. Та й кажу Ліллі, що вже викрила злодія нашої птиці. «Хто це?», з цікавістю питає Лілла. «Чорний пес, я його виділа, як ніс в зубах...», я заткнулася, бо не знала, як сказати по-англійськи півень. І в голову надійшла рятівна думка – «...як ніс в зубах ген мен», цебто чоловіка курки... Лілла розсіялася і сказала, що ніякий hen ген мен, а sock kok, так по-англійськи мовиться півень. При доброму настрою Лілла, цебто Міла, Драгоміла розмовляла зі мною по-сербськи. Чи я розуміла? Ну, не все, та майже все, Марічко... ще й навчила мене вірш, як вона казала, її серцю милого сербського поета Дюрі Якшича, якого час від часу декламувала: «И овай камен земље Србие, Што претеч сунцу дере кроз облак, Суморног чела мрачним борами, О вековечности прича далекой, Показуочи немом мимиком, Образа свога бразде дубоке... Чуеш у борбе страшной ломлави: Ал едан израз, одну мисао, Што претеч сунцу дере Отацбина е ово Србина!»... Надійшов її внук й питає своєї бабуні, як це вона говорить. «По-сербськи», відповіла Лілла-Міла Драгоміла. Вперше в житті чув оту мову. Він взагалі не те, що не знав, що в його бабці сербське, слов'янське коріння, але ні тями не мав про те, що існує якась держава Сербія. Крім Сполучених Штатів, його нічого більше не цікавило. Кажеш, що скоріше він нехтував всім, що не було американське. Може, й так... не знаю точно, що в їхній мордочці точилося... Ой, Марічко, ще тобі забула розказати про те, як я вперше робила покупки в гіпермаркеті... Це було на початку, коли я мала намір відвідати свою двоюрідну сестру Катю, в мене була точна її адреса, і я вирішила вичепуреною прийти до неї в гості. Тільки-но я увійшла в магазин, остовпіла. Таж на мене дивився не хто інший, як моя двоюрідна сестра Катя! От і щастя! Я її зразу впізнала. Отак дивимося на себе, розглядаємо одна другу... до речі, Марічко, ми довго з нею не бачились. Я почала їй кивати. Дивлюся – вона теж мені киває. Значить, спізнала! Марічко, я так порадувалася, що вона мене після такого довгого часу спізнала, що мерщій полетіла до неї, мов стріла і зразу – бац! Я головою тріснула об дзеркало..... Там інтер'єр був обладнаний великими глядилами, дзеркалами. Чому я зразу не збагнула, що Катя однаково одягнена, як я?... Не питай мене, Марічко, бо справді не знаю... Просто, з тої великої радості, що, нарешті, виджу свою любиму Катю, я цілком втратила голову... Чи довго я працювала в Ліллі Драгомілі-Милі? Аж до її кончини, потім знайшла місце в італійській лейді Джіні... Ні, ні, ніяка Лолобріджіда. Лем Джіна, однак багата, з вишуканими манерами! Трьохповерхова вілла, на флагштоку подуває італійський прапор, кругом басейн, газон із засадженими квітами; вона з чоловіком та 12 – 13-річним пацаном Алдом... Одиначок?. Еге ж, одиначок, з трьома чотирилапими великими братами. Щастя, що далматині, без специфічного запаху псини... Так, так, Марічко, агенда велика... Наводити порядок, варити, доглядати собак... Алда інші американчата прозивали Тони, як всіх італійчиків. Чому? Це згадка про ті часи, Марічко, коли малих італійчиків висилали в Америку з картонним написом на грудях: TONY, та забули поставити крапку, і так замість TO.NY – в Нью-Йорк вийшло ім'я TONY – ТОНИ, і з того часу для американців італійські хлопчачки є Тони... Одної днини я зайшла в Алдову кімнату і жажнулася. Кого? Алда? Ні, ніякого Алда, Марічко, тільки непорядку, який там лишив. Порозкидувані жіночі трусики різ-

ного кольору та моделі, ліфчики другого розміру... Я зразу збагнула, що вся оця нижня білизна належить Джіні, Алдової матері, таж я оту білизну прала. Я збентежилась. Яке лихо тут скоїлося? А до того ж, знайшла на килимі пом'ятій любовний лист. Я зрозуміла тільки те, що його писала закохана особа на ім'я Тоска Б'янка... Я всю білизну акуратно поскладувала назад в Джініні комодні шухляди. Наступного дня я в дзеркалі над сходами утледіла через відчинені двері Джініної спальні Алда, як нишпориться в її шухлядах, повитягувавши звідти материну нижню білизну. О, Боже мій! Що за лиха година, куди це я попала?.. Гадаєш, Марічко, Едіпів комплекс? Не знаю, який це був комплекс, та я була комплексно спантеличена, всяка всячина зринала в моїй уяві... Та про це нікому ніщо не казала, і так в круговерті домашніх робіт помалу проходили мої подальші дні, місяці... Алдо вже навчався в якомусь колледжі, виріс на гарного парубка. Коли сповнилося йому вісімнадцять літ, зійшлася вся рідня на якусь сімейну нараду. З їхніх напружених, сумних лиць, батьки навіть плакали, я зробила висновок, що справді йдеться про надто важливу справу. Може, чекає дитину з нелюбою дівчиною? Чи, не дайбоже, заплутався в компанію наркоманів? Мафіозі? Або звербувався в армію? Поки що не знала. І Алдо на довший час зник... Може, йому жаба цицьки дала? ... Невгамовне почуття хвилювання за долю Алда не давало мені спокою, та я надалі не виходила за тісні межі звичних буденних днів... І Алдо з'явився. Сімейна таємниця прояснилася. Диво дивне, Алдо вже не був Алдом, але дівчиною Дейсі. Смішно, Марічко?... За допомоги хірургічного втручання з гарного парубка стала дівчина... Тьфу, таке собі бридке, потворне дівчисько!... Чому бридке? Настав такий гормональний коловорот в його організмі, що вага тіла зросла майже втричі. Уяви, Марічко, товсту, опасисту, качконосу дівчину з номером черевиків десять, ноги як ступи, номер ліфчика принаймні чотири, обличчя... Боже сохрани!... набрякле, з намальованими червоними одутлими губами, з підмазаними бровами та очима, на голові різнокольорова парука, справді, мов вигодувана папуга. А який то був прекрасний молодик з надійною перспективою справжнісінького бізнесмена чи банкіра. Ну, скажи мені, хто він зараз?... Ген мен... Ні, ні, Марічко, ніякий ген мен, скоріше кок вумен – жінка півня... А може, Марічко, влучніша назва перрет parrot вумен – жінка папугая?... ха-ха-ха... Чи вертаюся назад в Америку?... Поки що не вирішила. Джіна дзвонила, що пойдуть на довший час в Італію оформлювати якусь спадщину, чи не зможу доглядати собак...

ВИД З ВІКНА

Тюремний наглядач, її татко, перший раз в своєму житті сів на мотоцикл і гнався за утікаючим в'язнем по п'ятах. Та замість в'язня впіймав смерть – убився на мотоциклі. Овдовівши, сиділа мати біля вікна й вишивала обрус або шила на «Сінгерці», щоб прогодувати сім'ю. Старовинне міщанське батьківське вікно уможливило вид на сірувато-бурнатий чумний стовп на Головній вулиці, ні на що інше. Та вона дитиною не любила споглядати на бридкий чумний стовп, який навював на неї страхітливую облуду, радше дивилася на кольорову клейку з журналу, яка висіла на стіні. Сидить собі

дівчинка в синьому фартушку та в голубій блузочці з головним убором – жовтим капелюшком, а на руках в неї лялька, загорнута в сине полотенце так, що не видно ні ляльчиних рук, ні ніжок, тільки чисте, наче стерте гумкою, лице без очей, носика, ротика, навіть голівонька завита синім полотнцем. Дивна лялька. «Хто ця дівчинка, і чому сидить з такою смішною лялькою?» – не раз вона питала матері. Мати казала, що оту дівчинку намалював француз, якийсь там Сезам, що милувався синім кольором, кольором моря, яке обмиває більшу частину Франції та й намалював свою малу натурщицю в синьому платтячку, і, напевно, дівчинка, скупавши ляльку, загорнула її в полотенце, не інакше як синього забарвлення. А оскільки її занадто мила милом, стерла з ляльчиного намальованого лица все, що робить лице лицем... Сезам, одчинись!.. І вона дитиною побоювалась довго й сильно мити своє обличчя, щоб не змити зі свого дитячого личка бровоньки, оченятка, губоньки...

... Сиділа за партою третього класу середньої школи в голубій сукні, пошитій матінкою. Бракував жовтий капелюшок та лялечка на руках, щоб уподібнюватись із Сезанною дівчинкою. О, ні, ні, вона ж ніяка не дівчинка, а юнка! Своє дівоче обличчя й надалі сильно не вмиває, щоб не вимити гарних темних очей та малинових губ. «Гляньте, скільки, невроком, вродилося горіхів в сусідовому саду!» – ні з сього, ні з того виголосоив своєрідний вчитель в процесі навчання літератури часів ренесансу між викладом навчального матеріалу. Усміхнені учні ласо зорили у вікна на волоські горіхи, навислі на гіллячках в сусідовому садку. Та для неї більш ніж горіхи привертало увагу журливо-меланхолійне дерево з довгими вітами, подібними до її довгого темного волосся, що буйно звисало вздовж плечей, нібито наворожила його чесанням голою під його гілками удосвітку в призначений час. Вона, простодушна дівчина, всенька була в передчутті того, що незабаром настане – поява синього принца на білому коні...

...Твердив, що знається на хіромантії. Поки він уважно вивчав її ліву долоню із зафіксованою її долею та призначенням, вона, новачок-фотожурналіст, перевела погляд за вікно редакційного коридору, де виднілася панорама з червоними черепицевими дахами, серед яких височів готичний костьол з гострокінцевою вежею, стрімко спрямованою вгору. Отой натуральний краєвид явився набагато привабливішим та яскравішим, ніж «Вид з вікна в Ле Гра», першого у світі фотознімку французького винахідника Жозефа Нісефора Ньєпса. Там на першій в світі чорно-білій фотокартці через низьку якість мовби з туману видніють тільки дві стіни й похила стріха будинку на протилежному боці. А той мальовничий вигляд з яскравістю барв нагадує скоріше картину Сезанна «Вид Гарданні», на жовті, видовжені будинки з червоними, м'якими від сонячних променів, покрівлями та чітко видимими, однак закритими вікнами. Чії долі приховувалися за синіми вузькими віконницями? Чи там серенча, щастя чи, не дайбоже, несеренча? Закохана пара, прихована від посторонніх заздрісних поглядів? Чи гульвіса, який нещадно, ревнісно б'є свою законну? Чи жадова житлового жаднюги-грабіжника?.. Тим часом він ніжно вимовляв своїй лебідоньці звичайнісінькі репліки закоханих. Люб'язно на неї дивився і його темні «леннонки» набули форму серця. Та розмова не клеїлася, заважав вид з вікна, яким була зачарована, шукаючи їхню спорідненість з картинами Поля Сезанна, чії пейзажі на-

дихнули її. А він тим часом імпровізував долю. Його залицання тривали рік з гаком, поки вона відповіла взаємністю, нічого не знаючи, що від його дотиків ламатиметься її доля...

... На сьомому поверсі в будівлі громадської безпеки було вікно, це точно збагнула, та не вдалось наблизитися до нього й милуватися виглядом. Сиділа в кріслі в синьому маминому костюмі, в руках дрижав синій ридикюль. Обличчя, прикрашене краскою, з великого страху зблідло, стало таким блідим, що виблідла вся краска і ниньки нагадувало Сезаннову лялечку без виразних лицевих ознак. Збентежено зиркала на чоловіка, який став питати про сфінкс і на запитання мала відповідати точно, акуратно, зрозуміло... Чому саме про сфінкс? Чому не про огидний чумний стовп, що виднівся з батьківського вікна? Вона, абсолютно не розбираючись в чому сенс, почала говорити, заїкаючись. Булькотіла щось про давньогрецьку міфологію, про крилате чудовисько з головою жінки, тулубом лева, про нерозв'язні загадки. Йому це було замало і знов повторив запитання: «Що таке сфінкс?». Вона знов почала булькотіти щось в роді вже сказаного, повторивши вже вимовлені слова. Тоді в його руках появився відкритий журнал з опублікованою гуморескою про чудовисько сфінкс. З великої несподіванки та переляку їй вбачалося крилате чудовисько з головою агента. Та, на відміну від давньогрецького чудовиська, оте тогочасне чудовисько не задавало ніяких таємничих загадок, навпаки, викликало в неї загадковість, яким шляхом журнал попав в руки агента, яким зараз розмахується й верещить, вимагаючи пояснення, що приховується під писаниною сфінкс. «Ми знаємо все!» – ревіло безкриле чудовисько. Опинилася у страхітливому та одночасно смішному становищі, прикусила язика, аби не мовити: «та ж ви не знаєте все, не знаєте, що таке сфінкс»...

... В його очах спалахнула іскра підозри. «З ким ти розмовляла?», «На кого всміхалася?» Подібно до агента, який гарячкувато вишукував у сфінксовій сатирі натяки на ворожі, спрямовані проти держави слова, так і він, махровий чоловік, гарячкувато вишукував якнайменшу зміну її поведінки, щоб міг за підозріле зачепитися, тим паче, що вже найменша привітність до будь-кого, яка світилася на її заміжньому лиці, видавалася йому підозрілою. В задушливій сімейній атмосфері ревним поглядом стежив за кожним її рухом. Чорна хмара на небосхилі родинного життя напливла після народження близнят. «Як близнят? Чому близнят? Хто їм батько??? Сусід? Колега по роботі? Новий фотожурналіст? Водій службової автомашини? Чи агент, з яким волочишся?» Такими стали на порядку денному чистісінькі, бруднісінькі запитання-вигадки чоловіка з хворобливою уявою, якого ревнощі їли, наче іржа. І він, оскраженілий від сумнівів у вірності, дедалі все більше говорив кулаками, форму яких набули і його темні «ленонки». Так, як в дитинстві та юності обережно вмивала своє обличчя, тепер в зрілому віці намагається чим довше й акуратніше його мити, щоб доценту змити фіолетові плями, почорніле лице, та все марно – темне забарвлення довелося приховати під шаром тонального крему. Залюбки дикувато сміявся. Сміявся й тоді, коли відчувала його сильні п'ясті на своєму тілі. А материній «Сінгерці» – не під силу зашивати її тілесні та душевні рани. Він, колишній синій принц, став міфічним богом Фобосом, навіюючи на неї страх, подібно, як в дитинстві огидний чумний стовп. Тоді від погляду на неприємний стовп

охороняла її журнальна картинка сидячої натурщиці з лялькою, намальована в синьому тоні славнозвісного Сезанна, а зараз від жахливого Фобоса, певно, охоронив би синій плащ-невидимка, та яким способом його придбати? Може, появиться у вікні? Журливо-меланхолійне дерево з довгими вітами, що виднілося за вікном, виявилось ненадійним на навіювання синього плаща-невидимки. Тільки викликало в неї велику тугу за тим, що відійшло і ніколи не повернеться...

... На підмизинному пальці, опухлому від осиноного жала, вже не виблискувала золота обручка. Насильно розірваний шлюбний перстень вже ніяк не міг поблажливо ставитися до пальця, відтак комашине жало змішувалося з різким жалом бійки несамовитого від люті чоловіка, аж опинилася в лікарнянському ліжку. Вигляд з вікна місцевої лікарні обмежився на безутішний ландшафт. Помітні дві чорніючі сосни, одна в половину виросла похилою, покійно й жалібно поклонялася своїй подрузі, та потім ніби обачилась, випрявилася і почала рости стрімко вгору, незважаючи на ніякі обурені докори навколишніх колежанських гілляк, які здивовано й роздратовано гнівно шепотіли у вітрі. Натура близька Сезаннівському живопису. Поль Сезанн любив реліктові сосни, які малював на передньому плані барвистого краєвиду, а за ними будівлі. Висока сосна в Екс-ан-Прованс чи Вид на рідний Екс-ан-Прованс крізь сосни, а на дальньому плані спокійне синьо-синювате море. Та оті натуральні сосни з викривленими, немовби танцюючими, повними хвилювання конарями за вікном заважають розглянути деталі краєвиду і в її уяві за ними виднілася морська затока... Ні, ні, ніяка морська затока, а дім, пофарбований синькою... синя далечінь, реальніше синя близькість. Якби то було справжнє море, першим пароплавом поплила б у віддалені краї, взявши з собою близнюків-синочків і геть звідси... далеко-далеко від його агресивних доторків, від патологічних ревнощів, від дикуватого реготу законного чоловіка....

... Останнім часом, зазнавши фізичних та моральних мук, повірила, так як ніколи, в силу щасливої палички, успадкованої ще з часів діда, який придбав її в певний-то святковий день, розігнавши нею жабу з гадюкою, що взаємно кусалися. Самому дідусеві приносила серенчу – після щасливого одруження став поважним міщанином й зумів зробити все, що забажав. А все із-за того, що носив таку паличку, заткнуту за поясом. Та вона даремно щасливу паличку брала з собою на судові процеси, надіючись на її чудодійну силу. Мінливе правосуддя... Хлопчиків-близнюків, її синочків, присудили ревнивому чоловікові, підкупив ліпшим хабариком, а вона? Хто зласиться на старі пожовклі, вишивані обруси чи салфетки покійної матері? Скоріше допомогла б чарівна бузинова паличка якого-небудь чаклуна. Або ота палиця, прихована зверху на туї? Яким чином опинилася у горішній частині декоративного куща? Видіти її можна лише з висоти, з відчиненого вікна. Хто потаємно зберігає в туїнному сховку палицю? Невже це палиця з картини Поля Сезанна? Впала мужчині, який об неї підпирався й ниньки почала вести своє відокремлене буття. І натурщик великого маестра зістав самотньо сидіти... без палиці... без щіпка... без опори... без помочі..., як і вона сама... без синочків... тільки із суцільною смугою підозри в зраді подружжя...

Шум вітру в соснових кронах, чутний крізь відчинене вікно, перетнув звук упалого на землю людського тіла...

Ольга ТОКАРЧУК

Польська письменниця **Ольга Токарчук** (1962) народилася у польському Сулехові у родині вихідців з України: її бабуся родом з України, свого часу виїшла заміж за поляка.

Дебютувала у 1979 р. на сторінках журналу «Навпростець», де під псевдонімом «Наташа Бородіна» опублікувала перші оповідання. Перший роман – «Мандрівка людей книги» – написала у 1993 році. У 1995 р. появилася другий роман авторки «Е. Е». Успіхом для Токарчук став виданий у 1966 р. роман «Правік та інші часи». 1998 рік приніс збірку оповідань «Шафа», а також черговий роман під назвою «Дім денний, дім нічний». У 2004 р. видано «Останні історії». На початку жовтня 2007 р. вийшов роман «Бігун». Над ним Ольга Токарчук працювала три роки. Роман «Веди свій плуг понад кістками мертвих» побачив світ восени 2009 року.

Українські видання творів О. Токарчук:
«Шафа», «Deus ex», «Номери» // Всесвіт. – 2001. – № 5-6. – С. 94-109. переклав Ігор Пізнюк;
«Професор Ендрюс у Варшаві» // Кур'єр Кривбасу. – 2002. – № 147. – С. 193-200, переклав Ігор Пізнюк;
«Правік та інші часи» // Всесвіт. – 2003. – № 1-2. – С. 3-52; Всесвіт. – 2003. – № 3-4. – с. 42-98, переклав Ігор Пізнюк;
«Мандрівка людей книги» (Львів: Літопис, 2004), переклала Ніна Бічуя;
«Правік та інші часи» (Львів: Кальварія, 2004), переклав Віктор Дмитрук;
«Гра на багатьох барабанчиках» (Львів: Літопис, 2004), переклав Віктор Дмитрук;
«Останні історії» (Львів: Літопис, 2007), переклала Ярина Сенчишин;
«Веди свій плуг понад кістками мертвих» (Львів: Урбіно, 2011), переклала Божена Антоняк;
«Бігуни» (Харків, Фоліо, 2011), переклав Остап Славинський.

Гра на багатьох барабанчиках

Отож, виглядаю я так: не висока і не низька, не надто товста і не надто худа, волосся моє ані світле, ані темне. Колір очей невизначений. Я ще не стара, але вже й не молода. Одягаюся звичайно. Легко гублюся в натовпі. Коли засиджуюся довше в кав'ярні на розі, люди підсідають до мене, але не звертають на мене уваги. Я їх не зачіпаю, не дивлюся на них. Допиваю своє пиво чи каву і йду.

А проте, мені завжди здавалося, що я якась особлива і неповторна.

Мої валізки, коли я приїхала до міста, були позначені наліпками з іменем і прізвищем. У записнику було повно кредитних карток, квитанцій, пінкодів.

Рубрики заповнені іменами й прізвищами інших людей, їхніми адресами і телефонами. Ще я мала свої парфуми, ті самі вже багато років. Я носила одяг улюблених фірм і користувалася перевіреною косметикою. Ідучи з аеропорту, я розмовляла в метро з якимось чоловіком, і ми обоє у цій випадковій розмові повторювали: я люблю те, не люблю того, це мені подобається, а оте не подобається. А коли забувалися, то взагалі поминали дразливу суб'єктивність цих оцінок і казали – це чудове, а оте дурне й неприйнятне. Така розмова була приємною, бо нам не

вистачало простого факту існування – ми прагнули бути ще кимось визначеним, абсолютно неповторним.

Моя квартира, на перший погляд, могла видатися понурою. Високі стелі, ледь освітлені слабким світлом нічних лампочок, і відсутність симетрії у розміщенні зумовлювали, що я попервах блукала нею ночами, намагаючись потрапити до лазнички. Заплямлені підлоги були пам'яткою від попередніх власників, мабуть, художників, у яких з пензлів густо капала фарба. Крейдяна білість стін непокоїла мене і домагалася хоч якихось кольорових акцентів. Вид з вікон міг би викликати пригніченість у когось менш стійкого. Бо з одного боку вікна виходили на пустий майданчик, оточений голими ще тоді деревами, майданчик собак, що бігали за палицями, які їм з розмаху кидали їхні господарі, майданчик собачого лайна і зацікавлених сорок. Протягом дня тут гралися підлітки – дівчатка в чадрах копали м'яча так само справно, як і світловолосі хлопці. У день весняного сонцестояння смагляві чоловіки з густими вусами розпалювали вогнище й витоптували траву в зосередженому танці – кілька рядів танцюючих, один за одним, як вправи на уроці фізкультури.

Інші вікна виходили на костел з двома вежами, а кожна з них була увінчана опасистим ангелом. Поки їх не заслонили в травні дерева, повні галчачих гнізд, я щоранку зустрічалася з буйними, екзальтованими ангельськими постатями. Вони беззвучно сурмили побудку усьому місту.

Я ревнувала тих ангелів, заздрила увазі, яку вони присвячували іншим людям. Ходила гола по кімнаті, щоби звернути на себе їхні білі очі. Раз на тиждень, у неділю, в моєму костелі дзвонили дзвони, і хоч гриміли вони голосно та істерично, проте їхня релігійна афектація не давала бажаного результату – стежкою через майданчик ішло до костелу ледь що кілька осіб. Костел пробував зануритись у зелень, наче соромився своєї надмірної величини, відступав ніяково до річки, до східної частини міста і, мабуть, найохочіше присів би між багатопверховими будинками.

А вікна кухні відчинялися на велике подвір'я, відділене від решти світу цегляним муром будинків, подвір'я затишне, тинисте, оаза у центрі міста. Серед старих кленів і лип тут стояли фургони на колесах і барвисто розмальовані халабуди, підперті скелетами велосипедів, скриньками від екзотичних фруктів, ключками для гольфу, автопокришками. Їхні мешканці притягали мене від самого початку, тому найбільше часу я проводила в кухні. Я присвячувала їм усі трапези – присунула стіл до вікна і тепер, повільно жуючи сніданки й обіди, не відводила від них очей, стежила за їхніми нечастими пересуваннями між халабудами. Серед них не було звичної метушні ані поспіху. Щойно сходило сонце, вони виходили надвір і сиділи на східцях, підставляючи сонцю обличчя. Їхні діти гралися спокійно й без крику. Навіть їхній собака здавався якимось стишеним, собака-філософ, що споглядає з абияк позбаваної веранди хаотичний рух птахів.

Час від часу, пополудні, ці кольорові люди влаштовували концерти. Виставляли надвір потужні динаміки і пускали старі блюзи або Паваротті (з ним, на жаль, пробували співати разом), а коли смеркалося, міняли оперу на монотонне, похмуре й болісно сумне техно. Звуки горою видобувалися з подвір'я, наче дим, і непокоїли ангелів на костельних вежах.

Я пізнавала цих людей поволі, приглядаючись до них через вікно. Щогодини вставала від паперів, щоби випростати кості. Підходила до вікна і дивилася. Я пізнавала їх, жуючи свіжу редиску, потім полуниці й перші мірабельки. Пізнавала їх сливками, яблуками і врешті кукурудзою, вареною в підсоленій воді й намазуваною маслом. Коли стало тепло, їхнє життя точилося вже поза халабудами. Вони,

як кочовики, готували їжу на спиртівках або просто на вогні, розпаленому в бляшаних котлах. Пили пиво, курили маріхуану, видмухуючи дим догори, щоб йшов до неба. А коли ставало зовсім темно, витягали барабани – великі, малі і зовсім вже величезні, як оті у філармонії, які звучать на концерті два-три рази, а їхній звук стискає серце залізним короткочасним обручем, а потім лагідно відпускає на свободу.

Барабанили вони під час моєї вечері. Я ставила стілець навпроти вікна. На стіл клала серветку, ніж і виделку, наливала келишок вина і їла – випростована, із серветкою на колінах, наче була в екзотичному ресторані. Поволі, день за днем я усвідомлювала, що барабанний бій зовсім не припинявся вдень; його лиш переносили досередини халабуд, редукували до одного інструмента, він підсихав у сонячному світлі. Вночі, зовсім як отой екзотичний кактус, звук барабанів розквітав цілим оркестром.

Я це бачила. Барабани завжди стояли колом – щось на зразок інструментів самообслуговування, бо коли тому, хто грав, набридало барабанити, він відходив у темряву, поміж халабуди, а його заступав хтось інший, хтось свіжий і ще не стомлений, хтось, хто міг увійти у вібруючий ритм або, навпаки, спробувати його змінити. Тоді я ще була однією особою. Перед сном втирала в обличчя крем. Відчиняла на ніч вікна. Бачила сні. Вранці записувала ті сні і пила каву. Сідала працювати – читала, робила нотатки, писала листи, підписуючи їх завжди однаково. Мала плани й списки покупок. Реалізувала їх пункт за пунктом. Проте усе починаєш бачити інакше, чуючи щовечора такий барабанний бій. Барабани б'ють тривогу, б'ють застережливо, б'ють побудку.

Школу я знайшла на околицях міста, мені порадив її хтось зі знайомих. Це навіть добре, що так далеко, думала я, бо їзда потягом через місто завжди заспокоює мене, вгамовує. Тут з потягу не видно міста, а лиш поодинокі, відокремлені один від одного будинки, завжди, зрештою, в розпалі ремонту, в розгардіяші будівництва – крани, кольорові паркани, які відділяють їх від вулиці. Часом видно кілька вулиць, щойно саме викінчених, з яких недавно прибрали білі сліди заправи і бетону, але які залишаються незаселеними, наче ніхто не має достатньо відваги, аби вселитися в цілком нові сучасні простори. Може, в майбутньому у цей спосіб місто зовсім обезлюдіє – що більше буде нових будинків, то менше людей хотітиме їх заселити, що більше будинків, то менше людей – проста й одночасно таємнича засада, яка повинна бути відома будівельникам. Або люди будуть вперто, з розпачем і в страсі перед новим гніздитися в нетрях, у мазанках, у халабудах, розставлених у закутках парків, а пустим сріблястим багатопверховим будинкам залишиться меланхолійно відбивати небо, пливкі танці хмар – рух летючий і нелюдський.

Коли я вперше їхала залізницею через місто, то мала дивне відчуття – ця їзда, вид з вікон, лагідний шурхіт коліс по рейках розмазували мене. Бо місто з вікон вагона видавалося особливо безформним, нерішучим, тому і я втрачала обриси. Воно було великим повітряним цепелином, який суне по небу, а його змінюють швидкоплинні конфігурації хмар, подмухи повітря. Воно ніби весь час лишалося тим самим містом, але потім я вже щодня помічала якісь нові деталі. На пустих площах протягом ночі виростали заклені будинки. Бувало й так, що станції метро не зберігали послідовності, вискакували одна перед одною або, навпаки, зволікали з виходом на сцену. Крамниці. Вони мандрували цілком відверто, а години, коли вони відчинялися, були для мене абсолютно непередбачуваними. На моїй вулиці ніколи не можна було мати певности, чи знайдеш ту саму крамницю, яка тут була вчора. А якщо вона й була, це зовсім не означало, що там буде те саме

вино, той самий сорт хліба, як і тиждень тому. Виглядало також, що люди швидко нудилися. Постійно можна було бачити великі вантажівки, повні меблів – це мешканці переїздили з однієї дільниці в іншу. Мандрували музейні колекції – туристи мали з цим найбільший клопіт, бо звикли трактувати музеї як найбільш сталі й солідні місця на землі. Може, десь і так, але не тут.

Тому слід було бути дуже уважним. Я мусила дивитися. Дивитися. Спостерігати місто, щоб воно не вийшло з-під мого контролю. Їдучи залізницею через нескінченні передмістя, квартали гаражів, підфарбовані сумні житлові райони, я поволі усвідомлювала, що почуваюся щасливою. Для мене то був чи не найприродніший спосіб існування: неухважно спостерігати на відстані, не брати участі в житті, лиш приглядатися до його виявів, минати, кидати погляд. Пересуваючись залізницею по місту, я була, як ті туристи старшого віку, котрі наймають кліматизований автокар і сунуть, як моторизовані духи, розпливчасті за затемненими шибами – минуці свідки подій. Саме так було й зі мною: я спостерігала з-за шиби зникомі образи, жанрові сценки, що зводилися до декількох жестів – єдиний вид людського спілкування, який можна було звідси побачити. Узагальнені дерева, парки, що зливаються в поодинокі лагідну зелену стрічку. Факт, що я ні на чому не можу затримати погляду, лагідно ліквідував усе моє набрякле, вічно готове «я». Я віддавалася мінанню, яке уніфікує все, що назовні. З вікна вузькоколійки деталь втрачала назву, анулювалася.

Мабуть, тому, коли я виходила на відлеглій станції, звідки мала ще йти пішки добрі чверть години, мене часом охоплював особливий голод на деталь. І я інстинктивно спішила до кіоску з газетами (друковане видання – це справжній триумф деталі) або йшла подивитися на звичайну ятку з готовими букетами. Там розмазаній поїзdkою погляд організовувався заново, чіплявся за фіолетові прожилки фрезій, заспокоювався на кремовім облямуванні пелюстків троянд.

Місто, побачене з вікон вузькоколійки, не виглядало як місто, радше як безладно заповнений будинками простір, збирище пунктів, зосереджених навколо спусків у підземне метро. Мене, звичайно, бентежило, що я бачу щось інше, аніж усі. Усі-бо повторювали із захватом: місто, місто, маючи, мабуть, у голові якусь об'єднувальну ідею, яка для мене – зовсім тут чужої – була незбагненною. Чи була я сліпою на щось, що вони помічають, на таємничі зв'язки між безладно розкиданими місцями, нанизуваними як неоднакові коралі на поплутані нитки підземки? Місто, місто, повторювали вони гордо, піднесено, спільно беручи участь у незрозумілій для мене містерії. До них, однак, долучалися й приїжджі, і ці бували ще більше охоплені ентузіазмом. Вивчали місто на розкладених у парках картах, вели пальцем по його артеріях, мандрували дном висхлих каналів, ба! купували навіть крихкі уламки розвалених кілька добрих років тому будівель. Чи були ще такі, як я? Розгублені, але зі щирим прагненням схопити якісь обриси того сну, що звався назовні містом.

Я тричі пересідала, щоб дістатися до школи. Дорогою їла канапки. Дорогою приглядалася до подорожніх. Зі здивуванням помічала, що жоден із них не був однорідним, не утворював цілості – кожен мав щось одне, що його характеризувало (мабуть, щоби матері ніколи не могли сплутати їх із кимось чужим), і на тім кінець – решта була розпливчаста й нечітка. Чоловік Чорна Шкіра, Хлопець Гарні Вії, Жінка Широке Обличчя, Старець Водяві Очі. Хіба люди не є лиш низкою рис? Місцем, через яке пливе осяяний кольорами час?

Якби хтось отак згори міг простежити візерунки моїх мандрівок містом, якби міг слідувати за мною і накласти на папір цей складний візерунок або навіть позначити мене (уві сні, коли я нічого не відчую) так, як окільцьовують птаха, а потім роздивлятися в комп'ютері той дивний слід, який я залишаю за собою – то поба-

чив би, що це слід без чоловіків. Бо пізнавала я майже тільки жінок. Як це може бути? Куди поділися в місті чоловіки, чому їх було менше, так мало, а коли я й зустрічала їх, то видавалися перебіжними, неуважними, недокінченими, умовними, наче їх намалювали слабенькою лінією, ледь м'яким олівцем? Я підозрювала, що, може, вони мають власні ділянки, десь на околицях міста, або – так, так – тяжко працюють у солідних урядових будинках з червоної цегли. Звідтіля, напевно, керували містом. Їхні низькі голоси вібрували, і може, саме звідти походив отой неперервний шум міста. Може, готувалися до наступної війни? Я неслухно підозрювала, що місто було поділене на чоловічі та жіночі місця неіснуючими лініями, невидимими стрічками, що їх якась летюча поліція розвішувала в повітрі. Ясна річ, це була неправда. Розпливчастість стосувалася-бо не тільки облич, не тільки окремих людей, але і статей. Я бачила чоловіків-балерин, чоловіків-вамп, чоловіків-оперних див. Вони висіли на мурах, частково заслоняли собою будівельні майданчики. Вони мали розмальовані обличчя, тюлеві сукні на вузьких стегнах, пласкі груди, і були вони більш жіночими, ніж жінки. Я придивлялася до них багато разів і, нарешті, почала втрачати певність – може, це справді були жінки, які прикидалися чоловіками-балеринами. Може, це були балерини, які прикидалися жіночними чоловіками чи чоловічними жінками. Пізніше я мала це ствердити вже раз і назавжди – місто у своїй глибинній суті було андрогінним, з легкістю затирало оте вульгарне розрізнення на дві Богу духа винні статі, відмінність, яку ще плекають парвеню на краях світу.

Школа була в ділянці поодиноких розкиданих вілл і своєю архітектурною поміркованістю нагадувала мені моє місто. Я радісно йшла через сквери.

Уроки відбувалися в залі, розташованім у цоколі будинку, звідки видно було стовбури дерев у парку й людей, які проходили під вікнами – але лиш до пояса, самі ноги. Тільки діти мали змогу кинути на нас погляд, коли ми сиділи за довгими, гладенькими столами й зубрили щось під чуйним наглядом Корнелії.

Корнелія, моя вчителька, говорила двома мовами навперемінно. Жодної з них я не розуміла як слід, а вона ще й сама чарівно їх плутала, щоб, врешті, звернутися по допомогу до латини. Я вдивлялася в її сірі очі, в рухи її губ (наче була глухонімою) і в цей спосіб вгадувала смисл її розпоряджень і пояснень. Спершу я боялася, що наші смисли – її і мій – можуть по дорозі розминутися, як дві паралельні прямі, які начебто віками перетинають нескінченність, не дотикаючись, не тужачи одна за одною.

Я ніколи не знала, чого Корнелія вчитиме нас цього разу. Це якраз і було головною засадою її системи захопити зненацька, а отже, міцніше увійти в пам'ять. І фактом є те, що на самому початку вона вчила нас пісеньки про маленького барабанщика:

Сказав малий барабанщик нам
в зимову темну ніч:
не золота й каміння міць
сюди приніс я вам,
а пісеньку свою –
– тарам тарам тамтам.

Іншим разом вона виписувала на дошці неправильні форми дієслів у чужій мові. Один із перших уроків примусив мене замислитись – ми дістали в руки грудку глини завбільшки з кулак, вона зав'язала нам очі нашими шаликами і сказала виліпити з тієї глини щось хороше, щось дуже близьке. Я хотіла зробити звірятко – мені так сильно бракувало в місті звірят – оленятко чи хоча б собаку. Коли мені зняли з очей шалик, я побачила, що виліпила якась чуже обличчя.

Якраз обличчя і впорядковували місто. Я помаленьку відкривала (може, саме в цьому і полягав намір Корнелії), що місто зовсім не складається з будинків чи перехресть, ані навіть зі спусків у метро, а є шерогою облич, які переходять одне в одне, як у тому знаменитому комп'ютерному моделюванні. Місто складається з облич, які перемішані, розкидані по дільницях, але часом унаслідок збігу обставин відбиваються якусь мить одне в одному, наприклад, на ескалаторах – одне обличчя їде вниз, друге вгору; в потягах, що їдуть у протилежних напрямках – одне рухається праворуч, друге ліворуч; в обертових засклених дверях – одне вперед, друге назад.

Неперервність облич – захоплива річ, бо усі були схожими між собою. Цікаво, чи виглядала ця закономірність, як крива Гаусса, чи мала одноманітно рівномірний розподіл, чи можна б її охопити простим математичним виразом, переконливішим, ніж будь-яка література?

Коралія часто звертала нашу увагу на повсюдне існування подібностей. Усе між собою схоже, це лиш питання перспективи. Подібності пов'язують речі в хитромудру сітку, яка утримує складну зачіску світу в лагідному порядку.

Можна б гадати, казала Коринна, що наш досвід укладається в загальноприйнятний візерунок причин і наслідків, які йдуть одні за одними, охоплюючи реальність приємним для ока, гармонійним ланцюжком. Немає нічого більш хибного – говорячи це, вона піднімала палець. Концепція причини і наслідку – це лиш підпора для розуму, виразимо це метафізично: це ескалатор, який, щоправда, підносить нас кудись угору, але позбавляє зусиль ступання. Кроки, ступання. Чи крок лівою ногою є причиною кроку правою ногою? Чи крок правою ногою є наслідком кроку лівою ногою? – питала. Звичайно ж, ні, – відповідала собі. Кроки, творячи ходу, співіснують тому, що вони між собою подібні. Подібності взаємопритягаються. Так само, як протилежності. Але ж протилежність є оберненою подібністю. Так?

Ми не знали, як маємо їй на це відповідати.

Усіх нас вона записала в зошит. Ім'я та прізвище. Вік. Колір очей. Вона знала наші здобутки і поразки. Згідно з тим зошитом викликала нас відповідати. **Corinne, je suis fatiguée, I am tired, Ich bin müde** говорила я. Я погано почуваюся, вертаюся додому. Сьогодні я сама не своя. У такий момент вона могла прикласти мені до чола електронний термометр і задоволено ствердити, що температури я не маю. Потім дивилася мені допитливо в очі (її були сірими, мої – ніякими) і повторювала: треба бути кимось, виходу немає. Ми завжди є кимось визначеним, хоча це й болючо. Навіть брак якоїсь риси теж є рисою. Навіть позбавлена одягу, ти й надалі є ти-гола. Навіть непритомна – це ти-без-притомности; навіть смерть не увільнить тебе від цього, бо тоді ти будеш ти-мертва.

Балачки, думала я, їдучи в метро і розчиняючись на пробу у величезних будовах, що проминали за вікном, є вихід – можна ігнорувати себе, ігнорувати власну повторюваність, передбачуваність, переносити пункти прийняття рішень зсередини назовні, поза мене, у світ, у парк, віддаватися на волю випадку. Це була б важка робота – треба було б перестати співвідносити усе з собою, уникати простих реакцій, трактувати себе так, наче ти предмет серед інших предметів. Відмовитись від сталості поглядів, висловлювати випадкові оцінки, такі, які прийдуть у голову, наче слина на язик, не мати більше ні звичок, ні навиків; говорити весь час «не знаю, не знаю, не знаю своєї думки».

Звідки бралось таке дивне прагнення? Я підозрювала, що винне було місто. Адже науці відомий зв'язок між людиною і місцем, і той факт, що міста впливають на людей. Париж начебто робить нас фривольними й рафінованими. Нью-Йорк же – уконкретне й спускає на землю. Так кажуть. А це місто саме було якимось безмежним, нерішучим, змінним. Пливло. Пропливало повз мене, як веселий па-

роплав. Воно не мало властивостей, тому так і притягало. Ловило нас усіх у свої ситі. Оскільки було невизначеним, то обіцяло виконання кожного найдивовижнішого бажання; оскільки було безформним, то спокушало реалізацією кожної мислимості можливості; оскільки не мало центру ані околиць, то могло зробити нас вільними й рівними.

Часто мені набридати мудрування Корнелії; я щораз рідше приходила на заняття або ж спізнювалась. Я з дитинства мала клопоти з часом – він зникав і непокоїв. Час став болісним одного дня, коли за одну коротку мить я раптом усвідомила, що таке «зараз». Бо «зараз» означає – «вже ніколи». «Зараз» означає, що щось, що є саме у цей момент, перестає бути, осувається, як прогнила сходишка на сходах. Це поняття страшно, вражає, оголює усю жорстоку правду.

Мені було тоді кілька років, і я їла помідор перед своїм будинком. Була друга половина дня, яка вже сливала в тінистий морок парку, щоб розсипатись, урешті, на мільйони дрібок. Невідворотно. «Зараз» - це колишні сніги, волання крука, жорстокість квітнів. Бузок, який зацвів біля мого дому в Собачому Парку – мені знову не вдалося схопити повні його цвітіння, бо коли його малесенькі лілові бутони розкривалися, одночасно починалося й відцвітання. Затемнення сонця два роки тому теж було схоже на цвітіння бузку – темний щит місяця міг бути тільки «ось-ось» або «вже після». Момент звершення був лиш переходом з одного стану в інший, абстрактною, вирахованою математично оманю. Був суспільною умовністю, етикетом, наближенням, поп-фактом, створеним для розумового спокою і загального порядку.

Я звірила ці сумніви Корі. Чому б нам не говорити про себе тільки в минулому чи тільки в майбутньому часі? Чи не узгоджувалось би це з істиною, чи не було б це повного мірою чесним, якщо вже маємо про щось говорити? Але вона мала свою думку стосовно цього, дуже рішучу, як то в неї. Казала, що це найбільший привілей людини – мати зараз; ми тільки це й можемо мати. Для цього й вигадали мову – щоб контролювала перенесення подій з минулого в майбутнє, а отже, щоб мала владу над часом, щоби затримувала час, хоча б на ту коротку мить, коли ми з усією повагою вимовляємо «я є». Мати «зараз» – отже, бути свідомим свого існування, перебувати в нерухомому центрі циклону, стояти там і придивлятися до вируючих подій, відкрити їхній обертовий, знову й знову повторюваний порядок. А ще казала, що за ці особливі знання треба дорого платити – бо коли ти в епіцентрі, то перестаєш бачити самого себе; власне кажучи, зникаєш для себе.

Це була, мабуть, наша остання розмова – я зникла ще і для неї. Сачкувала. Я вирушала вранці, ще маючи в голові мету, до якої пряму, але вже через кілька кварталів забувала, куди я йду. Мене збивали з дороги жіночі ноги у фантастичного кольору колготках, собаки, які бігли через пішохідний перехід у найближчий скверик, подвійні коліски близнят, пожежні машини, які насилу продиралися крізь вуличний рух, бомжі, що подзенькували пляшками. А коли я підвечір верталася додому, біля Собачого Майданчика мене вже кликали знайомі барабани. Мої сусіди пильнували.

Одного вечора, коли було вже зовсім темно, я одяглася в усе чорне – щоб ще менше впадати в очі – і зійшла на подвір'я. Вони там сиділи навколо бочки, в якій горіло якийсь сміття. Більшість із них розмовляла півголосом, інші пили пиво, а пусті банки шпурляли кудись у темряву за себе. Кілька з них вдаряли долонями в нап'яту шкіру барабанів. Коли стомлювалися, їх одразу заступали інші, тому ритм весь час змінювався, барабани шукали один одного в темряві. Що більше час просякав темнотою, то більше рук долучалося до барабанення і виразнішим ставав ритм. І ще були маленькі барабанчики, які легко поміщалися на колінах або навіть у долоні, ці особливо часто переламували ритм, домагаючись уваги, як

надто вразливі діти, як горобці. Тієї ночі я ще не насмілилася заграти. Сиділа на кінчику довгої лавки, мабуть, ледь помітна у п'їтмі; мабуть, у темряві виділялося тільки моє обличчя, світліша пляма, яка з'являлася й зникала залежно від пломєнів вогню. У якусь мить відпочинку, коли на варті був лиш один єдиний ритм, я розповіла їм про Жижку – що в моїх рідних околицях був дуже давно один шаленець, який оголосив війну усьому світові. Йому навіть вдалося зібрати достатньо велику армію, але, врешті, вороги допали його і вбили. Але перед смертю він наказав, що коли помре, нехай зроблять з його шкіри барабан і його звуком підхльоскують до бою тих, хто лишився. Пум... пум... пум – прозвучали неголосно поодиночі удари. Вони уважно дивилися на мене. Моя маленька розповідь стала чимось матеріальним, мені здавалося, що вона лежить перед ними, наче подарунок. Над ранок хтось приніс барабанчик. Якась дівчина в міні і в сітчастих колготах повісила його мені на шию і показала, як у нього треба ритмічно вдаряти. Відтоді я приходила туди майже щовечора, а вони називали мене Жижка.

Ту дівчину звали Карла. Вдень вона завжди з'являлася з дитиною або біля грудей, або носила її на спині в кольоровій хустці. Любила на всі способи показувати довгі стрункі ноги – а отже міні, високі шкіряні шнуровані черевики, обтислі шкіряні куртки. Але потім я бачила її іншою – чіпляла до свого коротко стриженого волосся цілі оберемки барвистих кісок, загорталася в якусь помаранчеву сукню і йшла вулицею в бік Собачого Майданчика і ще далі, аби, нарешті, присісти біля виставленого на вулицю столика якоїсь кав'ярні, де лїниво розмовляла зі схожими на неї людьми, не перериваючи навіть тоді, коли годувала дитину груддю.

Я теж підсїдала до неї. Замовляла каву з молоком або біле вино. Ми лїниво дивилися, як делікатні автомобілі перелякано тікають від пішоходів, що стрімголов летять кудись.

Каролїна, барабанниця від народження, твердила, що треба бути дуже обережним із грою на барабанах. Що у початківцїв часто з'являється щось схоже на сон наяву, до нього приводить захопленість ритмом. Якась частина свідомости дозволяє ритмові приспати себе, і тоді ти не зовсім притомний, казала. Показала мені також спосіб, як опритомніти, як усвідомити, чи то сон, чи ява. Подивитися на свої долоні. Це повертає тебе до тям, тоді ти знатимеш, що ти є, казала.

Тому як тільки я над ранок втрачала орієнтацію, б'ючи в барабанчики, або вдень, коли чула барабанный бїй під вікнами, коли я провалювалася в барабанный бїй або коли він проникав в інші види моєї діяльности чи допадав мене раптом, коли я їла, відкладала ніж і виделку, витирала рота серветкою і дивилася на свої долоні.

Ще Карла твердила, що ніколи не можна бути певним, чи це сон, чи ява. Казала, що звичаєвою, загальноприйнятою цезурою є спання і пробудження. Це дуже проста теорія – усе, що зі мною трапляється, коли я сплю, це сон; а все, що відбувається під час денної діяльности – це явлення. Явити – це вона перша вжила таке дивне дієслово. Воно мені не подобалось. Явлення – це щось, що не відбувається насправді. Коли я кажу: «мені явиться», звучить це так, ніби я не до кінця впевнена, чи щось є насправді, чи мені тільки здається, що є. Має бути якесь інше слово, протилежне до снити.

Тієї осени в усьому відчувалася зміна, яка наближалася звідусіль. Це було видно неозброєним оком. Черевики з гострими носами витїсняли ті, що з квадратними, фіолетове воювало з хакі, а чорне помалу заповнювало вітрини крамниць, спихаючи істеричне червоне на периферійні вулиці.

Я сходила до них вже майже щовечора. Коли закінчувала свої нудні обов'язки, оте сидіння в паперах, перекладання їх з однієї купки на іншу, впорядкування записів, формулювання речень і цілих абзаців стосовно якихось неважливих справ, я брала з холодильника банку пива чи коробку з тїстечками і йшла.

Майже завжди це були не ті самі люди. Хтось додавався, когось бракувало. Пломіні вогнища, що горіло в металевій бочці, змінювали риси обличчя. Мінялися і барабанчики. Найбільше я любила, коли з'являвся старий, полинялий роммельпот – саме так він називався. Це був барабан високий, поштивий, з дірою в мембрані, через яку протягали мотуз – барабан розмовляв, сповідався цілими годинами, голосив і співав. Це він був королем, а не великий турецький барабан, який приносили двоє хлопців і гатили потім з одного і з другого боку м'якими довбешками. До роммельпота була черга, кожен хотів забутись в ритмічному потиранні, чуттєвому і шерхкому; над ранок терпели вже руки і піт заливав очі, тіло слабшало, але немовби ніколи не могло насититись. Ніколи не було цього досить.

Одна гарна чорношкіра дівчина приносила індійський дамарн з двома кульками, прив'язаними на ремінцях з обох боків; коли крутити рукою з барабанчиком, кульки вдаряли в пругку мембрану і творили ритм неспокійний, нервовий, ритм, який був неначе передвісником якогось грому, який щойно прийде, який вже стоїть за горизонтом, уже наростає, щоб за мить обрушитися громом і блискавками на наші тіла, як град. Дівчина пускала той дамарн по колу, і кожен хотів взяти участь у цьому звітуванні катаклізму очищення. Також маленький тибетський барабанчик, схожий на калатало, застерігав і дратував. Монотонне клацання було як жалобний псалом, як скарга. Завжди з'являвся хтось не зовсім тверезий, хто хапався з розгону за тамбурином, найбезпечніший, найбільш знаний інструмент. Йому це дозволяли. А нехай же йому здається, що повернувся в дитячий садок. І той гатив тепер кулаком по мембрані, аж лопотіли бляшані кружечки, аж той металевий звук ставав нестерпним. А коли п'яний тамбурином підхоплював нас до притомности, до нього, ясна річ, долучався барабанний дріб, той мілітаризований родич, і робилося загрозило – дріб говорив, що грім, який наближається, є, по суті, кульмінаційним моментом боротьби, котру треба розпочинати щодня заново, і не можна її уникнути. Шум ставав несамопитий, і тоді долучалось усе інше: африканський дундун, хрипкий ідіофон, який імітував людську мову, тимпан, на якому грали тільки жінки, безліч подвійних накарів, поодинокі барабани, які робили вдома з чого тільки можна, дитячі барабанчики, які купували у крамницях іграшок, а також вишукані, екзотичні му-ю у формі риби. І щойно тепер поставала справжня симфонія звершення – ритми накладалися один на один, резонували, розділялися. Відкривали цикли, творили асиметрію, щоб одразу її впорядкувати й закрити. Кожен із нас був своїм власним віброючим неспокійним збудженням і поглинав ритм зназовні, як щось важливіше, ніж отой жалісний писк нашого я. Ритм перекочувався через нас, нищив нас, аби ми були готові до приходу бурі. А коли вже приходила, ми піддавалися їй з недовірою, з примруженими очима, як дощовим струментам.

Потім усе стихало. Залишався тільки який-небудь незначний звук дитячого барабанчика, який упорядковував час симетрично і по годиннику – тік-так, тік-так. Ритм починав творити час заново. І так діялося кілька разів протягом ночі. Музика наростала й стихала. Над ранок залишався вже лише хтось один, як вартовий, і пильнував, щоби барабанений не переривалося.

Це була єдина стала річ у місті, яка мені трапилася. Власне кажучи, може, завдяки цьому барабаненню місто ще тримало себе в руках, хоча само, ясна річ, не знало, кому цим завдячує.

Я заприятелювала з Карен і щораз менше сиділа в своїх паперах, зате тепер майже щоденно сходила до мазанок, до її халабуди. Ми разом дивилися телевізор, я доглядала її дитину, коли вона виходила. Я зав'язувала собі хустку на животи і йшла до інших халабуд, присаджувалася на старих канапах і мовчки дивилася з ними телевізор. У них було шість телевізорів (один із них стояв надворі, під де-

ревом, а від дощу його захищала велика чорна парасоля, вбита в землю), які завжди показували кожен своє. Тому, переходячи від одного до іншого, можна було мати на оці цілий світ. Війни, пластичні операції на Бермудах, дикі звірі в саванах, людський секс, військові паради в Північній Кореї, нескінченні покази мод. Часто мене брали за Карен, особливо якщо зі мною була її дитина. Я не протестувала. Ми обидві часто сиділи попудні на лавці в Собачому Парку і розглядали жінок у чадрах, закутаних від голови до ніг, або бородатих старців у нитяних шапочках.

Чи ти вмєш не думати? - якось запитала вона мене. Звичайно, сказала я. Я сиділа, спершись на спинку лавки, уп'явшись очима в кінчики черевиків – і занурювалась у гущу власних думок – одні думки були товсті й пружкі, інші слабенькі й летючі, поєднувались у ланцюжки й брости, переходили одна в одну, закручувалися, врешті, як кренделі, як чорні цукерки з лакриці, а потім ставали як гель, повний бульбашок, що здіймалися вгору. Ми всі – оманний потік образів, повторювала Каріна з якимось захватом, особливо тоді, коли їй вдавалося підкинути комусь дитину і спокійно закурити самокрутку. Немає ніяких постійних усталених місць, немає керунків, є лиш неустанне протікання, невпинне поставання і негайне зникнення. Тому якби здійснити мандрівку всередину кожного моменту, виявилось би, що те, що ми вважаємо головними цеглинками існування – це пuste місце між «вже було» і «щойно буде». Світ складається з пустки, і немає, на жаль, слів, щоби це виразити. А те, що ми беремо за реальне, також і самих себе – це її тимчасовий пароксизм, порушення досконалосте неіснування. І що? - допитувалась я, бо вона мала звичку глибоко затягатися цигаркою і довго випускати дим гарними кільцями. Нічого, відповідала вона за хвилику. Єдине, що нам лишається – поводитись так, наче це все справді існує, так, як хоче це відчувати наше таке ж нереальне і ненавикле до пустки тіло. Жити так, наче має силу істина, котру ми щойно піддали сумніву. Підпорядкуватися чуттям і тому, що вони говорять. Тракувати це як абсолютні закони. Філософські еталони з Севра під Парижем. Щоранку вимазувати з повік пустку і занурюватись у вібруючий струміль ілюзій. Давати нести себе і робитись кольоровим міражем. Але пам'ятати правду.

Я подивилася на свої долони.

Спершу я купила шапку з причепленими до неї чорними кісками. Вони робили темнішими мої зіниці. Коли я вперше приміряла її біля дзеркала, то побачила, як на мене наповзає якась дівчачість. До неї я додала широкі штани, які трималися тільки на стегнах, важкі черевики і вирушила на велосипеді у нестале місто. І я справді була тим дівчатком, бо такою мене бачили інші. Саме такою відбивалася я в лицах інших людей, а що більш я була такою для них, то сильніше ставала такою для себе. Я вже не курила цигарок, не цікавили мене папери на столі й важливі рубрики. Мене тягнуло у місця витопані, повні голосної музики, повні схожих на мене – купки перед дискотекою, на парковому березі міського озера, в інтернет-кафе, де я радісно відкривала сторінки про моду і Брітні Спірз. Мій голос став вищим, писклявішим, моя шкіра гладшою і вже легше поглинала запах вітру і води. Я зустрічала інших, таких як я, і проводила в розмовах з ними прозорий і плиткий час. Я домовлялася на наступний вечір, але ніколи не мала певности, чи прийду.

Яка це полегкість – стати хоча б на хвилику кимось іншим. У місті це було неважко, бо місто переповнене салонами й найрізноманітнішими крамницями, будь-якого стилю, будь-якого кольору існують також секонд-хенди, де одяг, який знімаєш віддається у вжиток іншим. Є помади та олівці, лаки й фарби, печери татування і темні, затишні кабінети терапевтів. Недостатньо передягтись, змінити колір волосся чи пробити ніздрі й губи срібним кульчиком. Треба ще й анулювати самого себе. Засинати ніким і будитись ніким. Є ж нескінченно довгі стежки інших людей,

які перехрещуються одна з одною, і власне кажучи, що мало б нас повстримати від перевтілення? Виходити з дому як А., а вертатися як Б. до іншого дому.

З тканини, купленої за копійки на турецькому базарі, я зробила собі довгу до землі сукню, а із залишків – справжню чадру. Витемнила брови хною, їздила на метро в екзотичний квартал і там розчинялася в натовпі. Мацала достиглі кавуни. Спускала очі, коли ловила погляди вусатих чоловіків. Приєднувалась до багатодітних родин і йшла за ними, наче їх маловажна далека родичка. Доходила аж до дверей їхніх квартир у багатоквартирних будинках. Часом непомітно входила за ними і сідала на канапці до солодкого міцного чаю, який пили з маленьких скляночок, а потім закінчувала різне залишене на столику рукоділля – дитячі шкарпетки, нитяну шапочку, майстерне мереживо на краєчку хусточки. Я вже починала, властиво, бурмотіти щось їхньою важкою мовою, вже допомагала приносити з кухні солодкі горішки й бралася виліплювати з каші солодкі вимочені в сиропі кульки. Але підвечір мені ставало душно, і щось гнало мене далі, тому я ще на кілька годин ставала хлопцем у бейсбольній шапочці, в картатій сорочці, який, врешті, опинявся там, де й інші, і гатив у турецький барабан довбешкою з повстяною голівкою.

Це не було важко. Так змінуватись. Я витягала оті інші постаті з себе, як кріліків з капелюха. Я не творила їх, нічого не вдавала.

По суботах я робилася старою, недомитою бомжихою, яка тиняється барахолкою у пошуках пощерблених чашок і тріснутих люстерок. Мені подобалося, як інші трималися тоді від мене здалеку. Ніколи я не мала для себе стільки простору, як тоді.

Раз на місяць я зупинялася в якому-небудь готелі. Вдавала іноземця-бізнесмена. Тоді наповнювала попільнички недокурками цигарок і стежила по телевізору за курсом долара. У лазничці я лишала після себе запах одеколону і сліди пінки для гоління. На чай покоївці — завжди трошки більше, ніж водиться, аби запам'ятала того когось, кого не було.

Мене це не мучило. Ніколи. Власне кажучи, у цих перевтіленнях не було ніяких моїх зусиль, я не вдавала, не грала, це не був театр. Усю роботу виконували інші. Оскільки йшлося зовсім не про мене, зусилля пов'язувались не з моїм існуванням, а з тим, як мене бачили інші – в цьому завжди полягала уся таємниця. Мабуть, саме тому, хоч я ледь передчувала своє відкриття, мене тягло у великі крамниці, величезні торговельні центри, збудовані навколо ескалаторів, щоби їздити туди й сюди, вгору і вниз. Іншим, мабуть, це теж спадало на думку – що в таких місцях можна сховатися не тільки від інших, але й від самого себе, від кружляння навколо себе і виснажливого складання себе з окремих відчуттів, як із кубиків леґо.

Тож я й рухалась, як усі оті брати й сестри в хаосі, ці приятелі в явленні, ці співучасники гри, між освітленими, блискучими прилавками, повними годинників, торбинок, шкарпеток, парфумів, французьких сирів і модного взуття. Рухалась – ледь що марний додаток до власного погляду. Я проходила між пахкими прилавками і байдуже минала гарних продавчинь з ніжними пальцями, які вигравали філігранні мелодії на клавіатурах кас. Я блукала в лабіринтах розвішених костюмів – вони виглядали, як тимчасово позбавлені життя постаті, які сплять у почекальних складів, поки не стануть справжніми, живими людьми з допомогою якогось несвідомого тіла, що колись знайде їх. Невтомно мандрувала серед стосів порцеляни, скла, столових приборів, що виблискували сріблом, м'яких гір рушників і ковдр, спускалася сходами вниз, весь час у потоці інших, щоби на найнижчих рівнях, там, де бари й бістро, відпочити хвильку за кавою, а потім знову працююито зіп'ятися нагору, щоб знову дозволити собі замазуватись, розпливатися, затемнюватись, бліднути, стиратися, розмиватися.

Я йшла сміливо, великими кроками, і багатократно відбивалась у величезних шбах. Нас було багато, тисячі, може, мільйони. Біля входів у метро сиділи кольорові люди і били в барабани.

Перуки, доштуковане волосся неонових кольорів, чадра, але також і натуральна сивина, яка додає поваги, дестилує з обличчя досвідчену лагідність – бувала я й такою жінкою, яка скнить цілими днями над столом, повним паперів, і розмовляє часом по телефону. Це вона, стоячи увечері перед дзеркалом у лазничці, стираючи ваткою залишки макіяжу, відкриває зі здивуванням, що під тонкою шкірою є щось тверде і варте довіри – череп. З цією думкою лягала спати.

Ця жінка приходила часом до нас із Клариною дитиною. Присаджувалась на лавці. Розповідала якусь дивну історію про чоловіка, який наказав зробити зі своєї шкіри барабан, але ніхто з нас уже не пам'ятає, як його звали.

*Переклав з польської
Віктор Дмитрук*

Болеслав ПРУС

Болеслав Прус (пол. *Bolesław Prus*, справжнє ім'я та прізвище – *Александр Гловацький*; 20 серпня 1847, Грубешів, поблизу Любліна – 19 травня 1912, Варшава) – польський письменник, один з видатних представників критичного реалізму.

Літературну діяльність почав в 1872 році гуморесками, статтями та фейлетонами у варшавських журналах «Муха» та «Шпильки». Спершу письменник заробляв на життя гумористичними оповіданнями, не маючи змоги писати на серйозні теми, але згодом з'являються оповідання «Жилець з горища» (1875), «Палац і халупа» (1875), «Сирітська доля» (1876), «Михалко» і «Антек» (обидва – 1880).

В 1887 р. Болеслав Прус почав писати соціально-психологічний роман «Лялька», який закінчив 1889 року. Цей твір вразив сучасників автора широтою охоплених тем, образів, багатством змісту. Наступний - соціально-психологічний роман «Емансиповані жінки» (1890 –1893). Мабуть, одним із найвідоміших творів письменника є історичний роман «Фараон» (1894 - 1895), де повністю проявилась ерудиція письменника і його інтерес до історії.

На вакаціях

Вечорами, як звичайно, присів до мене мій шкільний колега. Ми обоє замешкали на селі кілька верств від себе і зустрічалися майже кожного дня. Це був вродливий блондин, лагідні очі, які могли розбудити мрії не одної жінки. Мене притягував його непохитний спокій і розсудливість.

У той день я спостеріг, що його щось мучить; дивився у землю і гарячково бив себе по ногах хлистом. Я не вважав відповідним запитати у нього причину очевидного заклопотання, але він сам розпочав:

– Знаєш, – обізвався, сьогодні мені трапився дурний випадок.

Я здивувався, бо це не подобалося на нього, аби «дурний випадок» міг трапитись людині, яка так володіє собою.

– У нас, – продовжував, – зранку в селі була пожежа. Згоріла хата.

– А ти, може, скочив у вогонь?.. – я його перебив трохи насмішкуватим тоном.

Він знизив плечима і здавалось, що легенько зарум'янів, зрештою, може, на його обличчя упав блиск западаючого сонця.

– Загорілись, – сказав після паузи, – коноплі на стрісі у селянина, а незадовго і стріха. У ці хвилини я читав якийсь цікавий розділ французького економіста Сая, але, побачивши клуби чорного диму і полум'я, яке пробивалося зі щілин біля димаря, мною опанувало філістерське зацікавлення, і я подався ближче до цього місця. Всі люди були зайняті, я застав ледь кілька осіб: дві жінки, які лементували над нещастям, жінку органіста, яка картиною святого Флоріана замовляла пожежу і селянина, який розмірковував про щось, тримаючи в руках порожню поливальницю. Від них я і дізнався, що хата замкнена, бо господар з жінкою вийшли у поле.

«Ото наш спосіб побудови, – подумав я. – Будинок палає, немовби був повен пороху...»

І насправді, за кілька хвилин весь дах був у полум'ї, дим щипав очі, а вогонь настільки припікав, що я, побоюючись за жакет, був змушений відступити на кілька кроків.

За той час прибігло більше людей з крюками, сокирами і водою: одні почали перевертати огорожу, якій нічого не загрожувало, інші виливали воду, не доторкнувшись вогню, промочили до нитки тих, які тут зібралися, одну жінку повалили на землю. У мене не було жодних зауважень, побачивши, що нічого не загрожує дальшим будинкам; хату вже не можна було врятувати.

Раптом хтось вигукнув: «Там дитина, малий Сташек!..» «Де?..» – запитав хтось. «В хаті, спить у ночвах під вікном... Тільки вибити шибку, та й витягнеш його ще живого...»

Ніхто не зрушив з місця. Солома на даху вже зайнялась полум'ям, крокви жевріли, мов розпечені дроти.

Зізнаюся, коли я це чув, то серце почало незвичайно бити.

«Якщо ніхто не йде, – подумав я, – тоді я піду... Для порятунку хлопця вистачає пів хвилини. Часу вистачає, але пекельно гаряче!..»

«Ну, рушить хтось! – вигукували жінки. – О, ви, собачі душі, не варто вас мужчинами звати!..» – «Тож лізь сама у вогонь, якщо ти така розумна, – відрізав хтось з натовпу. – Там смерть, а дитина слабка, як курчатко, і так вже не живе...»

«Гаразд! – подумав я, – ніхто не наважується, а я ще постійно вагаюся! Хоча, – підшепнула мені розсудливість, – яке лихо втягує мене у цю даремну авантюру?.. Чи я знаю, де лежить дитя?.. Може, випав з ночви?..»

Балки вже перетворювались на вугіль і з глухим тріскотом почали вигинатись.

«Та треба, нарешті, туди увірватись, – подумав я, – кожна секунда дорога. Дитя прецінь не може згоріти, як черв'як. А що, коли вже й не живе?.. – ця думка мене зупиняла, – в такому випадку жаль навіть сюртука...»

Здалеку озвався страшенний крик жінки: «Рятуйте дитя!...» – «Держіть її!... – прозвучало у відповідь. - Скочить у вогонь і загине...»

За собою я чув якийсь борсання і той же крик: «Пустіть!.. це мое дитя...» – «Тягни її за талію!..» – була відповідь..

Я вже не міг витримати й кинувся вперед. Овіяла мене жара, дим, дах затріщав, ніби його роздерто, з димаря висипались цегли. Я відчув, що у мене тліє волосся, і я розгнівано відступився: «Що за дурна чутливість, – подумав я, – для жменьки людського попелу робити із себе страховище?.. Ще скажуть, що я таким дешевим способом було хотів стати героєм!..»

Враз штовхнула мене якась молода дівчина, бігши до хати. Я почув брязкіт вибитих шибок, та коли раптовий вітер відгорнув хмару диму, я побачив її у вікні, як нахиляється у нутро кімнати, ще було видно її брудні ноги.

«Що ти робиш, збожеволіла? – крикнув я на неї, – там вже труп, а не дитя...» – «Яґна! Іди сюди!..» – вигукнув хтось з натовпу.

Стеля упала, аж іскри посипались у небо. Дівчина зникла в диму, а мені потемніло в очах.

«Яґ-на!..» – повторив лементуючий голос.

«Зараз!.. зараз!..» – відповідала дівчина і пробігла, повертаючись, навколо мене.

З великим зусиллям підіймала в руках хлопця, який, розбудившись, несамовито верещав.

– Отже, дитя живе? – запитав я.

– Як найздоровіше.

– А дівчина... чи це його сестра?

– Куди там! – заперечив, – напевно, чужа, навіть служить у іншого господаря і їй не більше п'ятнадцяти.

– І їй нічого не трапилось?

Обсмалила хустину і трохи волосся. Ідучи сюди, я її бачив, як перед сіньми чистить картоплю і фальшивим голосом щось собі підспівувала. Я хотів висловити їй мое визнання, однак раптом зійшло на думку: її дикий запал і мій розсудливий так у зв'язку з чужим нещастям і... мене огорнув такий сором, що не зумів промовити ні словечка.

– Ми вже такі!.. – додав і почав хлистиком стинати бадилля при дорозі.

На небі почали появлятися зірки, холодний вітер приносив від ставка кумкання жаб та квиління водяних птахів, які збирались до сну. Звичайно, в таку пору ми раніше обоє обмірковували майбутнє, але тепер ніхто ні словечка не сказав. Зате мені здавалося, що довкола нас кущі шепочуть:

– Ви вже такі!..

*З польської переклав
Іван Яцканин*

ПУБЛІЦИСТИКА

Микола ШТЕЦЬ

Русинська літературна мова у світлі лінгвістики

Прошло майже тридцять років від позачергової конференції Культурного союзу українських трудящих (грудень 1989 р.), на якій дійшло до його розпуску і створення Союзу русинів-українців (далі – СРУСР). Із заснуванням СРУСР фактично дійшло до поділу нашого населення на дві національності – українців і русинів. Цей акт сприяв процесові формування нового, четвертого східнослов'янського народу та кодифікації «русинського язика» (1995 р.). Очікувалось би, що з відступом часу тодішні ініціатори та взагалі представники української еліти Пряшівщини – історики, етнографи, мовознавці, літератори, педагоги, редактори друкованих органів, радіо (всі, кому не байдужа доля українців Пряшівщини) оцінять результат цього акту, висловляться до проблем творення окремого русинського народу та кодифікації русинської мови. На жаль, не сталося так: за винятком хіба І. Ваната, який у своїй статті «Гляньмо критичним оком» аргументовано, дуже критично висловлюється до нової назви «русин-українець», зауважуючи, ...«що нове означення місцевого населення не сприяло взаєморозумінню і об'єднанню протилежних таборів, як вони сподівались (Ю. Б. та М. М. – М. Ш.), а загальмувало подальше творення української культури, літературної мови та формування української національної ідентичності. Разом з іншими чинниками сприяло занепаду українства – спочатку роздвоєнню інститутів духовної культури, а згодом їх поступової ліквідації» (Ванат, 2014, 5, с. 74).

Тільки в 2017 році в Києві з'явилася ґрунтовна праця українського мовознавця Любомира Белея «Русинський» сепаратизм: націотворення *in vitro*», на яку з'явилися рецензії М. Сополіги, М. Мушинки та М. Дупляка. На жаль, ця праця недоступна для нашого читача. Хотілось би, щоб хоча б один із підрозділів «Неорусинство як міноритарна політика центральноєвропейських країн» (Словаччина, с. 102 – 124) був надрукований на Пряшівщині (Белей, 2017, 390 с.).

Здавалось би, що після появи монографії Л. Белея вже не треба до цієї проблематики повертатися. Та все ж таки, на нашу думку, варто задуматися, як русинську літературну мову можна оцінювати з позицій сучасної лінгвістики.

Зазначимо, що від появи «*Норм русинського правопису*» Ю. Панька (1992), видання «*Правил русинського правопису*» Ю. Панька, В. Ябура (1994) та кодифікації «русинського язика» (1995) пройшло майже чверть століття, то, отже, можна задуматися, що принесла ця кодифікація нашому етносу в цілому (Правила..., 1994, 128 с.).

Потрібно зауважити, що не можна нікому забороняти кодифікувати норми будь-якої мови. Проте, для кодифікації норм нової літературної мови, на думку визначних словацьких мовознавців В. Бланара, Е. Йони та Й. Ружички,

потрібно, щоб нарізли необхідні передумови, зокрема, суспільне замовлення на зміну незадовільної мовної ситуації, щоб існував відповідний рівень мовознавчої науки та незадовільний стан культури мови (Blanár, Jóna, Ružička 1974, 7). З наведеного випливає, що необхідно розглянути, чи існували на початку дев'яностих років минулого століття в Словаччині наведені умови для кодифікації «русинського язика».

На початку 90-х рр. минулого століття в нашого етносу не існував стан незадовільної мовної ситуації в системі функціонування шкільної освіти, ні в сфері культурно-національного життя українського населення взагалі, потреби якого задовільно обслуговувала українська літературна мова. Успішно розвивалася художня та наукова продукція, друкування посібників для українських шкіл, видавалася українська газета та українські журнали. До подій у 1989 р. не знаходимо у місцевій друкованій продукції (зокрема, в газеті чи на різних зустрічах) нарікань наших тодішніх культурно-освітніх діячів, учителів, викладачів української філології в університеті та ін. на те, що українська мова обмежує чи, не дай боже, перешкоджає розвиткові культурно-національного життя українців тодішньої Чехословаччини.

Однак після подій у 1989 р. для реалізації своїх геополітичних замірів заокеанські представники роздмуховують ледь тліючу вуглинку політичного неорусинства і приносять його на Східну Словаччину і українське Закарпаття, як «манну небесну», що повинна служити засобом створення окремого, нового «неорусинського народу», тобто четвертого східнослов'янського народу, який, на їх думку, не має нічого спільного з теперішніми українцями.

Про намагання П. Р. Магочія та його прибічників у цьому плані в Словаччині писалося багато. Тому ми не будемо повертатися до написаного, а будемо продовжувати нашу тему. Літературну русинську мову прийшли в Міністерство шкільництва «урочисто» виголосити представники місцевого неорусинства, на якому, за їх свідченням, взяв участь один представник науки із Славістичного інституту САН у Братиславі. Актом проголошення кодифікації літературної мови вона ще автоматично не стає повноцінною, конкурентоздатною літературною мовою. Для цього кожна літературна мова (включно русинської) повинна мати цілий ряд основних рис. Сучасні дослідники теорії слов'янських мов для літературних мов національного періоду загальноприйнятими вважають такі ознаки: 1. наявність усного і писемного різновиду, 2. опрацьованість та впорядкованість, 3. нормативність та кодифікованість, 4. стабільність і безперервність традицій, 5. обов'язковість для всіх членів колективу, 6. розвинену стилістичну диференціацію, 7. універсальність (обслуговування всіх сфер спілкування) (Филин, 1979, 8, 19).

Розглянемо окремі ознаки русинської мови в Словаччині.

1. Наявність усного і писемного різновиду. Писемний різновид русинської літературної мови був презентований наявністю правопису, словників та згодом шкільних посібників. Щодо усної форми русинської літературної мови, то слід сказати, що простір (і тривкість часу) її вживання (збори, конференції, семінари і под.) занадто обмежений (короткий) та й учасники тієї комунікації такого віку, що не пройшли русинськими школами. За моїми відомостями, для усного різновиду русинської літературної мови не було створено якихось обов'язкових фонетико-граматичних норм. Саме тому, кожний носій усного мовлення має власні норми, що фактично становлять норми рідної української говірки села, з якого він походить. Отже, русинській мові бракує дуже

істотна ознака, що її робить неповноцінною літературною мовою. Не треба окремо наголошувати на тому, що, напр., у чеській та словацькій теоріях літературної мови основні риси літературної мови подаються на фоні їх опозиції в окремих формах національної мови: в діалектах, у звичайній (повсякденній) мові (чеське *běžně mluvený jazyk*), розмовній формі літературної мови (словацьке *hovorová podoba spisovného jazyka*) та літературної мови. Дослідники соціолінгвістики створили навіть класифікацію сучасних слов'янських мов за принципом «стандартності» (Брозович, 1967, 27 – 33).

2. Не менш важливими є наступні ознаки літературної мови: 2. *опрацьованість та впорядкованість*, 3. *нормативність та кодифікованість*. Слід підкреслити, що водночас із політичною декларацією кодифікації русинської мови автори кодифікації повинні були представити науково обґрунтовані, чітко окреслені основні риси фонетичної системи, граматичної будови (морфології та синтаксису), лексичного складу і стилістичних особливостей русинської кодифікованої мови, які б свідчили про її відмінність від загальнонародної української мови та, зокрема, її західноукраїнських наріч (передусім карпатської групи говорів). За 25 років від проголошення кодифікації не сталося так. Виникає питання, чому це не було здійснено? Відповідь проста: не можна цього зробити, бо немає ґрунту (якогось окремого русинського говору, який би послужив основою (джерелом) для виявлення особливих рис русинської мови. Ми вже у кількох наших розвідках аналізували питання кодифікації русинської мови, напр., (1. До питання кодифікації «русинського языка» In: *Ukrajinci v pohraničných oblastiach Karpát: problémy akulturácie, asimilácie, identifikácie. Materiály medzinárodnej vedeckej konferencie. Svidník, 17. – 18. júna 2011. Vedecký zborník Múzea ukrajinskej kultúry v Svidníku. 26. Hlavný redaktor a zostavovateľ: M. Sopoliga. Svidník 2011, s. 74 – 85. 2. Аналіз норм т. зв. русинської мови. Пряшів, Союз русинів-українців ЧСФР, 16 с. та ін.).*

Однак на цьому місці наведемо хоча б кілька зауважень до окремих положень «*Правил русинського правопису*» Ю. Панька, В. Ябура (1994). У наведених правилах спостерігаємо спробу фактично пред'явити, напр., фонетичну систему українських говорів Східної Словаччини, а не фонетичну систему якоїсь самостійної русинської мови. При цьому зауважимо, що автори правопису зовсім неточно (хаотично) представили склад фонем русинської мови. Так, напр., на с. 6-й зазначається, що на «Передачу (означіня) *гласних фонем* в русиньскім алфавіті хоснуємо **а**) сім (7) неџтованих букв: а, е, и, і, ы, о, у, **б**) пять (5) џтованих букв: я, ю, е, џ, і. На передачу (означіня) *согласних фонем* в русиньскім алфавіті хоснуємо букви: б, в, г, і, д, ж, з, й, к, л, м, н, п, р, с, т, ф, х, ц, ч, ш, шр». Отже, з наведеного випливає, що в русинській мові нараховується **34** фонем (22+7+5). На наступній 7-й сторінці зазначається, «**а**) в русиньскій графіці суть буквами означені фонеми, **б**) в русиньскім языку є **38** фонем (6 гласных і 32 согласных), **в**) на їх означіння хоснуємо 35 графем».

Отже, з наведеного неясно, скільки в русинській мові фонем. Зауважимо, що кодифікатори зарахували як окрему фонему звук **г**. Нагадаємо, що *фонема* виконує смислорозрізнальну функцію в слові, отже, коли в слові замінити звук (фонему **г**) **г** звуком (фонемою **h**) **г**, то повинно змінитися і лексичне значення слова, напр., українське *ґрати* (*mreže*) і *ґрати* (*hrat na husliach*). Таких прикладів у лексиці українських говорів (з якими фактично працюють кодифікатори) немає. Отже, звук **г** означає не окрему фонему, а лише варіант фонем **г**.

В русинському правописі наводиться як окрема тверда (у вимові) фонема **ч**. Такої фонемі в місцевих говорах немає. Збереглася тут давня м'яка (пом'якшена) вимова звука **ч'** (в усіх позиціях слова, напр., ч'ало, ч'ом, боч'ка, ніч'), який презентує варіант фонемі **ч**, але пом'якшеність її на письмі ніяк не позначається.

Вище згадується, що на передачу «гласних фонем в русинському алфавіті хоснуємо... і п'ять (5) ётованих букв: я, ю, е, ё, і». Підкреслимо, що ці «ётовані букви» не є окремими фонемами, а є сполуками двох звуків (фонем), а саме приголосного звука **й** (фонемі **ј**) та голого звука **а, у, е, о, і (ј + а, ј + у, ј + е, ј + о, ј + і)**. Отже, «**йотується**» тут відповідний *голосний звук* (фонема) **а, у, е, о, і** приголосним звуком **й**. Не являються ці сполуки звуків окремими фонемами і в російській літературній мові. Цікаво, як цього не примітили рецензенти – реномані русисти Словаччини.

З наведеного випливає, що в звуковій системі русинської мови не наведено (не представлено) якихось науково обґрунтованих особливостей, які б давали право виділяти русинську мову в якусь окрему четверту східнослов'янську мову. Наведені факти не можна підмінити дивною мовознавчою термінологією, яку автори русинських посібників уживають, оскільки термінологія представляє формальний бік тексту, а вирішальним є означуване мовне явище (зміст).

У зв'язку з розглядуваною фонетичною системою русинської мови не можемо не згадати ще один момент, а саме спекуляцію кодифікаторів з діючими законами фонетики. Справа в тому, що так в усному мовленні українських говорів Пряшівщини, як і в усному мовленні української літературної мови діє правило асиміляції (регресивної – частіше і прогресивної – рідше). Це вроджена артикуляція українців, що діє незалежно від волі окремого мовця. Йдеться про суфікс **-ськийй**, який приєднуючись до форм слів з твердою основою (коренем), закінчену твердим приголосним, що перед суфіксом **-ськийй**, у вимові уподібнюється до нього (тобто набуває пом'якшеної вимови), напр., Сулин + ськийй – сулин'ськийй, Стацин + ськийй – Стацин' + ськийй. Ця пом'якшена вимова на письмі не позначається ніяким знаком. Дане правило мало б поширюватися на всі лексеми з таким закінченням. Однак це правило не сподобалось кодифікаторам русинської мови, тому вони, нехтуючи вродженою артикуляцією українців, вигадали штучний (не існуючий у народному українському мовленні) суфікс **-ський** (з твердим **с**), перед яким невідомо з яких причин появилось у слові русинський м'яке **-нь-**. Щоб так сталося, мала б існувати форма іменника в називному відмінку однини з м'яким знаком: руси-нь (подібно в інших словах, напр., Сули-нь, Стаци-нь). Однак таких форм слів немає. Проте кодифікатори намагались за всяку ціну засвідчити своєбутність (відмінність від української мови), тому змінили форму значимого слова – назви окремого русинського народу й за рахунок фальсифікації фонетичних особливостей української орфоєпії. Зауважимо, що при повільній, штучній вимові можна висловити і форму русинський (з твердим **с**, проте така вимова неприродна). Запровадження такої форми прикметника – це суто політичний акт, не сумісний з науковим підходом до аналізу мовних фактів.

Очевидно, тепер вважаю потрібним навести фонетичний склад місцевих українських говорів, який фактично представники політичного неорусинства намагались кодифікувати як русинську мову (насправді скоріше якийсь український інтердіалект Пряшівщини).

Голосні фонем:

а: сад – суд

е: клен – клин

и: пир'іг – пор'іг

і: р'ідити – родити

о: крок – круг

у: лук – л'ік

ы: дым – дам (від дати)

Приголосні фонем:

б: брати – прати

в: вол'а – дол'а

г: гад – сад

д: дерти – терти

д': д'ім – с'ім

ж: жыти – шыти

дж: їджме – ід'ат'

з: коза – коса

з': перелазь (наказовий спосіб від перелазити) – перелаз (місце, через яке можна перелізти, перейти)

дз: дзв'інок – звонка (Ор. Сл. 94)

ј: јакый – такый

к: клин – млин

л: лишка – мышка

л': л'апотати (123) – лизати

м: мак – лак

н: нора – гора

н': зн'ати – знати

п: пити – бити

р: красти – класти

р': р'ад – рад (прислівник)

с: – слив(к)а – глива

с': с'ад' – сад

т: там – дам

ф: факт – пакт

х: хавкати – гавкати

ц: цар' – Мар' (-о) (клична форма від Мар'а)

ц': ц'іль – с'іл'

ч(°): ч'ути – дути

ш: шайта – файта

З наведеного випливає, що в місцевих українських говорах існує 36 фонем (7 голосних і 29 приголосних). Цікаво, що користуючись цією фонологічною системою українських говорів, автори нормативного посібника «Правила русинського языка» (який ми аналізуємо) не згадують таких характерних фонем як **дж** та **дз**. Щоправда, в пізніших посібниках з фонетики та фонології русинського языка О. Копорової (яка користувалася українськими посібниками з фонетики та фонології) вже точніше подаються окремі факти звукової системи описаної нею мови, проте у нас і тут є чимало зауважень (що ми розглянемо іншим разом).

У цій роботі не маємо можливості докладно розглядати інші явища звукової системи русинської мови та аналізувати її граматичну будову. Нагадаємо тільки, що в «Правилах русинського язика» (як і в пізнішому посібнику з морфології та синтаксису русинського язика В. Ябура) подано складну систему відмінювання іменників. Насправді вона значно простіша: фактично існують однакові відмінкові закінчення, напр., в іменників чоловічого роду, де ті ж самі флексії додаються до твердої і м'якої основи (кореня) іменника, порів.:

Н. сын, учитель

Р. сын – а, учитель – а

Д. і М. сын – у, -ови учитель – у, -ови

З. сын – а, учитель – а

О. сын – ом, учитель – ом

Кл. ф. сын – у, учитель – у і т. д.

4. Наступна ознака літературної мови *стабільність і безперервність традицій*. Наведений вище частковий аналіз звукової системи свідчить про те, що за чверть століття русинської мови не можна говорити про якусь стабільність (порів. хоча б перші нормативні посібники правопис та орфографічний словник із сучасними посібниками для студентів інституту русинської мови з фонетики, морфології, синтаксису та лексикології і словотворення).

Щодо *безперервності традицій*, то вони нараховують невеликий історичний відрізок часу: біля 25 років. За той час не з'явився якийсь відомий письменник чи поет, який би своїми визначними творами зайняв достойне місце в контексті словацької (та європейської) літератури та й культури взагалі. Не з'явився й місцевий русинський політичний лідер, який презентував би цей етнос у словацькому політичному житті (в парламенті і под.).

5. Наступна ознака *обов'язковості для всіх членів колективу*, в умовах національної меншини можна вважати факультативно ознакою, оскільки представники русинського етносу, крім побуту та окремих сфер народної культури та частково освіти, науки та публіцистики, користаються словацькою літературною мовою.

6. *Про розвинену стилістичну диференціацію* русинської літературної мови не можна говорити, оскільки, як зазначалось вище, вона використовує лише деякі стилі. Як відомо, літературні мови вживають книжно-писемний та усно-писемний різновиди літературної мови. В русинській літературній мові використовується передусім стиль художньої літератури та публіцистичний стиль. Поширений також частково науковий стиль (який охоплює мову навчально-методичної літератури) та публіцистичний стиль. Стилі русинської літературної мови безпосередньо залежать від суспільних функцій, які вона виконує. Коло цих функцій невелике й не бачимо передумов для його поширення.

Остання ознака 7. *універсальність (обслуговування всіх сфер спілкування)* також не властива русинській літературній мові, оскільки вона, як зазначається вище, обслуговує тільки деякі сфери спілкування. Реалізація цієї ознаки в майбутньому також не передбачається. (Докладніше про це див. Штець, 1996. с. 13 – 20).

Отже, ми розглянули всі ознаки, що мала б мати кожна літературна мова. Щодо русинської літературної мови, то ми не виявили жодну з цих ознак у повному обсязі. Все це дає підставу твердити, що за чверть століття вона не

дозріла до повноцінної (окремої) літературної мови, яку з лінгвістичного боку можна було б уважати такою. За 25 років вона не вийшла за межі політичної прокламації кодифікованої літературної мови.

Напрошується питання, що принесла кодифікація русинської мови для українського етносу Словаччини взагалі:

1. В першу чергу, розшматувала єдиний національний організм на дві частини: українську і русинську.

2. Домоглася поділу спільних національно-культурних установ на два окремі суб'єкти.

3. Спричинилася до розпаду єдиної української шкільної системи, причому не виникла окрема система русинських шкіл. Кількість дітей у дитсадках та учнів у початковій та нижчій середній формі освіти занадто малий по відношенню до кількості населення, що при переписі зголосилося до русинського етносу (понад 33 000). Порівняймо дані із **Hodnotiaca správa Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny o podpore kultúry národnostných menšín, o stave národnostného školstva a o používaní jazykov národnostných menšín za obdobie rokov 2017 – 2018:**

– дитячі садки з русинською мовою навчання: 37 дітей

– початкова освіта з русинською мовою навчання: 42 учні

– нижча середня освіта з русинською мовою навчання: 10 учнів

a) в інших формах навчання, в яких русинська мова вивчається у початкових класах

– у гуртках (krúžkoch), організованих школою: 22 учні

б) в інших формах навчання, в яких русинська мова вивчається у нижчій формі середньої освіти у гуртках (krúžkoch), організованих школою: 7 учнів.

4. Засіяла ворожнечу між обома таборами української та русинської інтелігенції, що в кінцевому результаті послабило її опір в асиміляції нашого етносу і відкрило двері для легшого і швидшого її пословачення.

5. На жаль, усе це негативно позначилося й на частині нашої молоді, яка чим далі тим більше індиферентно ставиться до наших національних справ.

Література:

1. Белей Л. «Русинський» сепаратизм: націєтворення In vitro» (2017, 390 с).
2. Ванат І. Гляньмо критичним оком. (Замітка до полеміки двох однодумців) // Дукля, 2014, 5, с. 74.
3. Правила русинського правопису. Русинська оброда, Пряшів, 128 с.
4. Blanár V., Jóna E., Ružička J. Dejiny spisovnej slovenčiny, Bratislava 1974, 7.
5. Филин, Ф. П. Что такое литературный язык // Вопросы языкознания. – 1979. – 3. – С. 8 – 19.
6. Брозович Д. Славянские стандартные языки и сравнительный метод // Вопросы языкознания. – 1967. – № 1. – С. 27 – 33.
7. Штець, М. (1996): Українська мова в Словаччині (Соціолінгвістичне та ін-терлінгвістичне дослідження). Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Šafarikiane. Filozofická fakulta v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach: Prešov 1996. – С. 13 – 20.

ПЛАТИТИ ЗА ЛЮБОВ БОЛЕМ І ПРАЦЕЮ

Так склалися обставини, що це інтерв'ю народжувалося на початку 90-х років минулого століття в результаті кількох зустрічей у різних містах і в різних державах. Автору цих рядків випала честь зустрітися з професором Василем Маркусем (27.12.1922 - 15.10.2012), відомим уродженцем

Закарпаття, у Києві, Мюнхені, Пряшеві, а також в Ужгороді. Примітною була, зокрема, зустріч в столиці Баварії, що мала місце 7 серпня 1990 року в Українському Вільному Університеті. До слова, за круглим столом сиділи поважні представники української діаспори, у т. ч. Олекса Горбач, Юрій Бойко, Володимир Леник. Таким чином, інтерв'ю з Василем Маркусем охоплює приблизно дворічний часовий період, що, звісна річ, у певному сенсі має свою цікаву ознаку. Адже інтервал часу спричиняє так звані геометричні співвідношення, що, в свою чергу, призводить до повторення геліоцентричних координат, власне, як на небосхилі, так і поміж людьми... Чимало з того, що тоді звучало в устах видатного вченого й культурно-освітнього діяча, зберігає свою суспільну злободенність і нині, в умо-

вах сучасних викликів. Рукописи мають свою долю, як і люди. І так якось сталося, що цей матеріал вперше йде до читацького загалу.

М. З. : – *На початку нашої розмови, дорогий Василю Васильовичу, хочу запевнити Вас, що найширшому читацькому загалу буде винятково цікаво дізнатися про те чи інші явище, дотичне Ваших наукових уподобань. Останнім часом все частіше використовується словосполучення – «фізика визрівання». Було б цікаво почути Вашу думку про це поняття.*

В. М. : – Питаєте про «фізику визрівання»? (на обличчя співрозмовника лягла легка усмішка). Я не буду вдавати, що сей термін мені до вподоби, хоч сутність його мені відома. Мовиться про певну закономірність, внаслідок якої постає вивільнення енергії. Звідси – механізм землетрусу, якщо мимоволі поведемо бесіду про сейсмічно активні зони на землі.

• *Чи прогнозував, приміром, професор Василь Маркус як політолог такі події в суспільно-політичному житті України, які мали місце упродовж останніх років? Адже, поза всяким сумнівом, відбулося рельєфне «вивільнення енергії» майже в усіх регіонах України, чи не так?*

– Очевидно, що так. Хоч, як на мене, було б наївно думати, що окремі з тих подій було так собі легко передбачити, зримо окреслити, а відтак вишикувати в одну лінійну систему. Однак, я радше б говорив про середньостро-

ковий прогноз, який я неодноразово увиразнював у своїх працях про Україну і насамперед – про Закарпаття, де витворилася, звісно, не з волі його автохтонних жителів, тобто українців-русинів, чужа для них атмосфера... Згадаймо поширювані чутки, ніби лишень «уроки Чорнобиля» привернули увагу світової громадськості до багатостраждальної історії українського народу, його духовних устремлінь у минулому та за сучасної доби. Звичайно, трагічні квітневі дні 86-го року ще довго навертатимуть світ до далеко не стихійного вогнища в Чорнобилі, бо ж мовиться про людські помилки, недогляди, технічні недоробки, сказати б, «сейсмічну» системну халатність, печатя якого відчула не лише Земля, але й усі планети (даруйте за таку словесну сполюку, що нагадує певний каламбур) Сонячної системи. Проте Україна загалом не постає в уяві першого ліпшого громадянина США, Канади, Франції чи Німеччини як «терра інкогніта». Інша річ, що нерідко навіть фахівці – славісти недостатньо проінформовані про вершинні здобутки українського народу у різноманітних сферах життя – в літературі, мистецтві, науці тощо. Ніде правди діти, коли б, наприклад, німецький народ мав «актив» з таких імен, як Сковорода, Шевченко, Котляревський, Франко, Леся Українка, Стефаник, Винниченко, Коцюбинський, Грушевський, Лесь Курбас, Архипенко, Довженко (тут перелік можна б продовжувати, укладаючи аналогічні особистості в якусь в'язанку славетних українців), то будьте давні, цей «гурт» мав би рекламу в обширах світового резонансу стосовно значимості. Думається, що Україна, заявивши 16 липня 1990 року світові про свій суверенітет, достойно ствердить його в іпостасях держави.

• **Яким Вам бачиться будучність України в значенні Франкового розуміння?**

– Опосередковано я вже відповів на це запитання. Я не маю спазму в горлі, коли повторюю: Україна має майбутнє. Всупереч тим, хто без втоми намулює думку про якусь «сонливу» замірю в українському характері. Натомість постають вічні поміж живими – від Шевченка достойно перейняв естафету незабутній Василь Стус, який вже навернувся до нині суцільних «дорогою болу» як нев'януча пам'ять совісті... А згадаймо такого нашого земляка, як Юрко Бадзьо, – зважмось на відверте зізнання – всім еством своїм наближував крізь темряву табірної вікна світло, що дехто назвав перебудовою. А гляньте при спокійній хвилині на очі Івана Миколайчука – актора, коли він знятий у фільмі «Тіні забутих предків». Яка в тих очах безмежна непокореність, заґрунтована на стражданнях. Мимоволі зринає на уста вислів Імануїла Канта: «Світ знає дві речі, які тим більше вражають, чим більше думаєш про них. Се – небо, наповнене зірками над нами, а ще – закон, закон моралі усередині нас»...

• **Чи можна б стверджувати, що професор Василь Маркус завжди вбачав у праці внутрішню потребу вченого із авторитетним ім'ям, за словами Івана Франка, «лупати скалу», аби крок за кроком наближати Україну до спільного Європейського дому, про який останнім часом так багато говорять і не тільки народні депутати в залі засідань Верховної Ради України?**

– Щодо науковців «із авторитетним ім'ям»... Я себе до них не приписую. Я орав наукову ниву. Брав чистий клаптик паперу і бачив часто-густо образ

моєї Матусі із села Бедевля, що розляглося в долині Тячівщини. З натрудженими мозолями, що пахли теплим хлібом... До слова, на превеликий мій жаль, що крає мені груди, я був позбавлений можливості попрощатись з Мамкою, бо «охоронці» моєї печалі з тодішніх можновладців не видали візи, щоб востанє поклонитись світлому Образові на цвинтарі в Бедевлі. Та я на них гріха не таю. Євангеліє говорить: віра без справ – є мертвою». Упродовж чотирьох десятиліть, написавши й видавши кілька монографій та сотні статей наукового й нерідко – публіцистичного характеру, я завше доходив висновку про слухність Франкових слів: «Менше крові, а більше поту». Себто мовиться про працю як критерій віри в той ідеал, задля якого людина, а найперше – вчений – трудиться. Отож я працював мозком і серцем в ім'я поступу рідного народу. У моїх словах не шукайте, любий колего, порожній пафос: за любов до рідного краю я платив болем, а надія на нові зустрічі з материнською землею була для мене цямриною, цямринкою дверей, що додавала сили й снаги перемогти почування самотності на чужині (спостережливий співрозмовник помітив би, як при тих словах ледь спалахнули очі пана Маркуся, брови до краю зімкнулись, а руки – пружиною стискали якусь зранену згадку-здумку, що викотилася на тонкий берег бесіди-діалогу). Отже, поміж тими вимірами, які мають проекцію на спільний Європейський дім у пов'язі з Україною, є дециця і моєї праці.

• Відомо, що серед дослідників першої величини, скажімо, в США, Канаді, Німеччині, які завдячують своїм походженням Україні, є чимало уродженців із Закарпаття. Кого б, на Ваш погляд, можна виділити з представників української діаспори загалом?

– Коротка відповідь мало дасть читачеві. Бо ж наукова продукція носіїв української діаспори, що видавалася від 20-х до 80-х рр. за межами України, у першу чергу, в США, Канаді, Німеччині, Австралії, Бразилії, Аргентині, власне, майже невідома сучасному українському дослідникові, не кажучи вже про широкий читацький загал. Йдеться про велику творчу спадщину, приміром, Дмитра Дорошенка, Володимира Кубійовича, Марка Антоновича, Зенона Кузеля, Бориса Крупницького, Ярослава Рудницького, Юрія Шевельова, Омеляна Прицака, Івана Фізера, Олекси Горбача, Анни-Галі Горбач. Охоче назву ще уродженця Франкового краю Івана Мірчука (18.6.1891 - 2.5.1961), який так багато зробив для пропаганди духовності українського народу в світовому культурному просторі. Сьогодні помітний інтерес до справді яскравих, культурних пластів, що, без сумніву, належать до духовної скарбниці українського народу, хоч вони і витворилися за межами України. Хіба ж можна обійти мовчанкою «Авангардний театр» у Торонто, всевітньо знане мистецтво Олександра Архипенка, Георгія Крука, Василя Кирилика тощо?

• Що б Ви назвали рушійним, коли мовиться про щастя?

– Прагнення трудитися, коли се бажання співпадає як запит індивіда, з одного боку, із запитом суспільства – з другого.

• Будь ласка, кілька слів про себе, зв'язки з материнською землею.

– Про себе, може, іншим разом. Ще надто живі спомини про те однобоке, нерідко вульгарне висвітлення моєї діяльності, що мало місце у пропагандистських виступах кількох моїх землячків. А щодо відвідин рідного краю,

то скажу кілька слів. Я виконую обов'язки координатора Комісії зв'язку та інформації закарпатських українців у діаспорі. До речі, 19 - 20 жовтня 1990 року в Торонто відбувся третій з'їзд закарпатських українців у діаспорі. Одна з прийнятих ухвал гласила: «Подавати моральну і матеріальну допомогу позитивним починам в рідному краю, яка, хоч об'єктивно не може бути великою, проте буде доказом нашої єдності із земляками».

• **Чим причарував роман «Собор» Олесь Гончара професора Василя Маркуся як історика? Політолога? Кваліфікованого читача?**

– Я міг би звернути Вашу увагу на мою доповідь «Політичні аспекти Гончарового «Собору», яку я виголосив у жовтні 1990 року на міжнародній конференції у Вашингтоні. До слова, про це писав відомий київський літературознавець професор Анатолій Погрібний на сторінках «Літературної України» від 6 грудня 1990 року. Радо повторю одну думку з названої доповіді: роман «Собор» причарує, бо Олесь Гончар створив не часово зв'язаний твір, але такий, що його ідеї постійно живі.

• **Попередня наша зустріч, дорогий Василю Васильовичу, відбулася в Ужгороді. Згадаю й дату, бо я був тоді, сказати б, модератором: 12 вересня 1990 року. Цей день, очевидно, запам'ятався Вам, бо випала на долю небуденна зустріч із студентами факультету романо-германської філології Ужгородського університету. Небуденна і для наших студентів, бо Вам належать і переклади творів Й.-В. Гете та Г. Гайне... Ваша лекція, ілюстративний матеріал якої Ви викладали водночас англійською, німецькою, французькою, угорською, чеською, російською, українською мовами, принесла Вам задоволення, чи не так?**

– Справді, той вересневий день я пам'ятатиму довго. Передусім, либонь, вперше мав одразу в одній аудиторії таку велику кількість слухачів – 240 чоловік. Я порахував і мимоволі зринула на думку асоціативна цифра – 239 членів однієї фракції у Верховній Раді України... А численні запитання студентів, які виказували їхню небайдужість до запропонованого лекційного матеріалу, помножену на цікаві для молоді факти. Вони охоплювали різні ситуації в рамках проблематики національного буття, а також питань «вічних» з проєкцією на загальнолюдські засади – красу слова та життя. До слова, колись я писав поезії та перекладав з німецької. Нині про це мало хто знає. Можливо, зберу все до купи та й видам окремою збіркою, що матиме основу спогадів про пережите...

• **І на завершення, традиційне «останнє запитання». Що б Ви, Василю Васильовичу, побажали краянам нині, завтра і післязавтра? Може, з передбаченням на 2018 рік?**

– О-о-о, чи доживу я до того часу?! А стосовно побажань? Зичу усім землякам в Україні щастя-добра, життєвого гаразду, миру на обійсті кожного, кому дороге слово Шевченка та Франка. А ще хочеться повторити слова філософа Гіллеля, який жив у першому столітті до нашої ери і полишив нащадкам цікавий вислів: «Якщо же я за себе, то хто за мене? Але якщо я тільки за себе, то що ж я? І якщо не сьогодні, то коли ж?» Головне, щоб ми навчилися платити за любов не тільки болем, але й плідною – Франковою працею – в ім'я України!

Микола Зимомря

Група «Першого грудня» записала звернення з застереженнями до влади

Ініціативна група «Першого грудня» записала перше звернення після завершення виборчого процесу. Інтелектуали дали владі та суспільству 11 рекомендацій щодо збереження самостійної держави та гарантування її безпеки.

Документ підписали: **В'ячеслав Брюховецький, Іван Дзюба, Євген Захаров, Йосип Зісельс, Мирослав Маринович, Ігор Юхновський, Ярослав Яцків.**

1. Нинішнє українське керівництво сконцентрувало у своїх руках величезну владу, і ніхто не може бути певним, чим це обернеться для країни. В ідеальному випадку така концентрація влади могла б дати спасення для України цивілізаційний ривок, що

його народ уже вочевидь зачекався. Проте, з іншого боку, ніхто не скасував справедливості відомої приказки: «Влада розбещує. Абсолютна влада розбещує абсолютно». Ми остерігаємо українське керівництво від самовпевненості, що їх ця закономірність не стосується.

2. Наприкінці минулого року ми остерігали тодішню владу, що вона програє комунікацію з народом: «Часто риторика державних мужів видає прагнення не стільки роз'яснити зроблене, скільки закамуфлювати приховане». Нова керівна команда, схоже, пішла тим самим шляхом і звела комунікацію з народом до граничного мінімуму, приймаючи всі рішення кулуарно, а то й, можливо, потаємним кабінетом. Не міняють ситуацію й ті показові медіа-марафони, якими насправді прагнуть досягти ту саму вищеозначену мету.

3. Дуже тривожним є той факт, що президент країни сприйняв маніфестації під гаслом «Ні – капітуляції!» як акції, проплачені його політичними опонентами, не відчувши в них реальної стурбованості громадян, що охопила всю Україну. Цей факт засвідчує, що президент Володимир Зеленський, на жаль, слабо розуміє прагнення громадян застерегти його від фатальних помилок і до того ж схильний ображатися. Проте існує правило: що більше політик ображається, то легше ним маніпулювати.

4. Підтримуючи пошуку керівництва держави у справі встановлення миру, Група застерігає від «миру» за будь-яку ціну. Умиротворення агресора – небезпечна і помилкова ілюзія. Облудними є розмови про «відлигу» у відносинах між хижаком та його жертвою. Путінський режим зневажає слабкість. Тільки гідна сила опору, як військового, так і дипломатичного, що спирається на єдність народу, може зупинити агресора.

5. Заспокоїлива риторика влади щодо безпеки країни не замінить відчуття реальної захищеності. Народ платить високу ціну за свою незалежність і має право знати, що їй загрожує. Це – давній принцип римського права: *quod omnes tangit* («те, що стосується всіх, має бути схвалено всіма»). Порушенням цього правила керівна еліта або улягає сторонній силі, або взагалі виводить країну за межі європейського правового поля.

6. Суспільство роздирають сумніви та підозри в той час, коли воно має бути максимально консолідованим перед новими геополітичними викликами. Дотеперішня міжнародна система безпеки та євроатлантична солідарність дають видимі тріщини. Світ стоїть на порозі грізної ери зіткнення національних егоїзмів. У цей час суспільству потрібне керівництво, яке його шануватиме й захищатиме, а керівництву – народ, який його розумітиме й стоятиме за нього горю. Таку обопільну довіру досягають лише правдою, хоч якою гіркою вона була б, і чесністю та прозорістю рішень, про які має подбати передусім влада.

7. Бравуючи «простонародністю» й «неелітарністю», можна в добу популізму виграти вибори, але не можна виграти жорстокі міжнародні поєдинки. Нам прикро, що у стосунках із президентом США український президент потрапив у ситуацію, яка дуже нагадувала шаховий цугцванг [кожен хід поганий], – ніхто з нас не хотів би опинитися на його місці. Проте важливо зробити з цього два важливі висновки. По-перше, настає час владі визнати силу й важливість професіоналів. Мало того, слід усвідомити, що слабким державам професіонали потрібні у десятки разів більше. По-друге, навіть якщо вважати, що політика не є цариною моралі, владі варто пам'ятати, що відверте нехтування етичними принципами може по ній вдарити – часом навіть дуже боляче.

8. Ми не бачимо прогресу на шляху встановлення верховенства права. Що натомість видно неозброєним оком – це спроби підмінити його вибірковим правосуддям, застосованим до політичних опонентів, а також флюгерність багатьох судів, які ретельно відтворюють напрям політичного або фінансового вітру. Царює політична доцільність, яка йде від популізму, а правом нехтують. Це ніби родове прокляття, яке висить над нашою країною, і схоже, що нинішнє керівництво – всупереч передвиборчим обіцянкам – його таки не прагне подолати.

9. Ми – за приватну власність на землю. Проте українські суди корумповані, а офіційне правосуддя надто часто обертається кривосуддям. Отож, не стриноживши корупцію і не забезпечивши реальний правовий механізм захисту інтересів селян, держава не має морального права легалізувати продаж землі. Вона зобов'язана роз'яснити громадянам логіку своїх дій, почерговіть плану й ті загрози, які з нього випливають. Земля – основа багатства України, і в умовах кліматичного катаклізму, до якого світ наближається, вона може стати чи не найголовнішим національним ресурсом майбутнього. Тому входження у власність на землю не може відбутись шляхом швидкого прощтовування невіреного закону політичною силою, яка має більшість у парламенті, але не має сертифікату непомильності.

10. Нас тривожить той факт, що нова влада щораз частіше демонструє неповагу до гуманітарних цінностей та захисту гідності людини. У своїй переважній більшості владна еліта відвернулася від гуманітарної сфери, принижуючи тим самим її роль і не усвідомлюючи, що в ній – джерело нашої духовної сили. Проте ще більше приголомшує те, що національну сліпоту та етичну нечутливість виявляють окремі групи шоу-бізнесу, мистецькі колективи і глядацький корпус України, які не розрізняють пародію і збезчещення, законний гонорар і елементарну продажність.

11. Все це змушує нас вкотре повторити твердження, сформульоване нашою Групою вперше у її Декларації 2011 року: «Майбутнє України вимагає піднесення гуманітарно-духовних цінностей над короткозорим економічним зиском та політичною доцільністю». Хіба не досить нам щораз тривожніших фактів сьогодення, щоб усвідомити справедливість цього висновку? Тільки визнаючи пріоритет гуманітарно-духовних цінностей, ми вийдемо з нинішніх випробувань сильнішими.

ГЕЙ, ХТО В СВІТІ, ОЗОВИСЯ!

Іван ЗЛАТОКУДР

Дебютний вірш Івана Златокудра в 1961 р. був опублікований у варшавському українському тижневику «Наше слово». У 1986 р. Златокудра прийнято до Спільки польських літераторів.

Серед поетових збірок – «Пейзажі» (1981), «Czarnobyłskiej Madonnie» (1995), «Веселки печалі» (1999), «Barwy chwil» (2000), «За oknem lat» (2007), «Кольорами нетривожними» (2009), «В раю твого саду» (2012), «Авторський вечір» (2014), «Вітраж» (2016), «Molitwa do słońca» (2017); добірки віршів друкували літературні журнали Польщі, України, Словаччини, Румунії, колишньої Югославії, Ізраїлю...

Назва нової збірки «Дум сувій» (2019) якнайкраще відповідає змістові книжки – наскрізь ліричні думки автора мають свою неповторну чарівність: майже кожен окремий вислів – це неймовірної краси і свіжості метафора; попросту це злива метафор, якими насолоджуєшся і диву дивуєшся, як можна так незвично й красиво бачити та відчувати наш повсякденний світ.

* * *

мій прадід прадалекий
з дерева зійшов

я із надр лісу виходжу
несу правнукові папоротеву квітку

коли упаду –
покладе між мої вірші

засну із зіркою лісу під повікою

зашумлять неголосно дерева

ні сліз свіч воскових
ні паперових троянд шелесту

не треба

* * *

пурпурового обрію догасаючий пруг
краєвид звечорілих довкіль
у вікновім склі

мороз
скрипаль
вечір
поет натхненний

білим віршем
сніг

*

щоб слухати пташої мови
вікно навстіж з відкритим серцем
кидаю слово в зеленого плесо лісу
як кидають у фонтан монету
нехай метафорою озветься літо

*

вітри невільники осені прядуть
нитки туманів
потяглись курними дорогами
вози завантажені літами
день погас й зі скрипом
возових коліс затих
сходить перснем місяць молодик
для молодих коханок

* * *

описала серце відлітаюча ластівка
над половіючим плесом озерця
на блискітку окунця місяцевого
чаяться з вудочками верби
у пояс в течії
скорого вечора
лечу листком із дерева літа
над лірикою смичків очеретових

* * *

моя осінь:
йду в сонце замашистим кроком
топчу довгу тінь короткого дня
– доки соняшникові губи
тепло пестить бджола говірка

* * *

на стернях вижовклих нив
пасуться холодні дощі

а
літо
мов дівча вередливе
ледве прийшло вже попрощалось

викували орачам лемеші
цвіркуні –
– ковалі

* * *

дощ осінній
сірий дощ невсипущий
січе віконне скло холодом
у цебрі бляшаному дощівкою булькоче

дощ осінній
сірий дощ невсипущий
обвал залізних хмар
схлип топтаного золота
щем в людських очах листопада

дощ осінній
сірий дощ невсипущий

наливаю кристал
вином недопитим колись

постаріло вино
споловіли слова

лиш кармін твоїх губ
ще не остиг на холодному склі

прив'яла любов
припорошив печаль листопад

наливаю кристал
вином недопитим колись

ти знову прийдеш
звідниці золотоволоса

щоб у мить злу
відійти

дум сувій – з автографом літ
сиджу проти вікна вдивленого
в падолист

вписуюся в відліт кольорів
до берегів чужих

де птах збудує дім
свій і не свій
в імлі
в куделі туги розгорне крило
поворотом до хашц

вписуюся у щем дерев
обкрадених
з пташиних
хат

доки останнього листка з чола
не струсить
час

Тетяна ШПИЧУК

Народилася у 1958 році на Рівненщині в родині вчителів.

Після отримання в Київському технологічному інституті легкої промисловості фаху конструктора-технолога швейної промисловості 27 років працювала на швейних підприємствах.

З 2008 р. працює у видавництві «Світ Успіху», м. Київ.

Вірші пише з дитинства. Її поезії друкувалися в газеті «Я, ТИ, МИ», в поетичному збірнику «БОЯН. Поезія 1994–1995 років», в антології одного вірша жіночої поезії «Соло» (1996). Недавні публікації – в журналі «Слово жінки» (2016) та в газеті «Українське слово» (2018).

Автор двох поетичних збірок «Буде завтра» (1993) та «Між двох світів» (2015).

Член Всеукраїнської творчої спілки Літфорум з вересня 2017 р.

З 20 травня 2019 року – голова правління всеукраїнської творчої спілки

Інопланетянка

На цій землі я – інопланетянка,
Самотня гостя у чужому домі,
Незвана і нежадана панянка.
І всі мені чужі і незнайомі.
Я тут давно й своєю ще не стала.
І світ здається цей чудним театром,
Бо в ньому щирості і справжності замало.
Здається: проти мене – кожний атом.
Тутешню мову я не розумію,
Та і вивчати я її не хочу.
Чим більше слів – тим швидше я німію.
Чим більше видив – тим сліпіші очі.

Обростаю роками і важчаю,
Тягне невпинно додолу.
Затамовую радість,
Ковтаю задушені сльози,
Заглушаю пісні нескінченними «мушу» і «треба»,
Розриваюсь між миттю і вічністю,
Жестом і словом.
Розпливаюсь поміж пустотою й надмірністю,
Голодом сита.
Журавля доганяю,
Хоч тримаю в долоні синицю,
Але часом й вона із утомлених рук утікає.
Золотих середин знов чіткі відбираю ознаки.
В однозначності погляду, в певності кожного кроку

Гордий спокій шукаю і вічний собі порятунк.
Знов будую ошатні будівлі у хаосі власного світу.
І боюсь, і боюсь, і боюсь назавжди обміліти.

Хочеш літати? – Літай!

Хочеш літати? – Літай!
Кажеш: ослабли крила?
Бачиш: за небокрай
Інші птахи полетіли.

Знаєш, їм важко теж.
Просто – більше відваги!
Небо твоє без меж –
Літають навіть комахи.

Літає усе навкруги:
Краплі дощу і листя.
Навіть річок береги
З небом десь там зрослися.

Хвилі злітають увись,
Трави сягають блакиті. –
Камінь застиг. Втомивсь.
Що йому зрушені миті!

Цей незбагнений світ –
Здиглена завірюха.
Здається, вже сотні літ
Не було такого руху.

...Мушиш злітати! – Злітай!
В поміч – рука Господня.
Бачиш: землі вже край.
Ми – на краю безодні.

Хочеш, не хочеш – лети!
Вибору більше немає.
Хто не набрав висоти,
Там, у безодні, сконає...

* * *

Пора на землю, друже мій, пора.
Вже годі бавитись зірками і дощами.
То – тільки вірші, то – акторство, гра.
Життя – це інше, це – поза віршами.
Життя – це проза, це щоденний біг,

Щоденна праця і щоденна втома.
В архів – натхнення. Й падає до ніг
Ця ніжна сукня, ще не всім знайома.
Невже це роль? – То ж справжні почуття
Від сміху й захвату – до розпачу і болю.
Це лицедії? Сцена? – Ні, життя
З єдиною призначеною роллю.
І в ній змішалися каструлі і зірки,
Політ, падіння, і земля, і небо,
Лопати, ліри, пера і голки –
Така пістрява, розмаїта зебра.
В ній справжнє все. В ній більше є добра,
Ніж в сірій однотонності нечулій.
...Сідлай Пегаса, друже мій. Пора,
Поки борщі доваряться в каструлі.

Ода словам

Збігає час – пошерхлим листям, вітами
Жорстокий, лагідний, глухий – збігає час.
Ніхто не знає, тернами чи квітами
Він увінчає непокірних нас.

Слова – вино, і золото, і жар.
Слова, як грім, як блискавка і злива.
Мороз і сніг. Прокляття й світлий дар.
Від слів – нещасні, і від слів – щасливі.

Не поступлюсь ні честю, ані совістю,
До ніг схилившись Вашої Величності.
Ви будете для мене Тимчасовістю
Такою, що явилася із Вічності.

* * *

І все на місце завжди ставить час...
Стоять несхитно древні піраміди.
Та кров жива, як в розпалі кориди
Текла з людських сердець уже не раз.

Дилема вічна – бути чи не бути?
І що повторюватись змушене стократ?
...А хтось завмре ще з келихом цикути:
З таким колись навік завмер Сократ.

Бездомний пес, йди геть, в свою бездомність! –
Нащо комусь цей біль твого життя?
Вже краще цілковита невідомість,
Ніж поруч твоє жалібне виття.

Хай десь далеко, поза нашим зором й слухом,
Голодним блиском погляд твій ячить.
Бо нам не вистачає часом духу
Почути, як чиясь душа кричить.

Там, звідки не долинуть нарікання,
Ти скиглиш тихо, лежачи в траві,
Облишивши усякі сподівання,
Що кине кістку хтось, тим паче дві.

Я знаю, Сонце, що ти є,
Хоча всуціль на небі хмари.
Бредуть понуро їх отари,
І холод лютий дістає,
І вірюган у груди б'є,
Й тривога чорна душу п'є –
Я знаю, Сонце, що ти є.

Вже так втомилися без тебе,
Без голубого клаптя неба.
Й ця гостра у тобі потреба
Увірве скоро всім терпець.
Коли ж настане вже кінець
При штучнім світлі – животінню,
Жахливим привидам і тіням,
Що зводять віру нанівець.

Але прийде іще спасіння,
Бо десь, аж там, в небесній сині
Пробилося ясне проміння –
Світанок вперто настає.
Я знаю, Сонце, що ти є!

Про Воду

Сусідська хата пустою стоїть –
сусіди сплять на цвинтарі сільському...
Води колодязної вицвілу блакить
повз їхню хату я несучу додому.

Безводдя

Бо в селі – водопровід,
але тепер мовчить він хворобливо.
До всіх старих сільських насущних бід
додасть ще цю із посміхом глузливим.

Старий колодязю, поки ще ти не висох, –
а вже недовго, мабуть, до біди:
продовжити сумний посухи список, –
дай ще мені напитися води.

Я проковтну одвічну прохолоду –
землі нектар, її цілющу кров.
Допоки ти даєш нам, людям, воду,
живе в нас милосердя і любов.

Не хочу, щоб збулися віщування
про суховії, про пустельний жах,
про ненависть, про голод, про страждання
і кров на спраглих, тріснутих губах.

Пробудження

Невипиту ніч розіллю і розбризкаю –
По краплі, по миті за вітром пуцу.
І сумно схилюсь над пустою колискою,
Де спала Весна у чеканні дощу.

Я спокій її берегла, бо нечекана
Весна хай дрімає – ще час не настав.
До місяця люлька чарівна причеплена
Мотузкою променів в килимі з трав.

Дощ дзвінко прийшов, а Весна заколихана
Схопилася й кинулась з люльки у світ.
Цвіла, шаленіла і свіжістю дихала
Та гралась з дощем диво-зеленню віт.

Впіймати, затримати я не насмілилась,
Бо права не маю – вона не моя.
У келих буття мого ніч тільки вилилась
І зорями звідти тривожно сія.

Не смій, не чаруй, не кради мого спокою,
Не край мою душу – пошли мені сни,
Бо знов захлинаюсь жагою високою
Давно не моєї втікачки-Весни.

Там і тут

Там, за вікном, гучний палає день,
А тут – тріпоче серце у полоні.
Години і хвилини без наймень
Від свого божеволіють безсоння.

І кожна з них – бар'єр у інший світ.
І збилося серце об оті бар'єри.
То понад ними стрімголов летить, то під,
Щоб роздробитись об камінні двері.

А сонце заборонено тече
В зашторені свинцевим шовком вікна.
Тамтешня радість – тут щемить, пече.
Вкорочуючи й так недовгий вік нам.

О, Т А М!..
Відкрию штору і гайну
Хоч думкою, уявою, хоч грою
В оту країну, сонця царину.
Покину все – й полину за весною!

Вечірнє

Випадкові слова напросились у вірш
Не з весни, не з пісень, не з любові.
Ти уже не гориш, та, щоб вийшло не гірш,
Підбираєш слова випадкові.

Колихаються в небі маленькі хмарки,
Ледве збуривши зоряну тишу.
У вечірній туман, солодаво-гіркий,
Запливають слова найніжніші.

А вітри юну пам'ять на крилах несуть:
Сам собі зовсім іншим наснишся.
Ти боїшся **відчутти** липневу красу,
Та ще більш **не відчутти** боїшся.

Там, де присмерків ріки і краплі світань –
Як пора чи країна ця зветься?
...Стане спогадів більше, ніж сподівань,
Більше слів, ніж порухів серця.

Маленька осіння філософія

В туманах сивих сонця ступні босі
Лишають світла сяючі сліди,
Поки вітри осінні стоголосі
Прийшли біля тихої води.

Вербовий лист скрутивсь мерзлякувато –
По водній гладі човником пливе.
Тасує осінь листя – жовті карти,
Пророчить таємниче і нове.

Тепер я знаю майже все про осінь:
Про вірність вічності, про зраду суєти.
Краса і мудрість здобуваються непросто –
До них ще довго-довго треба йти.

* * *

Посивіло листя від ранніх морозів –
Його й не торкнулася ще позолота.
Ми гірко втомились від всяких прогнозів:
Не прагнемо знати, коли, де і що там.

Чи градусом більше, чи градусом менше...
Життя, як тепло, протече крізь долоні.
Чи буде дорожче, чи стане дешевше...
Ми вже не тутешні, а зовсім сторонні.

Ми – поза прогнозом грядущого дива,
Ми – поза чеканням і суду, й розплати.
Торкнулось душі тільки листя це сиве,
Що так і встигне вже золотом стати.

* * *

Сніги і стужа на землі.
І в небесах – сніги і стужа.
В чужому літі журавлі
За рідним краєм гірко тужать.

В чужому сонці без чудес
Відігривають сиві крила.
А тут – ще сипле сніг з небес
Лапатий, відчайдушно білий.

А тут – ще скелі крижані:
Слизькі, стрімкі. Ступив – і в прірву.
Я в ночі цій, у цьому сні
Вже ні сторіночки не вирву.

На крилах білих журавлів,
В яких живе пекуча мрія,
Летить до рідної землі
Той подих, що її зігріє.

Й суха стеблина ожива,
Пробившись крізь льоди й каміння.
То зверху лиш – суха трава,
А там, в землі, живе коріння.

І сніг здригнувся, мов збагнув
Свою безглуздість й нелогічність,
Мов Хтось незримий зазирнув
В мій сон, помножений на вічність.

* * *

Літо впало тобі на долоні
Щедрим сонцем і чистими росами.
Не в років, а в тепла у полоні –
Ще далеко, мій любий, до осені.

Поміж зеленню і різнотрав'ям
І слова, і сліди наші губляться.
Хоч не маю на те зовсім прав я,
Знаю: так тільки з мавками любляться.

Легкі постаті з ніжками босими,
У вінках із нев'янучих квітів.
Їх примари холодної осені
Прилітають в оселі зігріті.

Що ж тобі з того марева ніжного,
Від видінь, що прощально колишуться,
Дня морозного, білого, сніжного
В зледенілому світі залишиться?
Лиш вінок із пісень, що звучали
Сміхом-тугою...
Досить? Не досить, ні!
Хай приходять ще дні без печалі,
Бо далеко, далеко до осені.

Зустріч

Привіталась стримано і сухо,
Ніби дике поле перейшла.
А йому до горла знов задуха
Чорною змією підповзла.

Не пройшла повз нього – пролетіла,
Щезнувши за ріками Надій.
Може, вона зовсім й не хотіла,
Щоб свою він упізнав у ній.

Він впізнав...
Тривогу і безсоння,
Невтоленну тугу, біль і страх.
Стугоніло і дзвеніло в скронях,
А вітання склякло на вустах.
Пронизала серце блискавиця –
Понеслася у свої світи.
...Він обм'як, немов убита птиця,
Й шепотів беззвучно: що ж, лети...

* * *

Розірвалось на частини небо,
Здибались од вітру сизі хмари.
Хай ця осінь промине без тебе,
Хай ця осінь буде, як покара.

Знаю, знаю, справи є і речі
Дуже невідкладні і важливі.
Та хіба душевну порожнечу
Я заповню бігом метушливим?

Доторкнуся до тебе хоч словами –
Відпливуть од серця хмари й тіні.
Скільки сонця сяяло над нами! –
Скільки впало коло нас каміння...

Між нами зорі пролягли

Не роки і не кілометри –
Між нами зорі пролягли.
Твій образ і м'який, і впертий
Ячить із зоряної мли.

А там – сузір'я і планети,
А там – галактики й світи.
Постань із зоряної лети
Й на острівець землі зійди.

Зійди у тепле надвечір'я
Моїх про тебе снів і мрій.
І може, ще тоді повірю я
Минулій казці золотій.

Мама

Мама... Музика і весна.
Мама... Світло і тиша.
Мама – це найтонша струна

У найліричніших віршах.
Зими зітріє, засвітить дні
Лагідними руками.
За вічну присутність твою в мені
Дякую тобі, Мамо...

У цьому домі

Я тут мала, я завжди тут дитина,
В теплі любові вашої притихла.
Це та любов, що зроду не покине,
Не просить, не нав'язує, не скиглить.

Це вічне світло в серці, ледь печальне,
Скресаючими спогадами повне.
Так хочу вам співати величальну,
Та губи стислись, і чомусь у горлі сохне.

Усім пісні так щедро роздавала,
А вам й одної, мабуть, не зумію,
Бо що б я не сказала, буде мало.
Я в цьому домі по-дитячому німію.

Мамині яблука

Цей Божий дар тепер як Божа кара.
Ця благодать уже й не благодать.
В саду у мами яблук – цілі хмари
Доспіли, але нікому зірвать.

Ходила мама, в кошик їх збирала:
Упали яблука, побились і гниють.
Із нижніх гілок, що могла – зірвала,
Дістати вище – роки не дають.

Лежать на купі стиглі, соковиті,
З дерев вітрами зірвані плоди –
Ці найсолодші яблука на світі,
Ці найгіркіші мамині труди.

А світ втрачає золото й багрянець.
І між гілля, де й листя вже нема,
Ще проглядає яблука рум'янець,
Котре тепер я вже зірву сама.

Цей жовтень, мамо, лагідний і грізний,
Цей дощ у тон твоєї самоти.
Я знаю, що приїхала запізно,
Але, як завжди, ти мене прости.

Ще одна новорічна казка

Пахло ялинкою, пахло дитинством...
Свято. Снігурка з Дідом Морозом.
Я – Попелюшка. Чекаю на Принца.
Світяться очі – радість і сльози.

В танці кружляють навколо ялиці
Кіт у чоботях, зайці, ведмежата.
Я ж бо – Принцеса, мені не годиться
Разом із ними у колі кружляти.

В мене на щічках – гарячий рум'янець,
В серці – безмежжя бажань нездійснених.
Щось не запрошує Принц мій на танець.
(Певно, не знає, що він – мій обранець!)
Зиркає дивно і дико на мене.

Я – Попелюшка – чарівна, мрійлива.
Чом же сльозами наповнились очі?
Ось Мушкетер підбігає грайливо...
Принц же мій надто сором'язливий –
Я його більше чекати не хочу.

Я не згублю черевичок на ґанку
І не втечу в бутафорській кареті.
Я танцюватиму аж до світанку
І запрошу, кого схочу, до танку!

.....
Принце, мій скромний, несміливий, де ти?!

Казка про Хмари

Крокодилові хмари купаються в заході дня,
А проміння останнє їм лапи й хвости обпікає.
І блукає між ними якесь молоде Хмареня.
І куди прихилитись йому, воно, певно, не знає.

Гасне промінь останній. Тьмяніють моря-небеса.
Крокодили ростуть, бірюзову спиваючи воду.
На траві – їхні сльози чи просто вечірня роса
Провіщає на завтра суху і спекотну погоду.

Поспливали слізьми – і розтанули в сонній імлі.
Лиш одне Хмареня зосталося – пухнасте й веселе.
Цілу ніч набиратиме силу від неба й землі,
Щоби зливою в завтрашній вечір упасти на села.

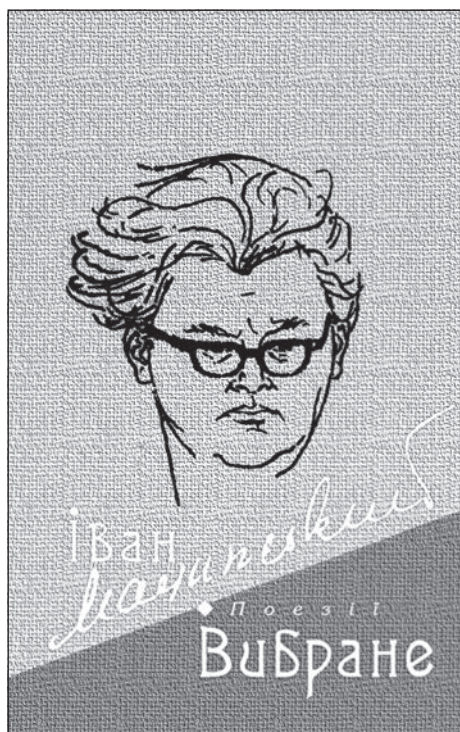
РЕЦЕНЗІЇ

Івана Мацинського «Вибране»

Нещодавно в Словацько-українському культурному та інформаційному центрі в Пряшеві відбулась презентація видання вибраних творів Івана Мацинського (Іван Мацинський «Вибране». Поезії.– Ужгород, 2019. 192 с., ISBN 978-617-7372-42-3), які підготував до друку поет Мілан Бобак. Змістовну та надихаючу передмову написав поет та історик Сергій Федака. Нас радує, що після видання творів Степана Гостиняка, Йосифа Збіглія, Іллі Галайди, Юліуса Панька та раніше творів Юрка Боролича, Івана Яцканина, Мілана Бобака, Прокіпа Колісника та, може, й інших в Ужгороді чи іншому місті України, черга прийшла і на твори Івана Мацинського, того Мацинського, якого можна вважати батьком, порадником і видавцем вище наведених поетів, прозаїків, які вступали в літературу після 1945 року.

На думку М. Бобака і С. Федаки, вибране містить усе найкраще, що поет М. Мацинський написав. З таким твердженням можна в цілому погодитись. М. Бобак мав перед собою шість поетичних збірок І. Мацинського («Біле облака», «Наша мова», «Карпатські акорди», «Пристрітники», «Вінки сонетів» та «Меридіани і паралелі»), з яких намагався вибрати справді все те, що вважав найкращим, найпоетичнішим, найбільш надихаючим та водночас й щоб показати розвиток поетичного шляху поета І. Мацинського та його поетичного мислення.

Хтось може мати зауваження, чому М. Бобак включив саме той, а не інший вірш чи сонет у вибране. Я не хочу бути адвокатом упорядника, але гадаю, що він справді скрупульозно вивчав і довго обдумував, чому включає у вибране той або інший вірш. Тому зрозуміло, що вибране несе Бобаків смак, інакше й не може бути, бо він по-своєму прочитав, відчув і зрозумів той або інший вірш. Хтось інший, може, обрав би інші вірші, інший ключ підбору. Це природно і незаперечно. Я особисто задоволений тим (хоч мені бракують такі сонети, як «Казка про мову» або «Легенда про Івана Франка»), бо нам справді представив Івана Мацинського як поета оригінального, глибоко вдумливого, широко освіченого, який економив почуттям, словом-образом, але не словом-образом, здебільшого побудованим на образах, які мають своє коріння в нашій народній мові чи поезії. Тому майже у кожному вірші

відчуваємо озон і аромат Карпат. Правда, в деяких сонетах, поет був змушений використати й інші образи, філософські, традиційні, навіть архаїчні...

Завдяки такій роботі і підходу до поезії І. Мацинського упорядника вишло вибране в цілому дуже вдало, репрезентативно, яке може потішити кожного читача у нас, або в Україні. І той мінімум віршів і сонетів, які попали у вибране, переконує, що, як правильно пише у передмові С. Федака, у вибраному представлені «вершини» поетичного доробку поета, в якому точно вирисовується його індивідуальність, віртуозність та водночас і любов до свого народу та України взагалі. Він правильно зауважив, що хоч І. Мацинський жив і творив на Пряшівщині, не залишав боком тему соборності України, тобто й українців, які живуть за межами держави Україна, тому Лемківщини тощо. Свідчать про це не лише окремі вірші, але й сонети, в яких зображує велич Т. Шевченка, І. Франка чи Л. Українки; свідчить його захоплення творчістю. Б. І. Антонича, Г. Сковороди тощо. С. Федаку захопили й такі факти, які ми раніше не помічали аж так відверто. Наприклад, його думка про образ-символ груші. На його думку, «ніхто інший із наших поетів (тобто поетів материкової України – М. Р.) не опоетизував так саме грушу (як поет І. Мацинський – М. Р.), що стала для І. Мацинського флористичним символом його малої батьківщини – Пряшівщини» (с.5). Або, скажімо, образ сільської бабусі (ми раніше вважали цей образ як нормальний образ – метафору, не надаючи йому такого великого значення, як Д. Федака), який переходить із збірки до збірки, але С. Федака бачає в ньому велику об'єднуючу силу, як символ рідної Меджилабірщини разом з усією Україною. Цей образ нагадує йому образ матері у поезії Василя Симоненка та ряду інших поетів-шістдесятників.

С. Федака високо оцінив вірші збірки «Пристрійники», яку вважає етапною у його творчому розвитку, ані не так фактом, що появилася в рік «Празької весни» 1968 року, як її поетичним, філософським новаторством. Пише, що «поезія тут по-сковородинівськи просякнута емблематичністю й афористичністю». Вірші цієї збірки «оповіті фольклорно-містичною і євангельсько-іконописною стихією» (с. 5). Так досі ніхто не писав, не твердив, як це зробив ужгородський поет і вчений С. Федака. Мушу признатися, що і я цього досі не помічав і не відчув так, але, перечитавши окремі вірші під кутом того твердження, щось таке відчув. Тому знов тверджу, що передмова С. Федаки в багатому чому надихаюча.

Хто перечитає вірші І. Мацинського, які були включені у вибране, і передмову С. Федаки, то переконається, що І. Мацинський і при всіх складних умовах і різних негараздах суспільно-політичного, національно-мовного та навіть сімейно-побутового характеру, був і залишився поетом всеукраїнським, не локальним, не регіональним, як не раз чуємо з вуст деяких авторів. Біда лише в тому, що й український читач та навіть літературознавець материкової України в силу теж суспільно-політичних умов протягом ХХ століття не мав змоги читати його твори. Тому висловлюю щире подяку всім причетним до видання цього вибраного, бо справді виконали багато, щоб не забулось про найбільшу і найвагомішу частину творчості І. Мацинського, бо він був ще й видатним перекладачем, публіцистом, прозаїком, мовознавцем, істориком літератури, редактором, організатором літературного і культурного життя русинів-українців Словаччини.

Сподіваюсь, що Мацинського вибране не буде останнім святом виходу творів нашого письменника в Україні. Черга стоїть значно велика. Бажаю щасливої дороги вибраному до читачів у нас та в Україні чи далеко за океаном.

Михайло Роман

ВИЙШЛА ДРУКОМ КНИГА ОЛЕГА ПАВЛІВА «СКАЛІЧЕНА ДОЛЯ»

Скалічена доля : оповідання / Павлів Олег ; Художник малюнків Йосип Климкович ; Рецензент Юлія Драгун. — Прага — Хмельницький : Видавництво «Лілія»; Видавець Стасюк Л. С. , 2019.

У хмельницькому видавництві «Лілія» у співпраці із Пресовим бюро Товариства «Опір Західної України» в Празі (Чеська Республіка) (котре займається в Чеській Республіці українознавчим книговидавництвом) вийшла друком 7-ма за ліком книга «Скалічена доля» талановитого українського народного письменника і дипломанта Премії ім. Воляників-Швабінських Фондації Українського Вільного Університету (м. Нью-Йорк, США) й редактора міжнародного незалежного чесько-українського літературного часопису «Мандрівник» та міжнародного незалежного чесько-українського літературного часопису для дітей та юнацтва «Незабудка» Олега Павліва.

У книзі відображене оповідання з українського народного життя, котре крізь призму кохання та любові минулих поколінь, пов'язане з трагічними подіями Голодомору-геноциду 1946-1947 років в Молдові і Західній Україні, яке написане згідно спогадів очевидців і багато в чому відповідає дійсності

тяжких післявоєнних років життя українців й інших окупованих народів СРСР.

Книга вийшла друком коштом відзнаки Премії ім. Воляників-Швабінських Фондації Українського Вільного Університету (м. Нью-Йорк, США), котру Олег Павлів отримав за перекладену ним з чеської на українську мови книгу «Погром проти українців в Польщі» (Прага — Хмельницький : В-во «Лілія» ; В-вець Стасюк Л. С. , 2017 р.) і слід відзначити, що вона пройшла всіма колами літературних випробувань, так як оповідання «Скалічена доля»; перш ніж вийшло друком окремою книгою, було тричі надруковане в Енциклопедії сучасної літератури (м. Хмельницький, 2016 р.), літературному альманасі «Нова Проза» (м. Луцьк (Том 25, 2018 р.) і Всеукраїнському літературному журналі «Буковинський Журнал» (м. Чернівці) № 3, 2018 р.), а також перекладене на російську і білоруську мови і надруковане в літературному альманасі «Галактика Любові» (м. Хмельницький, 2017 р.) та літературному альманасі «Беларус» (укр. Білорус) (м. Нью-Йорк, США (Том 10, 2017 р.).

Разом з тим, спеціально для книги «Скалічена доля» художником і пірографом й головою Творчого колективу «Родина» (м. Прага, Чеська Республіка) Йосипом Климковичем підготовлені тематичні малюнки для книги, а відома і талановита українська народна письменниця і авторка 19-ти книг та лауреат і дипломант багатьох літературних премій та конкурсів Юлія Драгун (с. Новоселиця (Тячівський р-н, Закарпатська обл.) є рецензентом книги «Скалічена доля».

Книга «Скалічена доля» сподобається всім тим читачам, хто, як й її автор Олег Павлів, закохані в народну творчість України та у невігадані життєві твори з уст українського народу, котрі досвідченим письменником вміло конвертовані в руслі художньої літератури.

Пресове бюро Товариства «Опір Західної України» в Празі (Чеська Республіка)

ІЗ РОДУ В РІД

Броніслава ВОЛКОВА

Зацікавлення сучасною чеською літературою в Україні триває. Засвідчило це і видання, яке нещодавно появилось у Поліграфічно-видавничому домі «Твердиня» у Луцьку. Йдеться про двомовне чесько-українське видання вибраного з декількох ліричних збірок і нових віршів чеської письменниці, прозаїка і поетеси, перекладача, члена чеського й американського ПЕН-клубів **Броніслави Волкової** під назвою «**Vítr na kolenou / Вітер на колінах**» у перекладі **Миколи Мартинюка**.

Нагадаємо, що поетеса Броніслава Волкова вже відома українському читачеві, оскільки у 2014 році вийшла по-українськи її книга «Неприналежність»

у перекладі Віктора Мельника.

Чеська поетеса Броніслава Волкова належить до покоління, життя якого, так би мовити, перервала окупація Чехословаччини військами Варшавського договору у 1968 р. Як багато чеських інтелектуалів, так і вона виїхала з країни. Спочатку працювала в кількох університетах Західної Європи, потім – у Сполучених Штатах Америки, аж знайшла постійне місце в університеті штату Індіана в Блумінгтоні.

Броніслава Волкова – авторка більше десятка поетичних книг, низки двомовних чесько-англійських видань своєї поезії, двох книг із семіотики мови та літератури, широкої антології чеських авторів англійською мовою.

У своїй поезії зосереджується на екзистенційні проблеми людської долі та духовного сприйняття світу.

Твори Броніслави Волкової перекладені також французькою, німецькою, іспанською, румунською, польською, болгарською, словацькою та російською мовами.

Ще кілька слів про перекладача Миколу Мартинюка. Микола Іванович Мартинюк – український письменник, літературний критик, перекладач, журналіст, науковець, педагог, видавець. Він – автор перекладів з білоруської, болгарської, польської, чеської та російської мов.

(ІЯ)

Броніслава ВОЛКОВА

Vítr na kolenou Вітер на колінах

Klátivé stromy

se roznesly do větru,
aby prožily včas
své sténání do ticha.
Stojím na svém místě a píšu
zřasené řádky.
Mé dny
stále ještě chodí po schodech
do někým okupovaných prostor,
kde zvečera uléhají
stále na stejném místě
a broukají ukolébavku noci.
Vždycky znovu je zastihne
započaté, s pootevřenými ústy.

Můj domov je v jedlovém lese.

Dýchám. Patřím. Neznám.
Jsem otázka – ne odpověď,
jsem ozvěna nedávných vět.
Jsem horký dech.
Jsem bílý sníh.
Jsem měkký mech.
Jsem rozevřený list.
Jsem v nebezpečí.
Mé srdce je elegantně rozkrájeno –
jezte, prosím.

Přišla zima

a rozesmátá
zastoupila hory.
Vyplivla jsem peníz
do bláta, jež z ní zbylo.
A horko se rozlilo
pecí.
Před duněním vlaků a těl
údy oživily a přistoupily
k mrtvolám.
Melu nesmysly
a tuším hrůzy zmrzačených těl.
Vozím svůj výpočet
do předměstí
plných rozmanitých všedností
a hledám svou tramvaj.
Snad už ji zrušili.
Vypočtu tedy nitě
na své noční košili...

Гойдливі дерева

рознеслися по вітрі,
щоби вчасно прожити
стогін свій серед тиші.
Я на місці своєму стою і пишу,
наче війки, рядки.
Дні мої
досі сходять по сходах
в кимсь загарбаний простір,
де надвечір лягають
на вподобанім місці
і муркочуть нічну колискову.
Вона знов застає їх щоднини
на початку, з привідкритими устами.

Мій дім в ялицевому лісі.

Дихаю. Налезу. Не знаю.
Я запитання – не одмова,
я відгомін недавнього слова.
Я спеки дух.
Я білий сніг.
Я ніжний мох.
Я розпечатаний лист.
Я в небезпеці.
Моє серце елегантно розкраяє –
їжте, прошу.

Пришла зима

і розсміявшись
заступила гори.
Сплюнула монету
в багнуку, що з неї лишилась.
І розлилася жаринь
по печі.
Перед гуркотом потягів і тіл
кінцівки ожили і приєднались
до трупів.
Верзу нісенітниці
й передчуваю жахи скалічених тіл.
Я веду свій розрахунок
до передмість
повних всякої всячини
і виглядаю свого трамвая.
Може, його вже скасували.
Порахую тоді нитки
на своїй нічній сорочці...

Prší

a nalité kapky deště buší
do stěn mého těla.
Svítá
chlad lehkého probuzení
chlad tlení
ovíjí dech režnou nití.
A kapky deště neúnavně do okna
mi buší;
do okna, za nímž jitřní mlhu
tuším.

Лле

і б'ють розбухлі краплі дощу
об стіни мого тіла.
Світає
холод легкого пробудження
холод тління
обмотує подих грубою ниткою.
І краплі дощу об вікно мое
невгомно вдаряють –
об вікно, за яким ранкову імлу
прочуюю.

Tady v Charlottesvillu zvoní silnice

a hoří tajně stromy.
Od jitra do jitra šlapu v tvých stopách.
A přece ve chvíli, kdy
moje město dutě usíná,
tvoje bezmyšlenkovitě hučí.
V tu chvíli stojím na prahu a s hlavou svěšenou
modlím se k tobě a k větru.
Má ruka s tvou se nesejdou,
a jitra nezabloudí k jitra.
Ráno, když noční lampy zhášejí svůj stesk,
hodinu po smrti,
píšu ti.

Тут, в Шарлоттсвіллі, дороги бринять

і потай горять дерева.
З ранку до ранку топчуть по твоїх слідах.
І все ж таки в мить, коли
місто моє засинає глухо,
твоє механічно гуде.
В цю мить стою на порозі й, понура,
молюся тобі і вітру.
Моя рука не зійдеться з твоєю,
і ранок не проблукає до ранку.
Зрання, щойно нічні лампи згасять свій сум,
годину по смерті,
пишу тобі рядки ці відверті.

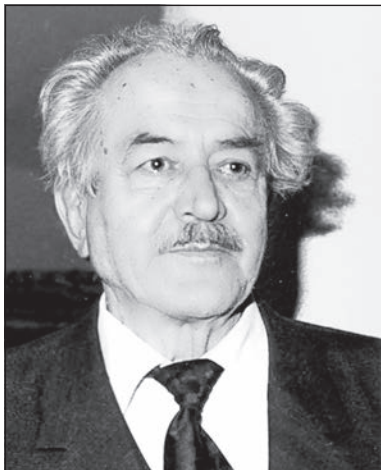
**З чеської переклав
Микола Мартинюк**

МИСТЕЦТВО

Графічні цикли Ореста Дубая

(до 100-річчя з дня народження художника)

15-го серпня цього року минуло 100 років з дня народження відомого русько-українського художника Ореста Дубая.

Орест Дубай

Народний художник, професор Орест Дубай народився в селі Велика Поляна Снинського округу, як наймолодший із семи дітей подружжя Дезидерія та Анни Дубаїв. Образотворчу освіту здобув у 1939-43 рр. на відділі рисунка і малювання Словацької вищої технічної школи в Братиславі, де навчався у професорів Я. Мудроха, М. Бенки, та М. Шурманна. Після закінчення навчання викладав на кафедрі образотворчого виховання Педагогічного факультету Університету Коменського та Вищій школі образотворчого мистецтва в Братиславі, в якій у 1968-71 рр. працював на посаді ректора.

Як художник найбільше уваги присвятив графіці, якою почав займатися у 1945 р. У першопочатках графічної творчості, з огляду підібраних сюжетів, зосередив увагу передусім на

дівочі портрети та акти, краєвиди, натюрморти фруктів, біблійні та зооморфні мотиви, сюжети материнства та 2-ої світової війни.

Для графічної творчості О. Дубая, крім іншого, характерне й те, що деякі з підібраних тем зобразив не посередництвом одного, але часто цілої серії естампів, тобто графічних циклів. Митцю приписується першість у створенні графічного циклу не тільки в графіці русинів-українців Словаччини, але й в образотворчому мистецтві Словаччини взагалі. Йдеться про графічний цикл під назвою «Закохані» з 1946 р. На п'яти картонах художник посередництвом виразного контуру зобразив обличчя закоханих, що заповнюють цілу картинну площу.

В 1947 р. О. Дубай спрямовує свою увагу на повсякденне життя людини й створює другий цикл під назвою «День» (6 картонів). В наведеному циклі звертає увагу на післяробочі частини дня, призначені для відпочинку, щоб заглянути до сировища цирку, театру та бару. До побуту людини митець повертається і в 1959 р. в циклі під назвою «Люди» (7 лінорізів), в якому підбирає сім миттєвостей із життя людини, як: участь у навчанні, управління літаками та автомобілями, будівництво міського будинку, балансерка посеред високої конструкції шапіто, порожні дитячі коляски перед невизначеним будинком громадського призначення.

Відвідання в рамках художньої експедиції села Токаїк, яке з нагоди 5-ої річниці трагедії села влаштувала Українська Народна Рада Пряшівщини, надихнуло художника на створення циклу під назвою «Ін меморіам Токаїк» (1949 р.). Посередництвом 12-и лінорізів митець відобразив цілу трагедію села, що відбулася 19 - 20

листопада 1944 р., але й його відбудову. Темі 2-ої світової війни, визволенню та післявоєнному мирному життю О. Дубай присвятив декілька самостійних естампів, як «Ескорт», 1945 р., ліноріз, «Солдат під час повстання», 1954 р., ліноріз, «Вітання», 1955 р., дереворіз, два триптихи з 1954 р. «У гори» (ліноріз) та «Братська допомога» (офорт), а також цикл 5-и дереворізів з 1955 р. під назвою «Нова весна». Історично-документальний характер властивий і дальшим двом графічним циклам під назвами «Дні та роки» (1950 р., 12 лінорізів) та «Червоний прапор» (1977 р., 7 ПВЦ-гравюр). Самі назви першого з циклів, як «Дні та роки», «Страйк», «Без диму», «Голод», «Агітація», «Заворушення», «Війна», «Визволення», «Мир», «Радість», «Бригади», «Відновлення» та назви другого з наведених циклів «Червоний прапор», «Аврора», «Дукля», «Славин», «Відновлення», «Побудова», «Відновлення», «Мир» свідчать про те, що йдеться про художнє відображення соціально-економічних та суспільно-політичних подій, які відбулися на протязі минулого століття.

П'ятдесяті роки 20-го століття митець присвятив менш важливим та більш оптимістичним темам, ніж в скоріше наведених творах й графічними циклами під назвами «Малі листи» (1952 р., 6 дереворитів), «Завжди весна» (1953 р., 10 дереворитів), «Врожай Спишу» (1954 р., 4 п'ятиколіорові літографії), «Пісня життя» (1958 р., 9 ігеліт-гравюр), «Дерева» (1959 р., 9 ліноритів) та «Хмари» (1959 р., 6 ПВЦ-гравюр) прославив сонце, весну, красу, любов, працю та життя у різноманітних формах, від дрібної бджілки до могутніх стовбурів дерев. До радісніших подій для людського суспільства автор залучає й переломний технічний успіх людства в області мирного дослідження космосу, а саме успішний запуск першого штучного супутника Землі в СРСР «Супутник 1» в 1957 р., якому художник віддав пошану посередництвом частково алегоричного циклу під назвою «Супутник» (5 ПВЦ-гравюр).

На зламі 1958 й 1959 рр. О. Дубай в циклі під назвою «Чорне на білому» (9 дереворізів) починає детальніше перейматися гуманістичними та антивоєнними ідеями. До наведеного циклу в 1961 р. додає цикл під назвою «Жити!» (7 лінорізів), а в 1978 р. цикл «Ні!» (1978, 7 ліноритів), які з ідейного боку є закликм захисту права дитини на життя, захисту миру й протестом проти виробництва нейтронної бомби.

До найбільш промовистих композиційно-ідейних елементів графічної творчості О. Дубая належать оголена дитина, яка символізує беззахисність та невинність, квітка – крихкість життя, летючі птахи – волю, але найчастіше на творах митця зустрічаємось із сонцем – найосновнішим джерелом життя, промені світла та тепла якого часто пронизують цілий задній план графічної композиції.

На небосхилі, крім сонця, художника зацікавив також місяць, якому присвятив два графічні цикли, створені у 1962 р. (12 картонів) та 1965 р. (7 двоколірних картонів), що засновані на чіткому контрасті темного неба та білого місяця та ним освітлених предметів, або на контрасті круглих форм місяця та прямих ліній горизонту, стріх сільських хат або квадратних форм міських будинків.

Жіночі акти з ранньої творчості О. Дубая під назвами «Сумна», 1945 р. (дереворит), «Дівчини», 1945 р. (дереворіз) та жіночі торси з 1962 р. – «Силует» (двоколірний картон), «Торс I-II» (картон) у 1963 р. митець збагачує циклом п'яти графічних аркушів під назвою «Торс» (комбінований ліноріз). Жіночі торси в наведеному циклі досягли максимальної міри стилізації. Про те, що йдеться про дівочі тулуби, можна довідатись тільки на основі площинного чорного силуету або декількох врізань до лінолеуму. Виразна стилізація характерна й для циклу під назвою «Вайнорський мотив» з 1965 р. (6 комбінованих картонів).

Конкретна форма зображених сюжетів на протязі ціложиттєвої творчості художника пройшла декількома змінами. Зустрічаємось з деформацією, що нагадує творчість народних митців, реалістичною формою, вимеженою виразним контуром або точним силуетом, геометрично стилізованою формою та формою, побудованою з паралельно ведених ліній, з метою досягнення ілюзії об'єму та глибини або використаних в стилі оп-арту або районізму, що характерне й для графічного циклу з 1967 р. під назвою «Етюди» (8 лінорізів).

«Закохані I», 1946 р., картон, 35,2x22 см (з циклу «Закохані»)

«На місце страти», 1949 р., ліноріз, 11,5x7,8 см (з циклу «Ін меморіам Токаїк»)

«Інтермеццо», 1958 р., ігеліт-гравюра, 60,1x 30,7 см (з циклу «Пісня життя»)

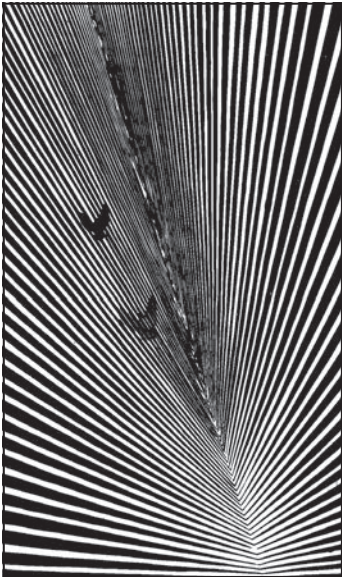
«Навчання», 1959 р., ліноріз, 20x50 см (з циклу «Люди»)

«Чорне на білому II», 1958-59, дереворіз, 40x40,5 см
(з циклу «Чорне на білому»)

«Метелик», 1959 р., ліно-
рит, 64,5x25 (з циклу «Де-
рева»)

«Воля», 1967 р., ліноріз, 45x26,7
см (з циклу «Етюд»)»

«Дукля», 1977 р., ПВХ-гравюра, 34,5x35
«Червоний прапор»)

Основним образотворчим елементом останнього нам відомого графічного циклу митця під назвою «Звичайний день» (1980-82 рр., 10 ліноритів) є різноманітні квітки: тюльпани, півники, сокирки, троянди, дзвоники та гвоздики, що символізують найгарніші та найкригіші живі істоти, до яких людина не завжди ставиться чутливо та для існування яких не завжди визначає найкраще середовище.

О. Дубай помер 2 жовтня 2005 р. у Братиславі на 86 році життя. На протязі творчого шляху створив багатий й цінний художній доробок, що є своєрідним мистецьким документом періоду, в якому йому судилось жити та працювати. В центрі уваги мистецької творчості О. Дубая є людина та життя в його найрізноманітніших формах й побоювання та застереження перед неправильними рішеннями цивілізації, озброєнням та війною, як найстрашнішим продуктом людства.

Ладислав Пушкар

На фонд журналу «Дукля»

Шановні читачі! Якщо Вам не байдужа дальша доля журналу «Дукля», просимо Вас підтримати її своїми пожертвами, які слід надсилати на рахунок:

VÚB Prešov, číslo účtu: SK46 0200 0000 0000 2843 4572

На фонд журналу «Дукля» пожертвували:

Микола Мушинка (Пряшів) – 50 євро.

На обкладинці журналу твори Прокопа Колісника

На першій сторінці обкладинки «НЛО» (ярмо). Полотно, олія, 1990-2007, 180x200 см; на другій сторінці обкладинки «Потвора» (ескіз), Папір, перо, туш, 2019, 29x21 см; на третій сторінці обкладинки «**Портрет поета (Ілля Галайда)**». Начерк, папір, туш, 2011, 29x21 см; на четвертій сторінці обкладинки «**Портрет поета Мілана Бобака**». Начерк, папір, перо, акварель, 2011, 29x21 см.

MRIJA s.r.o.

– projektovanie dopravných stavieb

MRIJA s.r.o.

080 01 P R E Š O V

Raymanova 2766/9

TEL : 051 / 77 549 15

MOBIL : 0915 920 437

TEL : 051/7560 349

FAX : 051/7560 379

e-mail : mrijajackanin@yahoo.com 051/7733 552

Vážení zákazníci

Spoločnosť MRIJA s.r.o. Vám ponúka spoluprácu v oblasti projektovej prípravy a realizácie dopravných stavieb. Poskytuje služby v oblasti projektovej činnosti, konzultácii a výkonu stavebného dozoru.

Aktivity firmy :

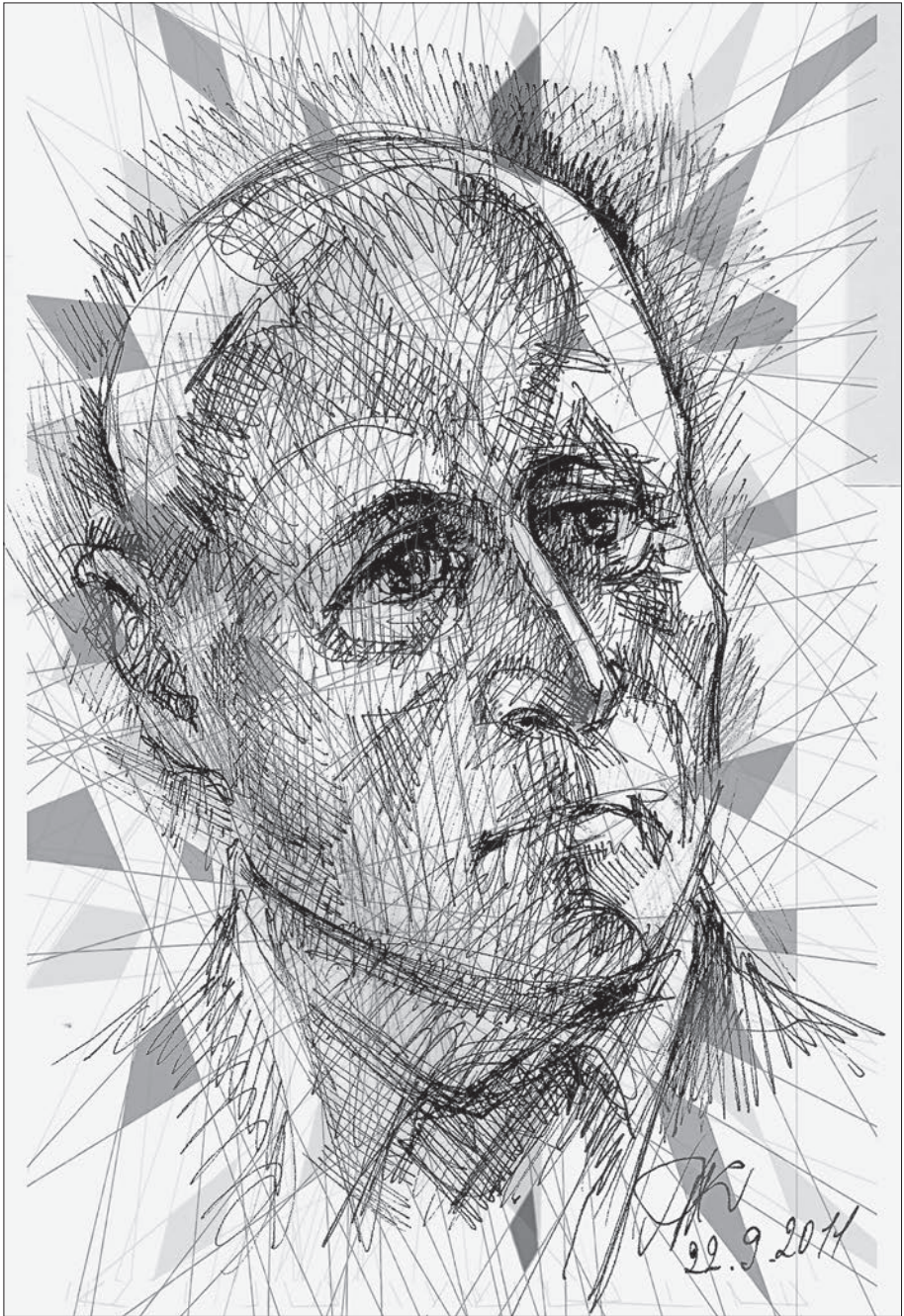
- 1 Statické posúdenie a výpočet zaťažiteľnosti mostov.
- 2 Projektovanie železobetónových a predpätých mostov a lávok.
- 3 Projektovanie ocelových mostov a lávok.
- 4 Projektovanie drevených mostov a lávok.
- 5 Projektovanie opráv a rekonštrukcii mostov.
- 6 Projektovanie ciest, chodníkov, parkovísk a spevnených plôch .
- 7 Konzultácie v oblasti zakladania, výstavby a rekonštrukcii mostov.
- 8 Výkon stavebného dozoru.

Шановні замовники!

ТОВ МРІЯ пропонує Вам співпрацю у сфері проектної підготовки та реалізації транспортних будівель. Вона надає послуги у сфері проектування, консультацій та будівельного нагляду.

Фірма займається:

- 1 Аналізом статичної тривкості та підрахунком завантаженості мостів.
- 2 Проектуванням залізобетонних та попередньо напружених мостів і кладок.
- 3 Проектуванням сталевих мостів і кладок.
- 4 Проектуванням дерев'яних мостів і кладок.
- 5 Проектування ремонту та реконструкції мостів.
- 6 Проектування доріг, хідників, паркінгів та зміцнених площадок.
- 7 Консультаціями у зв'язку із закладанням, побудовою та реконструкцією мостів.
- 8 Виконанням будівельного нагляду.

Ціна 0,66 €

Індекс EV 226/08

ISSN 0419-8131

